Volunteer With Us!

Jak poprawić komunikację i codzienną pracę z dziećmi, wolontariuszami i partnerami projektu z innych krajów

Volunteer
With Us!

We bring *young people together*
We make *children happy*
We create *better Europe*

Volunteer With Us!

Jak poprawić komunikację
i codzienną pracę z dziećmi,
wolontariuszami i partnerami
projektu z innych krajów

Wrocław 2020

Redakcja
Anna Cwynar

Korekta
Karolina Dzimira-Zarzycka

Ilustracje
Sergio Acción Corral
www.deviantart.com/SergioAccion

Projekt okładki
Aleksandra Snitsaruk

Ilustracja na okładce
Sergio Acción Corral

DTP i layout
Aleksandra Snitsaruk

Publikacja współfinansowana w ramach programu Unii Europejskiej Erasmus+.

Publikacja została zrealizowana przy wsparciu finansowym Komisji Europejskiej, w ramach projektu „Happy Kids, Better Europe 4" nr 2017-3-PL01-KA135-047396. Publikacja odzwierciedla jedynie stanowisko jej autorów i Komisja Europejska oraz Narodowa Agencja Programu Erasmus+ nie ponoszą odpowiedzialności za jej zawartość merytoryczną.

Publikacja bezpłatna

Erasmus+
www.ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/node_en
Europejski Korpus Solidarności
www.europa.eu/youth/solidarity_pl
Wolontariat Europejski w Fundacji Integracji Społecznej Prom
www.evs.wroclaw.pl
www.facebook.com/EVSinWroclaw
evs@fundacjaprom.pl
Fundacja Integracji Społecznej Prom
www.fundacjaprom.pl

Wydawca
Fundacja Integracji Społecznej Prom
biuro@fundacjaprom.pl

© Copyright by Fundacja Integracji Społecznej Prom, Wrocław 2020

ISBN 978-83-62969-27-2

Druk
Oficyna Wydawnicza Atut – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe

Spis treści

Słowniczek pojęć 9

Wprowadzenie 12

Tom I. **Praca z wolontariuszem**

Temat I. Wolontariusz EVS / EKS 17
Co to znaczy być wolontariuszem? 18
Co oznacza dla ciebie bycie wolontariuszem? Co chciałbyś osiągnąć podczas swojego projektu EVS? 19
Oczekiwania wolontariuszy względem projektu 20
Jaka jest rola wolontariusza w przedszkolu? Jak dzieci widzą wolontariusza? 21

Temat II. Wzajemne zrozumienie i szacunek pomiędzy aktorami w projekcie 22
Oczekiwania wolontariuszy w stosunku do tutorów (nauczycieli) 23
Oczekiwania tutorów (nauczycieli) w stosunku do wolontariuszy 24
Co wolontariusze mają do zaoferowania? 24
Co tutorzy (nauczyciele) mają do zaoferowania? 25

Temat III. Ewaluacja wolontariuszy oraz ich pracy 26
Jak nauczyciele mogą oceniać pracę wolontariuszy? 27
Jak dzieci mogą oceniać pracę wolontariuszy? Pomysły wolontariuszy na otrzymanie oceny od dzieci 29
W jaki sposób wolontariusze sami mogą oceniać swoje doświadczenie wolontariatu? 32
Raport kreatywny 32
Samoocena wolontariuszy 34

Temat IV. Motywowanie wolontariuszy 36
Co motywuje cię w pracy? 37
Jak motywować wolontariuszy? 39

Temat V. Komunikacja w projekcie 41
Komunikacja, przełamywanie barier językowych 42
Metody komunikacji przy nieznajomości języka obcego 42
Wskazówki, jak komunikować się z dziećmi / nauczycielami / wolontariuszami 44
Gry i metody na przełamanie bariery językowej 46
Wyjaśnienie zasad zabawy w języku obcym 46
Kalambury 47
Piosenka w języku obcym 47
Historyjka w języku obcym 48
Metoda *Free Speech* 49
Aktywne słuchanie 50
Mów dalej, słucham 50

Tom II. **Zabawy i metody w pracy z dziećmi. Gry integracyjne dla wolontariuszy**

Temat I. Nauczanie dzieci języków obcych 55
Pomysły wolontariuszy na nauczanie dzieci języków obcych 56
Metody nauczania dzieci języków obcych 56
Metoda Total Physical Response (TPR) 57
Metody nauczania języków obcych zaproponowane przez wolontariuszki 58
Wykorzystanie opowiadania *We're going on a bear hunt* Michaela Rosena do nauki języka angielskiego 58
Memory 59
Autorska metoda nauczania języka obcego Irmy Recuero Jimenez z Hiszpanii 59

Temat II. Metody pracy z dziećmi zaproponowane przez wolontariuszy 62
„Bújj bújj zöld ág" 63
„Echo" 64
„Praca nad projektem" / „Metoda projektu" 66
„Uczenie się przez odkrywanie", Jerome S. Bruner 66
„Drama twórcza" 67

Temat III. Pomysły wolontariuszy na zajęcia dla (polskich) dzieci 70
Pomysły na pracę z dziećmi, gdy nie zna się języka 71
Pomysły na poznanie dzieci i przedstawienie wolontariusza 71

Pomysły na bezstresowe przywitanie (nowych) dzieci w przedszkolu . . . 74
Pomysły na poznanie rodzin dzieci . . . 77
Pomysły na zajęcia z rodzinami dzieci . . . 77
Pomysły na zajęcia związane z tematem rodziny . . . 78
Zajęcia dla dzieci poświęcone przyrodzie, ekologii i zdrowemu stylowi życia 79
Zajęcia z rękodzieła dla dzieci . . . 80
Zajęcia ruchowe oraz zajęcia na świeżym powietrzu . . . 82
Gry zespołowe . . . 82
Wyścigi . . . 85
Praca z ciałem . . . 86
Inne zabawy . . . 87
Zajęcia wykorzystujące techniki teatralne . . . 88
Inne zajęcia dla dzieci . . . 90
Ewaluacja dzieci . . . 90

Temat IV. Gry, zabawy i proste metody pracy z dziećmi zaproponowane przez nauczycieli z wrocławskich przedszkoli . . . **92**

Temat V. Metody pracy z dziećmi stosowane w polskich przedszkolach . . . **98**
Metoda opowieści ruchowej Józefa Gotfryda Thulina . . . 98
Masażyki relaksacyjne Marty Bogdanowicz . . . 100
Metoda Ireny Majchrzak . . . 101
Pedagogika zabawy . . . 102
Metoda gimnastyki twórczej Rudolfa Labana . . . 104

Temat VI. Zabawy sprzyjające poznaniu się, integracji wolontariuszy oraz poprawie współpracy . . . **107**
Zabawy sprzyjające poznaniu się . . . 108
Zabawy służące budowaniu zespołu oraz integracji wolontariuszy . . . 110
Zabawy wspomagające współpracę . . . 113

Appendix. **Jak siebie postrzegamy? Jak postrzegają nas obcokrajowcy?**

Jak Polacy postrzegają siebie? . . . 119
Jak Polaków postrzegają wolontariusze? . . . 120
Jakie zauważasz różnice między swoim krajem a Polską? . . . 122
Przestrzeń publiczna . . . 122
Przestrzeń prywatna . . . 122
(Nie)wypowiedziane zasady społeczne . . . 124
Jedzenie i kuchnia . . . 125
Pogoda, klimat i przyroda . . . 126

Zachowania społeczne i kulturowe 126
Udogodnienia w życiu codziennym 128
Edukacja przedszkolna 128

Źródła **129**

Podziękowania **134**

Słowniczek pojęć

Erasmus+ – „[...] jest programem UE w dziedzinie kształcenia, szkolenia, młodzieży i sportu na lata 2014–2020”[1].

Europejski Korpus Solidarności (EKS; ang. *European Solidarity Corps* – ESC) – „[...] jest nową inicjatywą Unii Europejskiej. Umożliwia on młodym ludziom udział w projektach z zakresu wolontariatu lub rozwoju zawodowego – we własnym kraju lub za granicą – które przynoszą korzyści społecznościom w całej Europie”[2].

***Happy Kids, Better Europe 3* (HK3)** – projekt Wolontariatu Europejskiego koordynowany przez Fundację Integracji Społecznej Prom od 1 października 2017 roku do 30 czerwca 2018 roku. Projekt angażował 3 wolontariuszki z krajów UE goszczone w Przedszkolu nr 25 oraz prywatnej Autorskiej Szkole Podstawowej „Jaskółka” we Wrocławiu.

***Happy Kids, Better Europe 4* (HK4)** – realizowany obecnie projekt strategicznego Wolontariatu Europejskiego (od 1 lutego 2018 roku do 30 kwietnia 2020 roku) koordynowany przez Fundację Integracji Społecznej Prom, który angażuje 16 różnych wrocławskich organizacji goszczących: publiczne przedszkola nr 2, nr 27, nr 35, nr 47, nr 49, nr 52, nr 87, nr 104, nr 121, nr 147; przedszkola prywatne – Niepubliczne Przedszkole Ekologiczne i Przedszkole Językowe eNTe; prywatną Autorska Szkołę Podstawową „Jaskółka”; organizacje pozarządowe – Stowarzyszenie Kultury Teatralnej Pieśń Kozła i Fundację Integracji Społecznej Prom. W projekcie bierze udział ponad 50 wolontariuszy z UE, Turcji, Europy Wschodniej i Kaukazu. Projekt obejmuje komponent strategiczny składający się z dwóch wizyt przedstawicieli organizacji wysyłających, warsztatów z wolontariuszami oraz tutorkami, a także publikacji podsumowującej.

1 *Erasmus+. Przewodnik po programie*, wersja 2, 2019, s. 6, https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/resources/documents/erasmus-programme-guide-2019_pl (data dostępu: 15.08.2019).

2 *Europejski Korpus Solidarności*, Europejski Portal Młodzieżowy, https://europa.eu/youth/solidarity_pl (data dostępu: 15.08.2019).

Kompetencje – „konkretny zestaw umiejętności / wiedzy”[3].

Koordynator – zgodnie z wewnętrznymi zasadami Fundacji Integracji Społecznej Prom koordynator odpowiada za: zarządzanie całym projektem; wydatki w ramach projektu; faktury; wynajem mieszkań; upowszechnienie rezultatów projektu; widoczność projektu; PR; szkolenia wolontariuszy; wystawianie Certyfikatu YouthPass; kontakt z wolontariuszami, organizacjami wysyłającymi i goszczącymi; ewaluację; mediacje w przypadku dużego konfliktu.

Kompetencje kluczowe – „podstawowy zbiór wiedzy, umiejętności i postaw, których każda osoba potrzebuje do spełnienia i rozwoju osobistego, aktywności obywatelskiej, włączenia społecznego i zatrudnienia, jak opisano w zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE”[4].

Mentor – zgodnie z wewnętrznymi zasadami Fundacji Integracji Społecznej Prom mentor: oferuje wolontariuszowi pomoc w drobnych kwestiach administracyjnych (wizyty u lekarza – pierwsze 3 razy – a następnie umawianie wizyt, otwarcie konta w banku, uzyskanie i doładowanie karty UrbanCard, kwestie związane z mieszkaniem i ubezpieczeniem); pomaga wolontariuszowi w rozwiązywaniu problemów; umożliwia wolontariuszowi integrację ze społecznością lokalną; pomaga wolontariuszowi w pisaniu Certyfikatu YouthPass; daje wolontariuszowi wskazówki dotyczące życia codziennego w nowym mieście oraz sposobów spędzania czasu wolnego. Mentor nie jest pracownikiem zatrudnionym na pełen etat.

Narodowa Agencja (NA) – „organizacja zarządzająca programem Erasmus+ w danym kraju”[5].

Organizacja goszcząca – „[...] organizacja uczestnicząca, która przyjmuje jednego lub kilku uczestników i organizuje jeden lub kilka rodzajów działań w ramach programu Erasmus+”[6]. Zgodnie z wewnętrznymi zasadami Fundacji Integracji Społecznej Prom organizacja goszcząca powinna: ustalić z wolontariuszem plan działań zawierający zadania wolontariusza i cele uczenia się; przeprowadzać zajęcia i zmiany w planie związane z projektem EVS za zgodą wolontariusza; zapewniać wolontariuszowi bezpieczne i godne miejsce pracy; oferować wolontariuszowi wsparcie osobiste, zwłaszcza w przypadku kryzysu w pracy; pomagać wolontariuszowi w integracji ze społecznością lokalną.

Organizacja koordynująca – „organizacja uczestnicząca, która ubiega się o dofinansowanie w ramach programu Erasmus+ w imieniu konsorcjum organizacji partnerskich”[7].

3 „Competences – A particular set of skills / knowledge” – *Erasmus+ Glossary*, https://www.erasmusplus.org.uk/glossary (data dostępu: 15.08.2019).
4 *Erasmus+. Przewodnik po programie...*, *op. cit.*, s. 350.
5 „The organisation that manages Erasmus+ in a particular country” – *Erasmus+ Glossary...*, *op. cit.*
6 *Erasmus+. Przewodnik po programie...*, *op. cit.*, s. 352.
7 Tamże, s. 350.

W przypadku projektów *Happy Kids, Better Europe 3* i *Happy Kids, Better Europe 4* organizacją koordynującą jest Fundacja Integracji Społecznej Prom.

Organizacja uczestnicząca – „organizacja lub grupa zaangażowana w projekt Erasmus+”[8].

Organizacja wysyłająca – „[...] organizacja uczestnicząca, która wysyła jednego lub kilku uczestników w celu wzięcia udziału w działaniu w ramach programu Erasmus+”[9].

Tutor – zgodnie z wewnętrznymi zasadami Fundacji Integracji Społecznej Prom tutor jest reprezentantem organizacji goszczącej – głównym nauczycielem lub pracownikiem biura, z którym pracuje wolontariusz. To osoba, która wyznacza wolontariuszowi zadania oraz zapewnia mu miesięczne lub tygodniowe plany pracy organizacji goszczącej.

Uczenie się pozaformalne – „uczenie się, które odbywa się poprzez zaplanowane działania (pod względem celów i czasu przeznaczonego na naukę), w którym obecna jest pewna forma wsparcia, ale które nie jest częścią formalnego systemu kształcenia i szkolenia”[10].

Uczestnik – „osoba, która bierze udział w projekcie poprzez organizację uczestniczącą”[11].

Wolontariat Europejski (ang. *European Voluntary Service* – EVS) – „[...] w ramach programu Unii Europejskiej Erasmus+ (2014–2020) ma na celu wspieranie młodych ludzi biorących udział w działalności wolontariackiej za granicą”[12].

Wolontariusz – zobacz: **uczestnik**.

YouthPass – „[...] Certyfikat, który potwierdza uczestnictwo wolontariuszy i opisuje ich konkretny projekt EVS. Jest to także Certyfikat, który opisuje, czego wolontariusze nauczyli się podczas projektu, używając jako ram kompetencji kluczowych dla uczenia się przez całe życie [...]”[13].

8 „An organisation or group involved in an Erasmus+ project” – *Erasmus+ Glossary...*, *op. cit.*
9 *Erasmus+. Przewodnik po programie...*, *op. cit.*, s. 352.
10 Tamże, s. 355.
11 „An individual who takes part in a project through a participating organisation” – *Erasmus+ Glossary...*, *op. cit.*
12 *Zasady akredytacji w ramach Wolontariatu Europejskiego. Program Erasmus+*, styczeń 2014, s. 1, https://erasmusplus.org.pl/wp-content/uploads/2014/07/V_zasady_akredytacji.pdf (data dostępu: 15.08.2019).
13 „[...] A Certificate which confirms the participation of volunteers and describes their specific EVS project. It is also a Certificate that describes what volunteers learned during their project using the Key competences for Lifelong Learning as a framework [...]” – *Youthpass in practice*, s. 56, https://www.youthpass.eu/downloads/13–62–38/Youthpass%20B3.pdf (data dostępu: 15.08.2019).

Wprowadzenie

W 2019 roku minęło dziesięć lat, odkąd Fundacja Integracji Społecznej Prom uzyskała akredytację jako organizacja goszcząca wolontariuszki i wolontariuszy[14] w ramach Wolontariatu Europejskiego (ang. *European Voluntary Service* – EVS), obecnie Europejskiego Korpusu Solidarności (EKS). Program, stworzony z inicjatywy Komisji Europejskiej, daje osobom w wieku 18–30 lat szansę odbycia maksymalnie 12-miesięcznego wolontariatu w pełnym wymiarze godzin w wybranej przez nich zagranicznej organizacji. Tematyka projektów jest zróżnicowana i obejmuje obszary od edukacji, przez kulturę, sztukę i dziedzictwo kulturowe, równość płci, pracę z osobami o specjalnych potrzebach, aż po ochronę środowiska, zdrowy styl życia czy sport.

Od samego początku praca wolontariuszy w Fundacji Prom opierała się na obcowaniu z dziećmi – wolontariusze goszczeni byli w naszych świetlicach, centrach integracji dla dzieci i rodzin romskich. W 2014 roku, w ramach pierwszego koordynowanego przez nas projektu EVS, dwoje wolontariuszy przyjętych przez inną wrocławską organizację pozarządową – Stowarzyszenie Kultury Teatralnej Pieśń Kozła – pracowało przy projekcie edukacyjno-artystycznym *Brave Kids*, polegającym na spotkaniach dziecięcych grup artystycznych z całego świata[15].

Fundacja Prom rozpoczęła koordynację projektów EVS w przedszkolach w 2015 roku, realizując inicjatywę *Discover with us the Secret Garden*, w ramach której wolontariusze pracowali z dziećmi z wrocławskiego Przedszkola nr 2. Już po roku, na przełomie lat 2016/2017, koordynowaliśmy *Happy Kids, Better Europe* – po raz pierwszy w kilku przedszkolach jednocześnie.

Obecny projekt *Happy Kids, Better Europe 4* (luty 2018 – kwiecień 2020) angażuje ponad 50 wolontariuszy pracujących w 16 wrocławskich organizacjach goszczących: publicznych przedszkolach nr 2, nr 27, nr 35, nr 36, nr 47, nr 49, nr 51, nr 87, nr 104, nr 121, nr 147; przedszkolach prywatnych – Niepublicznym Przedszkolu Ekologicznym i Przedszkolu Językowym eNTe; prywatnej Autorskiej Szkole Podstawowej Jaskółka; Stowarzyszeniu Kultury Teatralnej Pieśń Kozła oraz w Fundacji Prom.

14 W dalszej części publikacji wykorzystano ogólne sformułowanie „wolontariusze", obejmujące uczestników obu płci – tak samo jak w przypadku nauczycieli (tutorów), koordynatorów, mentorów czy przedstawicieli organizacji. Niestety ze względu na zachowanie klarowności tekstu oraz jego obszerność niemożliwe jest tutaj sygnalizowanie każdorazowo alternatywnych form męskich i żeńskich. Należy jednak podkreślić, że przeważającą liczbę wolontariuszy stanowią kobiety.

15 Idea projektu *Brave Kids*, http://bravekids.eu/pl/p/idea (data dostępu: 17.08.2019).

Wieloletnie doświadczenie Fundacji Integracji Społecznej Prom w projektach EVS nastawionych na pracę wolontariuszy z dziećmi pozwala nam na wymierną ocenę wpływu, jaki wolontariusze-obcokrajowcy mają na organizacje goszczące i ich beneficjentów. Obecność wolontariuszy w placówkach oświatowych pomaga nauczycielom oraz dzieciom rozwijać kompetencje językowe, społeczne i kulturowe. Kontakt z wolontariuszami przyczynia się do akceptacji Innych, a także rozwoju tolerancji i zapobieganiu dyskryminacji.

Praca zagranicznych wolontariuszy w koordynowanych przez nas organizacjach goszczących wiąże się jednak również z trudnościami. Z analizy raportów i wypowiedzi naszych wolontariuszy oraz organizacji wynika, że jedną z podstawowych barier utrudniających współpracę jest brak znajomości języków obcych przez pracowników organizacji goszczących, dzieci czy rodziców oraz brak znajomości języka polskiego przez wolontariuszy. Trudności z porozumieniem się (zwłaszcza na początku projektu) mogą doprowadzić do sytuacji, w której kontakt wolontariuszy z organizacją goszczącą ograniczony zostanie do komunikacji z kilkoma nauczycielami znającymi języki obce. Pozostali pracownicy sporadycznie kontaktują się z wolontariuszami, przez co nie w pełni rozwijają swoją wrażliwość kulturową, zdolności językowe i inne kompetencje.

Wolontariat w obcym kraju stanowi wyzwanie dla większości wolontariuszy. Nic dziwnego, że niekiedy ich trudności z werbalnym porozumieniem się z dziećmi oraz nauczycielami prowadzić mogą do utraty pewności siebie czy wycofania się z realizacji planowanych inicjatyw dla dzieci. W poprzednich projektach starałyśmy się przełamać barierę językową dzięki prowadzeniu zajęć z języka polskiego dla wolontariuszy przez cały okres trwania projektów, zachęcanie wolontariuszy i nauczycieli do wzajemnego kontaktu oraz promowanie wśród nich bezpłatnych kursów, zajęć i pomocy językowych. Nauka języka jest jednak procesem długotrwałym i przynosi efekty dopiero po pewnym czasie. Wolontariusze muszą zaś porozumiewać się z przedstawicielami organizacji goszczących już na początku projektu.

Próba rozwiązania problemu, jakim jest bariera językowa, która często prowadzi do bariery kulturowej, zaowocowała pomysłem na realizację strategicznego projektu Wolontariatu Europejskiego. Dodatkowo miał on odpowiadać na sygnalizowane przez organizacje goszczące prośby o przygotowanie wolontariuszy do pracy z dziećmi. Realizowana obecnie inicjatywa *Happy Kids, Better Europe 4*, oprócz codziennej pracy wolontariuszy w placówkach oświatowych, objęła przeprowadzenie 8 wspólnych warsztatów dla wolontariuszy oraz pracowników organizacji goszczących, zorganizowanie 2 wizyt studyjnych przedstawicieli organizacji wysyłających, a także przygotowanie przez uczestników projektu zadań pisemnych.

Podczas warsztatów pracownicy organizacji goszczących mieli okazję do „wczucia się w rolę" wolontariusza, empirycznego zrozumienia, jak trudno jest pracować bez znajomości języka większości, zapoznania się z zagadnieniem komunikacji międzykulturowej i poznania podstawowych elementów teorii kultury czy różnic kulturowych. W ramach zajęć wspólnie wypracowaliśmy metody nauczania dzieci języków obcych, opracowaliśmy zabawy i zajęcia, które nie wymagają zaawansowanej znajomości języka polskiego, nauczyliśmy się komunikacji niewerbalnej i sposobów efektywnego komunikowania się z dziećmi i nauczycielami przy podstawowej znajomości języka obcego. Wolontariusze poznali też podstawowe metody pracy z dziećmi. Mam nadzieję, że praktyczna wiedza pozwoli wolontariuszom łatwiej odnaleźć się w organizacjach goszczących oraz umożliwi efektywną pracę w grupie międzynarodowej zarówno wolontariuszom, jak i organizacjom.

Materiały z warsztatów oraz wypowiedzi pisemne wolontariuszy i przedstawicieli organizacji goszczących zostały opracowane w poradniku dobrych praktyk w pracy z osobami z innych kultur i posługujących się obcymi językami. Niniejsza publikacja, zatytułowana *Volunteer with us!*, składa się z dwóch tomów.

Tom I, poświęcony pracy z wolontariuszem, zawiera:

- materiały dotyczące roli wolontariusza;
- opis wzajemnych oczekiwań i tego, co wolontariusze oraz pracownicy organizacji goszczących mają sobie do zaoferowania;
- rekomendacje dotyczące sposobów ewaluacji pracy wolontariuszy;
- wypowiedzi wolontariuszy oraz pracowników organizacji goszczących na temat sposobów motywowania wolontariuszy;
- metody komunikacji w projekcie oraz sposoby przełamania bariery językowej.

Na tom II składają się następujące obszary tematyczne:

- opisy metod, zabaw i gier w pracy z dziećmi zaproponowane przez wolontariuszy oraz pracowników organizacji goszczących;
- wskazówki dotyczące nauczania dzieci języków obcych przez wolontariuszy;
- opisy zabaw pomagającym się poznać, zajęć integracyjnych oraz ćwiczeń mających na celu wzmocnienie współpracy pomiędzy aktorami w projekcie.

Dodatkowo podręcznik uzupełnia *Appendix* przedstawiający, w jaki sposób Polacy postrzegają siebie oraz jak wolontariusze widzą nasze społeczeństwo i kraj.

Materiały zawarte w każdym z działów tematycznych są bardzo zróżnicowane. Zawierają m.in. rezultaty burzy mózgów, opisy wybranych ćwiczeń zrealizowanych podczas warsztatów, wnioski i przemyślenia uczestników warsztatów na ich temat, czy też pomysły wolontariuszy zgłoszone podczas szkoleń wprowadzających. Jednocześnie w każdej części znalazły się wypowiedzi pisemne wolontariuszy oraz przedstawicieli organizacji goszczących – odpowiedzi na pytania związane z danym tematem lub też opisy konkretnych metod czy zabaw w pracy z dziećmi.

Publikacja ta nie dąży do przedstawienia jednego, właściwego sposobu rozumienia czy postępowania. Przeciwnie, w moim założeniu, miała ona pokazywać różnorodność perspektyw, dlatego też pomyślana została jako zbiór subiektywnych wypowiedzi kilkudziesięciu osób z różnych krajów, kultur i środowisk. Innymi słowy, *Volunteer with us!* jest publikacją zbiorową *par excellence*, łączącą treści i opinie kilkudziesięciu autorów. Pragnąc zaznaczyć różne punkty widzenia, każde stanowisko indywidualne opatrzyłam nazwiskiem autora i krajem jego pochodzenia, a przy wypowiedziach zbiorowych (np. rezultatach burzy mózgów) podawałam datę przeprowadzenia ćwiczenia. Podczas czytania publikacji warto jednak pamiętać, że autorzy opisują sytuacje przez pryzmat własnych kultur i doświadczeń, przez co często ich obserwacje – nawet odnośnie tego samego zdarzenia – znacznie się różnią[16], a nawet odbiegają od faktów[17]. Zjawisko to

16 Florian Rotter, wolontariusz z Niemiec, uważa Polaków za gościnnych i pomocnych, zaś Kalliopi Krali, wolontariuszka z Grecji, postrzega ich jako osoby zamknięte na innych i nieskłonne do udzielania pomocy.

17 Przykładem może być tu wypowiedź Yorgosa Tseligkasa, wolontariusza z Grecji, w której zwraca on uwagę na przestrzeganie zasad ruchu drogowego w Polsce. Badania statystyczne udowadniają zaś, że Polska jest jednym z krajów UE o najwyższym ryzyku śmierci w wypadkach drogowych. Zobacz: *Polska wysoko w niechlubnej statystyce UE. Gorzej liczby wyglądają jedynie w Rumunii, Bułgarii i Chorwacji*, dziennik.pl,

można zaobserwować najwyraźniej w części zawierającej odpowiedzi wolontariuszy na pytanie „Jakie zauważasz różnice między swoim krajem a Polską?".

Przy pracy nad podręcznikiem nie starałam się opracowywać nowych ćwiczeń służących poprawie komunikacji, współpracy między aktorami w projekcie czy też pracy z dziećmi. Jako zbiór sprawdzonych metod opisanych przez innych trenerów, osoby pracujące z młodzieżą i pedagogów, *Volunteer with us!* miał się raczej stać dla wolontariuszy oraz przedstawicieli organizacji goszczących łatwo dostępnym źródłem pomysłów na ćwiczenia i zabawy. Opisane w podręczniku gry zostały przetestowane podczas warsztatów oraz w ramach codziennej pracy w organizacjach goszczących lub też zostały zaproponowane przez wolontariuszy oraz nauczycieli na podstawie ich własnych doświadczeń naukowych i zawodowych. Wszystkie zabawy opatrzyłam adnotacjami z nazwiskami osób lub nazwami instytucji, które je zaproponowały. Pragnę przy tym podkreślić, że często nie są to autorskie metody tych osób czy placówek

Podręcznik został zaplanowany przede wszystkim z myślą o wolontariuszach pracujących z dziećmi oraz ich tutorach z pracy. Będzie on jednak przydatny również dla koordynatorów oraz innych pracowników organizacji wysyłających, goszczących i koordynujących, mentorów oraz nauczycieli pracujących z dziećmi lub młodzieżą. Podczas korzystania z publikacji, zamiast czytać ją od deski do deski, proponuję skupić się na częściach tematyczne związanych z zainteresowaniami lub obawami czytelnika. Innymi słowy, czytelnik może sięgnąć po publikację, gdy chce poprawić współpracę czy komunikację, stara się zapobiec danemu problemowi lub znaleźć jego rozwiązanie, jak również – gdy poszukuje inspiracji w postaci gry lub ćwiczenia, które mógłby przeprowadzić z dziećmi, wolontariuszami lub nauczycielami.

Ze względu na objętość publikacji pominęłam w niej opisy i wnioski z dwóch wizyt przedstawicieli organizacji wysyłających, które miały duży wpływ na zacieśnienie relacji pomiędzy partnerami projektu. Pragnąc podkreślić wkład koordynatorów z organizacji wysyłających, w podręczniku zawarłam opisy wykorzystywanych przez nich ćwiczeń. Zabrakło tu również miejsca na przywołanie modeli współpracy z wolontariuszami wypracowanych przez Pracownię Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia" w ramach projektu *Modelowy wolontariat*. Broszury *Jak współpracować z wolontariuszami*, poświęcone modelowi „zespołowemu" i modelowi „rozwojowemu", a także częściowo modelowi „razem ze społecznością"[18], stanowią ważne źródło inspiracji w pracy z wolontariuszami, które gorąco polecam organizacjom goszczącym. Na koniec chciałabym też wytłumaczyć się wszystkim osobom, które w ramach warsztatów, szkoleń wstępnych czy spotkań integracyjnych zaproponowały różnorodne *energizery*, zabawy zespołowe i integracyjne lub ćwiczenia i wypowiedzi pisemne[19], a nie zostały one przywołane w niniejszej publikacji. Mam nadzieję, że uda je się zebrać innym razem!

Owocnej lektury!

Anna Cwynar

20.06.2018, https://auto.dziennik.pl/aktualnosci/artykuly/576561,polska-wypadki-drogowe-zabici-raport-unia-europejska.html (data dostępu: 17.08.2019).

18 Broszury te dostępne są na stronie internetowej www.modelowywolontariat.stocznia.org.pl.

19 Dogłębne badania na temat kultury polskiej czy poszczególnych tradycji opisane przez Nagore Ferrero czy Rafaela Furlana Battistę wykraczają niestety poza obszar niniejszej publikacji.

Tom I

Praca z wolontariuszem

Temat I

Wolontariusz EVS / EKS

Słownik Cambridge definiuje wolontariusza jako „osobę, która wykonuje dane zadanie, zwłaszcza mające na celu pomoc innym ludziom, z chęcią i nie będąc do niego zmuszanym ani nie otrzymując za nie wynagrodzenia”[20]. Program EVS / EKS, który opiera się na wyjeździe uczestników na wolontariat zagraniczny i kładzie nacisk na rozwój ich kompetencji, rozszerza tę definicję o uczenie się wolontariuszy poprzez pracę i obcowanie na co dzień z zagraniczną społecznością.

Nic dziwnego, że wolontariusze – zapytani o znaczenie wolontariatu – widzą swój EVS / EKS jako przygodę, szansę zmiany siebie i swojego życia. W ich ocenie wolontariat daje możliwość zdobycia niezależności, nauki radzenia sobie ze stresem i trudnościami, a także rozwiązywania konfliktów. Ponadto oznacza dla nich dawanie i dzielenie się – swoim czasem, energią, zaangażowaniem, pasją, umiejętnościami i wiedzą, ale jednocześnie też otrzymywanie – dzięki rozwojowi osobistemu i zawodowemu, pogłębianiu swoich zainteresowań, uczeniu się języków obcych.

Należy podkreślić, że praca na rzecz społeczności lokalnej w programie EVS / EKS jest tylko częścią doświadczenia zdobywanego przez wolontariuszy. Tak zwany czas wolny pozwala nie tylko na uczenie się, lecz także daje szansę poznania nowych ludzi i nawiązania długotrwałych przyjaźni. Dzięki różnym sytuacjom w życiu codziennym wolontariusze uświadamiają sobie różnice między kulturami kraju goszczącego czy krajów innych wolontariuszy a kulturą swoich własnych krajów, odkrywają nowe zainteresowania, uczą się, jak razem mieszkać i podróżować. Pozytywne doświadczenie wolontariatu EVS / EKS w rzeczy samej może więc oznaczać, że wolontariusze „otrzymują więcej, niż dają”, jak to ujął jeden z uczestników projektu.

20 „[A] person who does something, especially helping other people, willingly and without being forced or paid to do it” – Cambridge Dictionary, https://dictionary.cambridge.org/pl/dictionary/english/volunteer (data dostępu: 8.10.2019).

Ten krótki rozdział wprowadzający ma na celu zaprezentowanie znaczenia wolontariatu dla wolontariuszy oraz ich oczekiwań wobec projektu. Pozwoli to przedstawicielom organizacji goszczących lepiej zrozumieć motywacje wolontariuszy do udziału w projektach EVS / EKS oraz poznać cele, jakie ich uczestnicy pragną osiągnąć. Część dotycząca recepcji wolontariuszy przez dzieci pomaga w lepszym wyobrażeniu sobie, jaką rolę pełnią oni dla odbiorców swoich działań.

Co to znaczy być wolontariuszem?

na podstawie burzy mózgów przeprowadzonej 14 czerwca 2019 roku podczas warsztatów o wolontariacie

Bycie wolontariuszem (EVS / EKS) oznacza:

- zamiłowanie do zajęć, które się wykonuje;
- budowanie więzi z innymi ludźmi;
- wzajemne zrozumienie;
- próbowanie nowych rzeczy;
- obserwację;
- bycie towarzyskim.

Bycie wolontariuszem oznacza… dawanie:

- bycie pomocnym;
- bycie aktywnym;

- poświęcanie swojego czasu, energii, siebie;
- dzielenie się swoją kulturą, doświadczeniem i wiedzą;
- dzielenie się motywacją, entuzjazmem, pasją;
- zmienianie siebie i innych;
- dzielenie się nowymi umiejętnościami z nauczycielami, wolontariuszami i dziećmi;
- pokazanie nowej perspektywy.

Bycie wolontariuszem oznacza... otrzymywanie:

- zdobywanie wiedzy;
- spotykanie nowych ludzi z różnych krajów;
- bycie wspieranym;
- zdobywanie doświadczenia zawodowego;
- osiąganie celów.

Bycie wolontariuszem oznacza... rozwój osobisty:

- naukę języków obcych, metod;
- zmaganie się z trudnościami i rozwiązywanie problemów;
- naukę samodzielności np. w mieszkaniu;
- naukę radzenia sobie ze stresem.

Kwestie praktyczne związane z byciem wolontariuszem:

- brak wynagrodzenia finansowego;
- zaleta programu EVS / EKS: wolontariusz ma pokryte koszty zakwaterowania, wyżywienia, transportu publicznego, kieszonkowe itp.

Co oznacza dla ciebie bycie wolontariuszem? Co chciałbyś osiągnąć podczas swojego projektu EVS?

To, co osobiście chcę osiągnąć w moim projekcie, to nauczyć się lepiej wykonywać zadania, które powinienem robić. Chciałbym też dobrze dogadywać się z osobami wokół mnie. Jeśli chodzi o kompetencje, to uważam, że umiejętność uczenia się jest dla mnie najważniejsza, ponieważ obejmuje wiele obszarów [wiedzy].

Sergio Acción Corral (Hiszpania)

[EVS jest dla mnie] chwilą osobistego i profesjonalnego rozwoju, czasem na nawiązanie nowych przyjaźni, poznanie swojej kultury, kultury kraju goszczącego i kultur innych wolontariuszy. Jest wiedzą na temat tego, jak ufać innym i jak sprawić, by inni ufali nam.

Annalisa Maietta (Włochy)

Dla mnie wolontariat oznacza, że otrzymujesz więcej, niż dajesz.

Luca Vincenti (Włochy)

Moim zdaniem wolontariat to wyzwanie. Wielka możliwość zmiany życia. Próba znalezienia motywacji w życiu. Mam nadzieję, że stanę się dobrym wolontariuszem dla siebie i dla osób, które mnie otaczają.

Pasquale Calenzo (Włochy)

Ten projekt jest dla mnie świetną okazją do zaoferowania swojego zaangażowania małej społeczności – dzieciom. Oprócz poczucia spełnienia chciałabym też rozwinąć kilka umiejętności podczas projektu. Pierwszą z nich jest samoświadomość – chciałabym stać się bardziej świadoma swoich wartości i być bardziej zadowolona z siebie.

Pragnę również pogłębić swój proces uczenia się, jako że muszę szukać i uczyć się nowych rzeczy, aby wspierać dzieci w rozwijaniu kreatywności i nauczyć ich podejmowania inicjatywy. Ważne jest dla mnie nauczenie się radzenia sobie z relacjami. Przez wolontariat mam możliwość pracy z różnymi ludźmi, zrozumienia ich potrzeb i nawiązywania kontaktów. Dzięki temu mogę poczuć się bardziej komfortowo podczas pracy w dużej grupie złożonej z odmiennych osób i nauczyć się z nimi dogadywać.

Natalia Hasan (Cypr)

Po pierwsze wolontariat oznacza dla mnie wykorzystywanie zdobytych już umiejętności i wiedzy w celu przyniesienia korzyści społeczeństwu. Oprócz tego głównego celu jest to dla mnie również nauka bycia bardziej cierpliwą, tolerancyjną i zadowoloną z tego, co już mam. W wolontariacie chodzi również o poszerzanie horyzontów i zostawianie z tyłu swoich uprzedzeń, ponieważ mieszkasz w wielokulturowym środowisku. [...] To dla mnie także społeczność, ponieważ dodajesz swoje pomysły do konkretnego projektu i pracujesz nad tym razem z zespołem. Wolontariat to odkrywanie nowych zainteresowań i nawiązywanie nowych przyjaźni. Podsumowując, uważam, że wolontariat jest też czymś, co może zainspirować cię do zmiany lub obrania nowego kursu w życiu.

Valeriya Telitsina (Rosja)

Oczekiwania wolontariuszy względem projektu

na podstawie warsztatów o wolontariacie z 21 lutego 2019 roku

Wolontariusze chcą:

- nauczyć się, jak się uczyć;
- uczyć się języków, nauczyć się języka polskiego;
- pomagać;
- być aktywnym;
- rozwijać praktyczne umiejętności;
- podróżować;
- zdobyć nowe doświadczenia;
- przeżyć doświadczenie „otwierające oczy";
- odkryć nowe idee, zobaczyć nowe rzeczy;
- nawiązywać nowe przyjaźnie, być blisko innych ludzi;

- być bardziej odważnym, ośmielić się;
- rozwinąć swoje umiejętności i zdobyć nowe;
- być niezależnym.

Jaka jest rola wolontariusza w przedszkolu? Jak dzieci widzą wolontariusza?

odpowiedzi opracowane na podstawie ewaluacji pracy wolontariuszy przez dzieci

Zdaniem dzieci wolontariusz to osoba, która:

- bawi się z nimi wewnątrz budynku i na dworze;
- gra z nimi w gry zespołowe;
- pomaga im;
- jest pomocą dla nauczyciela;
- opiekuje się nimi, dba o nich, pociesza ich;
- pomaga im w pracach plastycznych lub jest utalentowana;
- rozmawia z nimi;
- uczy ich języków obcych;
- po prostu jest obecna.

Temat II

Wzajemne zrozumienie i szacunek pomiędzy aktorami w projekcie

Kluczem do udanej współpracy pomiędzy aktorami w projekcie jest zrozumienie, czego obie strony – wolontariusze i tutorzy – od siebie oczekują i co mogą sobie zaoferować. Z naszych obserwacji wynika, że jeśli potrzeby i wkład wolontariuszy oraz nauczycieli są tożsame, praca idzie gładko i jest efektywna. Wolontariusze i nauczyciele czują się wzajemnie wspierani i stają się zespołem, którego członkowie mogą na siebie liczyć i uczyć się od siebie.

Warsztaty z wolontariuszami i tutorami zorganizowane w ramach projektu były okazją do przeprowadzenia ciekawego ćwiczenia przez Silvię Padello, koordynatorkę EVS z turyńskiej organizacji Stranaidea. Uczestnicy, podzieleni na oddzielne grupy wolontariuszy i tutorów, zostali poproszeni o zanotowanie i przedstawienie swoich oczekiwań względem siebie oraz zaprezentowanie tego, co mogą sobie dać. Rezultaty tego działania udowadniają, że role wolontariuszy i tutorów są odbierane odmiennie przez te dwie grupy, co może powodować nieporozumienia w pracy.

Tutorzy chcieliby, aby wolontariusze byli przede wszystkim ich aktywnymi asystentami w pracy, którzy będą dzielić się nowymi pomysłami oraz zajęciami z dziećmi i nauczycielami. Jednocześnie pragną, aby wolontariusze mieli wpływ na rozwój ich umiejętności zawodowych – poszerzenie wiedzy z zakresu nowych języków i kultur, a także metod pracy z dziećmi.

Wolontariusze z kolei oczekują od tutorów zarówno wsparcia w codziennej pracy z dziećmi, jak i osobistego ukierunkowania podczas doświadczenia wolontariackiego. Wymagają, aby tutorzy nie tylko z ochotą wspierali ich zajęcia, dawali im wskazówki, co robić w pracy, lecz także przeprowadzali z nimi luźne rozmowy niezwiązane z pracą, byli chętni do poznania ich jako osób i opiekowali się nimi. Z tego powodu często postrzegają jako „zimnych" i zamkniętych na kontakt tych pracowników organizacji goszczących, którzy mają jedynie zawodowe nastawienie. Ponadto wolontariusze podkreślają potrzebę bycia traktowanym jako część zespołu przez wszystkich pracowników. Oczekują również, że pracownicy, którzy nie znają języków obcych, będą starać się porozumiewać z nimi przy użyciu metod komunikacji niewerbalnej.

Wolontariusze, którzy ukończyli studia pedagogiczne, lub ci, którzy posiadają doświadczenie w pracy z dziećmi, twierdzą, że są niedoceniani przez nauczycieli z organizacji goszczących ze względu na trudności w prowadzeniu zajęć spowodowane barierą językową. Wszyscy wolontariusze oczekują od tutorów pomocy w komunikacji z dziećmi i pracownikami organizacji, a także wsparcia w prowadzeniu zajęć po polsku.

Oczekiwania wolontariuszy w stosunku do tutorów (nauczycieli)

odpowiedzi zebrane w rezultacie ćwiczenia przeprowadzonego podczas warsztatów o wolontariacie 14 czerwca 2018 roku oraz 21 lutego 2019 roku

Wolontariusze oczekują, że ich tutorzy (nauczyciele) będą:

- cierpliwi dla nich;
- pomagać im rozwijać komunikację z dziećmi;
- mówić im, przy jakich zajęciach mogą pomóc;
- pomagać im z językiem polskim;
- pomagać im w nowej sytuacji i z konkretnymi zasadami w przedszkolu;
- dzielić się z nimi wiedzą praktyczną, metodami, doświadczeniem;
- słuchać ich potrzeb;
- doceniać ich wysiłek i inicjatywy (a także okazywać swoje uznanie);
- zwracać na nich uwagę, „opiekować się" nimi;
- używać komunikacji niewerbalnej w celu przełamania bariery językowej;

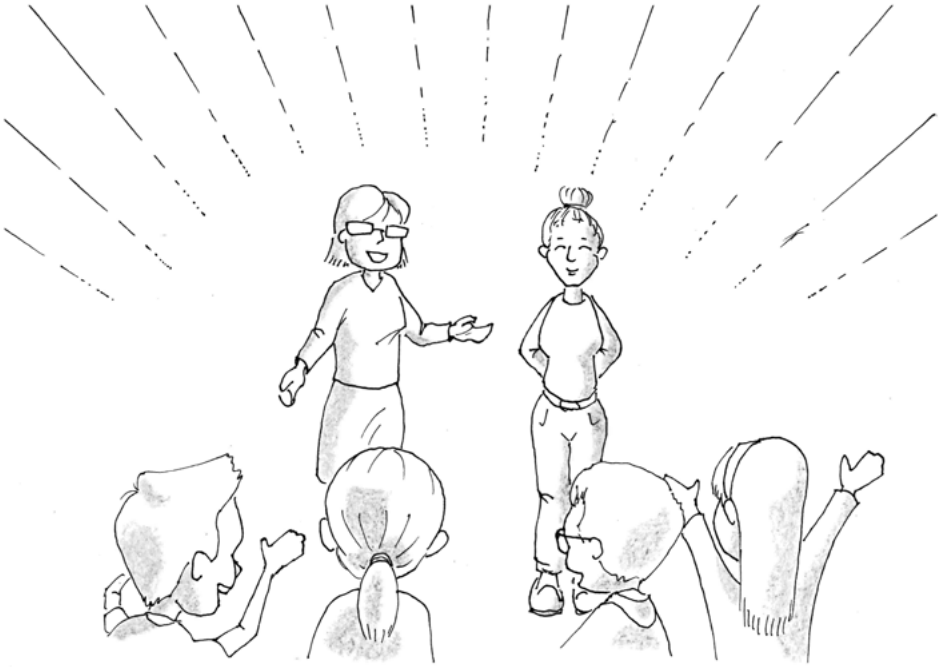

- wspierać adaptację wolontariuszy (wolontariusze nie mają tu rodzin ani przyjaciół);
- starać się zrozumieć sytuację wolontariuszy (jako osób, które zmagają się z różnicami kulturowymi);
- otwarci względem nich;
- traktować wolontariuszy jako członków zespołu, współpracować z nimi;
- ufać im;
- rozmawiać z nimi zarówno o tematach związanych z pracą, jak i nie;
- dawać im informację zwrotną;
- uśmiechać się.

Oczekiwania tutorów (nauczycieli) w stosunku do wolontariuszy

odpowiedzi zebrane w rezultacie ćwiczenia przeprowadzonego podczas warsztatów o wolontariacie 14 czerwca 2018 roku oraz 21 lutego 2019 roku

Tutorzy (nauczyciele) oczekują, że wolontariusze będą:

- informować ich o swoich oczekiwaniach;
- lubić dzieci;
- mieć pozytywny stosunek do pracy i do dzieci;
- kreatywni, będą dzielić się swoimi talentami;
- obserwować ich pracę;
- mieć oko na dzieci i reagować stosownie do ich zachowań;
- pomocni i aktywni, będą pomagać im w pracy;
- dla nich oknem na inny świat;
- dzielić się swoją znajomością języków;
- zadawać pytania;
- prosić o pomoc, gdy jej potrzebują;
- rozumieć, że nauczyciele to też ludzie, którzy czasem mogą być zmęczeni;
- mieć ogólne pomysły na różne zajęcia;
- uczyć dzieci piosenek / wierszyków, przeprowadzać z nimi zajęcia plastyczne;
- przeprowadzać zajęcia ruchowe z dziećmi;
- dzielić się zabawami lub innymi pomysłami ze swojego dzieciństwa.

Co wolontariusze mają do zaoferowania?

odpowiedzi zebrane w rezultacie ćwiczenia przeprowadzonego podczas warsztatów o wolontariacie 14 czerwca 2018 roku oraz 21 lutego 2019 roku

Wolontariusze mają do zaoferowania tutorom (nauczycielom):

- dzielenie się swoją miłością do dzieci;
- słuchanie potrzeb dzieci, obserwowanie ich, pomaganie im w różnych zadaniach, opiekę nad nimi;

- przeprowadzanie zajęć i innych inicjatyw dla dzieci (artystycznych, sportowych, rękodzieła, zabaw ruchowych, tańców, gier itp.);
- dzielenie się swoim doświadczeniem (w pracy z dziećmi), metodami (edukacyjnymi), umiejętnościami i wiedzą;
- dzielenie się grami i pomysłami ze swoich krajów (np. kulturą, kuchnią) czy ze swojego dzieciństwa itp.;
- bawienie się z dziećmi;
- słuchanie, pomoc i szacunek dla pracowników przedszkola;
- swoją energię, uśmiech, pozytywne nastawienie do pracy z dziećmi;
- nauczanie swoich języków ojczystych lub języka angielskiego;
- próbę porozumiewania się za pomocą komunikacji niewerbalnej i rozmawiania w języku polskim;
- pasję i kreatywność;
- otwartość;
- empatię i cierpliwość;
- pomoc i wsparcie, chęć do współpracy;
- bycie aktywnym i samodzielnym;
- obserwację nauczycieli, by wiedzieć, jak pracować;
- uważne słuchanie pozytywnej i negatywnej oceny;
- pomoc w kwestiach praktycznych.

Co tutorzy (nauczyciele) mają do zaoferowania?

odpowiedzi zebrane w rezultacie ćwiczenia przeprowadzonego podczas warsztatów o wolontariacie 14 czerwca 2018 roku oraz 21 lutego 2019 roku

Tutorzy (nauczyciele) mają do zaoferowania wolontariuszom:

- wprowadzenie ich do zadań w pracy;
- przestrzeń do wykorzystania ich kreatywności, pasji, pomysłów;
- gościnność (aby wolontariusze poczuli się mile widziani);
- słuchanie i zrozumienie;
- wspieranie działań wolontariuszy;
- pomoc i wsparcie (wolontariusze mogą liczyć na nauczycieli również podczas trudnych sytuacji w pracy);
- doświadczenie, metody pracy i talenty / hobby;
- pomoc z nowym językiem (jako osoby, dla których polski jest językiem ojczystym);
- chęć poznania wolontariuszy jako osób;
- bycie otwartym na potrzeby wolontariuszy;
- odpowiadanie na pytania niezwiązane z kwestiami dotyczącymi pracy.

Temat III

Ewaluacja wolontariuszy oraz ich pracy

Jedno z oczekiwań wolontariuszy względem tutorów związane jest z otrzymywaniem informacji zwrotnej i uznania za swoje wysiłki i inicjatywy podejmowane w pracy. Wolontariusze uważają, że powinni być oceniani na podstawie tego, czego dzieci i nauczyciele się od nich nauczyli, a także praktycznej pomocy, jaką oferują w codziennej pracy. Zdaniem wolontariuszy ewaluacja powinna podkreślać, co wykonali dobrze, a co powinni poprawić w pracy, oraz zawierać sugestię, w jaki sposób to zrobić. Większość wolontariuszy preferuje otrzymywanie oceny w formie rozmowy ze swoimi tutorami, najlepiej tuż po pracy lub ćwiczeniu, które prowadzili. Niektórzy twierdzą, że chcieliby dostawać ewaluację swojej pracy w formie pisemnej. Oprócz tych dwóch form oceny źródłem informacji zwrotnej dla wolontariuszy są m.in. uśmiechy nauczycieli i ich uznanie, zainteresowanie nimi i ich pracą wśród rodziców lub krótkie rozmowy, które wolontariusze prowadzą z dziećmi i ich rodzinami.

Wolontariusze dostrzegają znaczenie otrzymywania informacji zwrotnej od dzieci – głównych odbiorców ich pracy. Wierzą, że stosunek dzieci do wolontariusza może być odczytany na podstawie codziennego, wzajemnego kontaktu i motywacji dzieci do udziału w zajęciach prowadzonych przez wolontariusza. Jednym ze sposobów na uzyskanie oceny od dzieci jest zorganizowanie dla nich gry ewaluacyjnej. Zajęcia ewaluacyjne w formie zabawy pozwalają wolontariuszom dostrzec, jak są oni postrzegani przez dzieci, ocenić, czego dzieci się od nich nauczyły, i zrozumieć, co dzieci sądzą o prowadzonych przez nich zajęciach. Przykłady gier i zajęć służących ewaluacji opisane w tej części publikacji zostały zaproponowane i przetestowane przez wolontariuszy w ramach ich własnej pracy z dziećmi.

Ostatnia, ale nie mniej ważna forma ewaluacji, bazuje na autorefleksji wolontariuszy. Własne pomysły wolontariuszy na ocenienie ich doświadczenia oparte są na wyrażeniu emocji w raportach kreatywnych, monitorowaniu samorozwoju, a także samoocenie umiejętności i przeprowadzonych zajęć poprzez pracę indywidualną i grupową.

Jak nauczyciele mogą oceniać pracę wolontariuszy?

odpowiedzi zebrane w ramach zadania domowego do warsztatów o wolontariacie z 14 czerwca 2018 roku i 21 lutego 2019 roku

W jaki sposób chciałabyś/chciałbyś być oceniana/oceniany? Jaką metodę informacji zwrotnej preferujesz?

Dla mnie najlepszym sposobem na ocenienie czyjejś pracy (ewaluację) jest rozmowa z daną osobą, podczas której dowie się, które zadania wykonuje dobrze, a nad którymi powinna jeszcze popracować i dlaczego... Wydaje mi się, że dla dorosłych jest to najlepszy sposób ewaluacji, ponieważ przyczynia się on jednocześnie do motywowania osób [pracowników].

Virginia Fuentes Antúnez (Hiszpania)

Chciałbym po prostu dokładnie wiedzieć, kiedy moja praca była dobra, a kiedy zrobiłem coś nie najlepiej.

Sergio Acción Corral (Hiszpania)

Chciałabym, żeby ktoś bezpośrednio ze mną porozmawiał (np. zaraz po pracy) albo żebyśmy zrobili ewaluację w małych grupach. Dobre formy to rozmowa lub zapisanie oceny. Ewaluacja powinna zawierać ocenę tego, co było dobrze wykonane, co powinno zostać poprawione, co nie było satysfakcjonujące – wraz ze wskazaniem, jak zrobić to lepiej. [W ewaluacji] skupiłabym się na tym, co mogę zrobić w przyszłości [...].

Nela Babirádová (Czechy)

Chcę być oceniana za samą pracę, którą wykonałam, a nie metody, które do tego wykorzystałam. Chciałabym otrzymać certyfikat z oznaczonym rozwojem moich umiejętności. Pragnę także porozmawiać od czasu do czasu o mojej pracy z koordynatorką i mentorką, by omówić, co zrobiłam oraz co i jak powinnam poprawić.

Khrystyna Soltys (Ukraina)

Dla mnie w pracy wolontariackiej to, jaką ocenę dostanę, nie jest ważne. Nie wiem, jak chciałabym być oceniana, ale wydaje mi się, że najważniejsza jest dla mnie pomoc innym ludziom (nauczycielkom, dzieciom, pomoc językowa...). [...] Obserwacja, jak dzieci krok po kroku uczą się hiszpańskiego, ułatwianie nauczycielkom pracy oraz sprawianie, że ludzie czują się dobrze, są dla mnie wystarczające. Dlatego też usłyszenie pięknych słów od nauczycielek lub dzieci jest dla mnie najlepszą oceną mojej pracy jako wolontariuszki.

Irma Recuero Jimenez (Hiszpania)

Lubię być oceniana od razu. Poprosiłam nauczycielki, z którymi pracuję, żeby dawały mi informację zwrotną bez konieczności czekania na comiesięczne spotkania [...].

Francesca Laurenzio (Włochy)

Moim zdaniem najlepszym sposobem jest rozmowa osobista. Dzięki niej można omówić problemy od razu.

Bence Bordas (Węgry)

Bardzo lubię po moich zajęciach porozmawiać z nauczycielkami o tym, co zrobiłam, bo mogę się wtedy dowiedzieć, co poszło źle, a co dobrze. Moim zdaniem rozmowa jest najlepszym sposobem ewaluacji. Bardzo cenię też uśmiech nauczycielek i motywację dzieci do ciągłego uczenia się.

Beatriz Alcalá García (Hiszpania)

Uważam, że praca każdego wolontariusza powinna być oceniana na podstawie tego, jak duży wpływ ma ona na życie dziecka i nauczyciela, a także czego dzieci się od niego uczą.

Evangelia Malathriti (Grecja)

Za pomocą dokumentu otrzymywanego na zakończenie projektu, który będzie oceną mojej pracy.

Beatrice Vetrucci (Włochy)

Chciałabym być oceniana przez moją koordynatorkę, moją nauczycielkę i przez dzieci oraz, jeśli to możliwe, przez rodziców. Oczekuję informacji zwrotnej od pierwszych dwóch osób (koordynatorki i nauczycielki) na temat mnie, mojej pracy, sposobu, w jaki radzę sobie z tym doświadczeniem itp. Byłoby miło, gdybym mogła przeprowadzić z nimi wywiady. Jeśli chodzi o dzieci, chciałabym z pomocą tutorki przeprowadzić krótkie rozmowy dotyczące mojej obecności w grupie, tego, czego się nauczyli, co im się podoba, a co nie, czego jeszcze chcieliby się nauczyć. Co więcej, chciałabym zrobić dodatkową ewaluację poprzez grę. Uważam, że ważne jest również zadanie kilku pytań rodzicom, aby zrozumieć, jak oceniają oni program oraz czy zauważyli jakieś zmiany w swoich dzieciach.

Theocharoula Pyloridou (Grecja)

Jeśli chodzi o nauczycielki w przedszkolu, to regularnie rozmawiamy o tym, czy wszystko jest w porządku, co można poprawić itp. Informacja zwrotna od dzieci jest przekazywana przez rodziców. Na przykład po weekendzie matki lub ojcowie mówią mi, że ich dzieci wyczekiwały pójścia do przedszkola, bo tęskniły za mną podczas dni wolnych. Co więcej, zauważam, że wielu rodziców jest zainteresowanych rozmowami ze mną, poznaniem mnie bliżej, co pokazuje, że dzieci muszą mówić o mnie w domu pozytywnie – przynajmniej do jakiegoś stopnia. Te wszystkie dobre znaki wskazują, że zarówno dzieci, jak i ich rodzice doceniają moją pracę.

Florian Rotter (Niemcy)

Nie jestem nauczycielką. Chciałabym tylko być oceniana za wkład, jaki staram się codziennie dawać („pomoc praktyczna").

Giuseppina Cacciotti (Włochy)

Nauczycielka powinna powiedzieć, czy uważa, że dane (ręko)dzieło jest dobrze wykonane, czy nie. Za pomocą uśmiechu lub słów nauczycielka może okazać, czy jest zadowolona z mojej pracy i zaangażowania.

Eszter Nagy (Węgry)

Dla mnie najlepszą ewaluacją jest opinia nauczycielek i pracowniczek, ponieważ one pracują ze mną na co dzień. Uważam też, że ważne jest nastawienie dzieci wobec mnie oraz ich motywacja.

Yolanda Velasco Gonazalez (Kraj Basków, Hiszpania)

Cotygodniowe spotkania, podczas których omawia się miniony tydzień.

Przedszkole nr 87 we Wrocławiu (Polska)

Metody ewaluacji:

- rozmowa z wolontariuszem każdorazowo po odbytym i zaplanowanym działaniu – wspólne wnioskowanie;
- sesje ewaluacyjne w obecności koordynatora, mentora, dyrektorki placówki i opiekunów;
- rozmowy z drugim tutorem odpowiedzialnym za przebieg pobytu wolontariuszy w przedszkolu;
- refleksje, spostrzeżenia, wymiana doświadczeń;
- zbieranie wspólnych pomysłów w Przedszkolnym Banku Pomysłów / Erasmus+.

Przedszkole nr 36 we Wrocławiu (Polska)

Jak dzieci mogą oceniać pracę wolontariuszy? Pomysły wolontariuszy na otrzymanie oceny od dzieci

Najlepszą informacją zwrotną, jaką można otrzymać od dzieci, jest uśmiech, przytulenie i zaufanie. Można naprawdę łatwo rozpoznać, czy dzieci cię lubią, czy też nie.

Eszter Nagy (Węgry)

Portret

Sergio Acción Corral (Hiszpania) i **Alisa Aslanyan** (Armenia)

Poproś dzieci o narysowanie tego, jak cię widzą (twojego portretu). Dodatkowo dzieci mogą nadać tytuł swojemu dziełu.

Opinia dzieci

Sergio Acción Corral (Hiszpania) i **Francesca Laurenzio** (Włochy)

Zapytaj dzieci o to, co o tobie myślą. Do tej formy ewaluacji możesz potrzebować pomocy nauczyciela.

Kolorowe kartki i mowa ciała

Maleyka Valiyeva (Azerbejdżan)

1. Połóż zielone i czerwone kartki na dywanie. Zapytaj dzieci, czy lubią spędzać z tobą czas. Jeśli się zgadzają, powinny stanąć przy zielonej kartce, jeśli nie – przy czerwonej.

2. Dzieci mają za zadanie wyrazić swoje odczucia względem ciebie za pomocą mowy ciała (niektóre dzieci mogą cię przytulić, inne pocałować, jeszcze inne unieść kciuki w górę).

Okręgi i upominek

Eszter Nagy (Węgry)

1. Narysuj duży okrąg, następnie w środku – mniejszy okrąg, później znów kolejny mniejszy itd. Dzieci mają za zadanie pokolorowanie okręgów, aby pokazać, co o tobie myślą (mogą też uzależnić od tego wybór kolorów). Największy okrąg pokazuje najważniejsze uczucie, najmniejszy – najmniej ważne.
2. Dzieci mają za zadanie narysowanie lub przygotowanie (np. z papieru) czegoś dla ciebie. Mogą również zbudować dla ciebie coś z klocków.

Wspomnienia z zabaw

Beatrice Vetrucci (Włochy)

1. Poproś dzieci o narysowanie na kartce czegoś, co robiły z tobą w ostatnich miesiącach, lub tego, jak cię postrzegają / co im się z tobą kojarzy / co związanego z tobą pamiętają.
2. Przygotuj oś czasu, drukując kilka zdjęć z zajęć, które wykonywałeś razem z dziećmi. Wspólnie postarajcie się przypomnieć sobie, co zrobiliście. Następnie każde dziecko ma za zadanie ocenić, jak podobało mu się określone działanie.

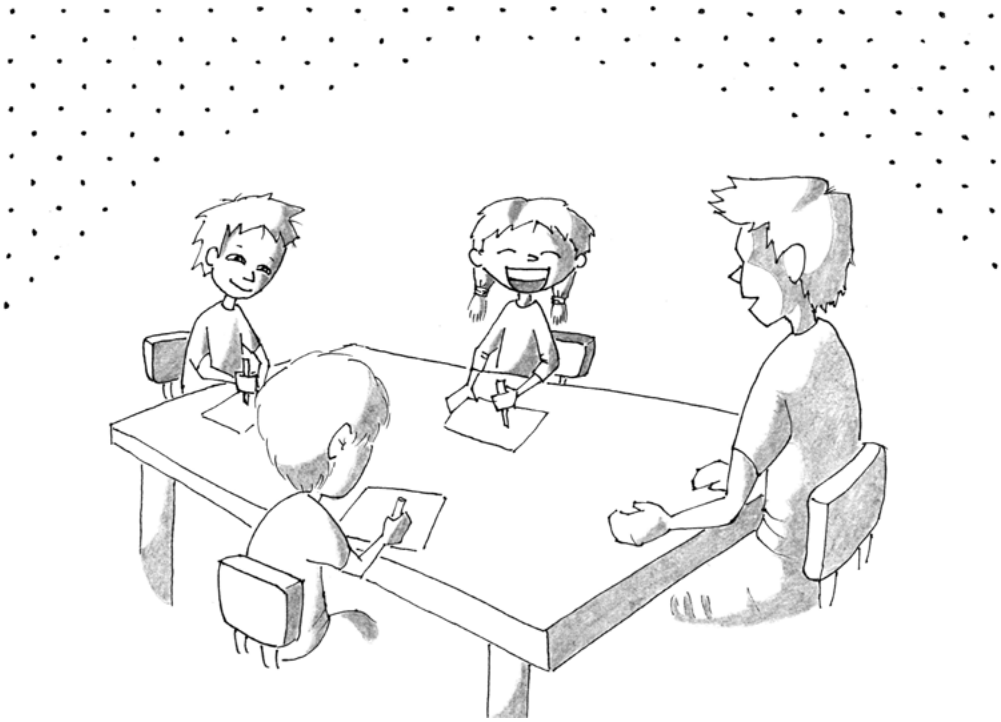

Gra ewaluacyjna „Wyspy”

Miriam Callealta Verdugo (Hiszpania)

Nauczyciel wyjaśnia dzieciom, że mają sobie wyobrazić żeglugę do trzech wysp. Na każdej z wysp nauczą się czegoś innego.

Pierwsza wyspa poświęcona jest matematyce. Dzieci uczą się na niej liczb z jednym z nauczycieli. Druga wyspa związana jest z językiem polskim – dzieci uczą się wierszyka. Na trzeciej wyspie dzieci grają z tobą w grę, podczas której uczą się słów na wyrażenie emocji w języku angielskim. Słuchając muzyki, podają sobie kostkę, na ściankach której widnieją buźki z różnymi minkami-emocjami. Kiedy muzyka się zatrzymuje, dziecko, które trzyma kostkę, ma za zadanie rzucić nią i nazwać emocję odczytaną z minki na ściance, np. „szczęśliwy” lub „zły” itp.

Po tej zabawie dzieci śpiewają piosenkę *If you are happy...* Na koniec gry dzieci mają kupić bilet, aby móc wrócić na jedną z wysp.

W tej grze ewaluacyjnej możesz zaobserwować efekty swojego nauczania, podpatrzeć nastawienie dzieci do zajęć przez siebie prowadzonych, a także otrzymać bezpośrednią informację zwrotną od dzieci, które muszą zdecydować, jaki bilet kupić.

To, czego uczymy na każdej z wysp, zależy od wieku uczestników, a także zainteresowań wolontariusza, nauczyciela oraz dzieci. Zajęcia na każdej z wysp mogą zostać łatwo zmienione.

Gra ewaluacyjna „Odgadnij zabawę” oparta na pantomimie

Theocharoula Pyloridou (Grecja)

Dzieci mają za zadanie odgadnąć, którą zabawę (spośród tych, w które się bawiliście) inne dzieci z grupy starają się przedstawić.

Przeprowadź grę na dywanie. Obok miejsca zabawy połóż wszystkie materiały z gier, w które graliście do tej pory.

Użyj zasad gry „Odgadnij zabawę" również podczas pokazywania prezentacji oraz zdjęć przedstawiających zabawy, w które bawiliście się w ostatnich miesiącach (przed rozpoczęciem gry). Uświadomi to uczestnikom, co mają za zadanie zrobić, zaś ciebie zmusi do użycia jak najmniejszej liczby słów przy wyjaśnieniu zasad zabawy. W celu zwrócenia uwagi dzieci na prezentację warto użyć marionetki.

Kiedy dzieci zrozumieją zasady gry, poproś pary uczniów o pokazywanie, co widzieli na zdjęciach. Dzięki temu, jeśli jedno dziecko nie wie, w jaki sposób przedstawić grę, jego partner może mu pomóc. Kiedy dziecko przypomni sobie grę, ma za zadanie wyjaśnienie jej zasad. Dodatkowo możesz zapytać dzieci, czego jeszcze wspólnie się nauczyliście.

Na koniec rozdaj każdemu dziecku dwie buźki – jedną uśmiechniętą, drugą smutną. Każde dziecko ma ocenić jedną zabawę z przeszłości pozytywnie (uśmiechnięta buźka) i jedną negatywnie (smutna minka).

Formularz ewaluacyjny

Natalia Hasan (Cypr)

Wykonaj prosty formularz ewaluacyjny do wypełnienia przez dzieci po zakończeniu różnych projektów. Może to być kartka, na której dzieci narysują buźki wyrażające emocje odczuwane podczas zajęć. Później możesz z nich zrobić małą broszurę z ewaluacją od dzieci.

Kolaż

Pasquale Calenzo (Włochy)

Zadaniem dzieci jest wykonanie kolażu lub plakatu ze zdjęć z czasopism, by pokazać, jak zrozumiały daną ideę / temat przedstawiany przez ciebie wcześniej.

Powtarzanie ćwiczeń

Pasquale Calenzo i **Luca Vincenti** (Włochy)

Dzieci powtarzają zajęcia / ćwiczenia, które wykonywały z tobą wcześniej, aby sprawdzić, czy zrobiły postępy.

W jaki sposób wolontariusze sami mogą oceniać swoje doświadczenie wolontariatu?

Raport kreatywny

W Fundacji Integracji Społecznej Prom prosimy wolontariuszy o przesyłanie nam pisemnych raportów ze zdjęciami co trzy miesiące. Raporty te pomagają im zastanowić się nad swoimi najważniejszymi zadaniami i przypomnieć sobie główne momenty nabywanego doświadczenia. Są też przydatne pod koniec projektu podczas pracy nad Certyfikatem Youthpass, ponieważ pozwalają wolontariuszom w szybki sposób prześledzić, co zrobili kilka miesięcy

temu. Raporty mają też duże znaczenie dla nas, koordynatorek, ponieważ umożliwiają nam wgląd w to, co każdy wolontariusz ocenił za najważniejsze w swoim projekcie.

Niestety dla wolontariuszy, którzy nie lubią wypowiedzi pisemnych, raporty te nie są przyjemną formą ewaluacji. W projekcie *Happy Kids, Better Europe 4* – zainspirowane przez Fundację Centrum Aktywności Twórczej (CAT)[21] – wprowadziłyśmy wykonywanie tzw. raportów kreatywnych. W ich ramach wolontariusze mogą wyrazić swoje emocje i zaprezentować swoje doświadczenie, zrealizowane zajęcia, proces uczenia się itp. poprzez różnorodne formy artystyczne, m.in. filmiki, muzykę, poezję, rękodzieło, fotografię. Poniżej znajdują się zrealizowane i niezrealizowane jeszcze pomysły wolontariuszy na raporty kreatywne.

Filmik ze zdjęciami

pomysł wielu wolontariuszy

Krótki filmik ze zdjęciami z codziennej pracy, czasu wolnego, głównych wydarzeń, warsztatów i szkoleń.

Filmik z przedszkola i wywiady

pomysł **Natalii Hasan** (Cypr)

Krótki filmik pokazujący różne zajęcia, które wolontariusz przeprowadził z dziećmi – z ujęciami dzieci opowiadającymi, jak podobały im się zajęcia, jak wpłynęły na ich samopoczucie i czy pomogły zbudować więzi z innymi dziećmi i z wolontariuszem. Można też przeprowadzić krótkie wywiady z nauczycielami pozwalające na ocenę pracy wolontariusza.

Książka kucharska

zrealizowany pomysł **Tuğçe Çelik** (Turcja)

„Książka kucharska wolontariatu europejskiego" z przepisami prezentującymi, w jaki sposób wykonać różne zajęcia w przedszkolu. Każdy przepis zaczyna się od innej litery alfabetu.

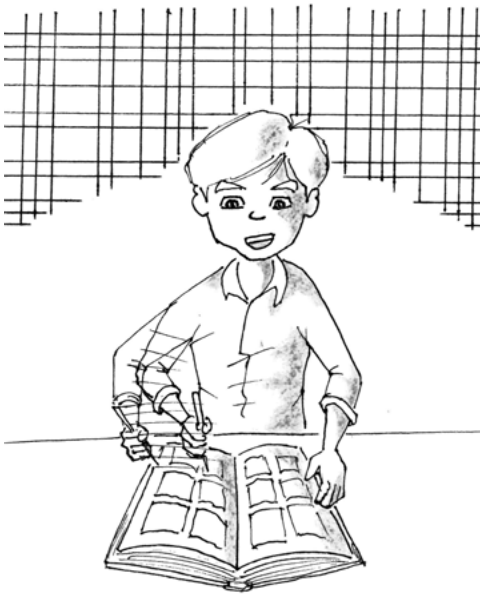

Komiks

zrealizowany pomysł **Sergio Acción Corral** (Hiszpania)

Komiks „V for Volunteer" („W jak wolontariusz") przedstawiający dziwaczne sytuacje z życia codziennego w Polsce; pierwsze rozmowy z dziećmi po polsku; proste gry i podstawowe zajęcia dla dzieci; sytuacje, w których wolontariusze odkrywają zabawne fakty o własnej

21 *Relacje wolontariuszy – final report*, Fundacja Centrum Aktywności Twórczej, http://fundacja-cat.pl/news/c-12/evs-relacje-wolontariuszy---final-report (data dostępu: 28.10.2019).

kulturze; sytuacje związane z różnicą pokoleniową pomiędzy wolontariuszami a dziećmi; zabawne zadania wolontariuszy w przedszkolach; ważne zajęcia spoza pracy w organizacji goszczącej; praktykę języka angielskiego.

Krzyżówka

zrealizowany pomysł **Khrystyny Soltys** (Ukraina)

Krzyżówka „EVS in Prom" („EVS w Promie") z hasłem związanym ze znaczeniem wolontariatu europejskiego.

Tworzenie mandali

warsztaty z tworzenia mandali „Oko Boga" przeprowadzone przez **Arcangelę Eleonorę Diblasio** (Włochy); pomysł wykorzystania ich do ewaluacji: **Anna Cwynar**

Mandala „Oko Boga" (hiszpańskie *Ojo de Dios*) to ćwiczenie arteterapeutyczne, które może być z powodzeniem wykorzystane do ewaluacji siebie.

Wolontariusz wykonuje mandalę „Oko Boga"[22]. Wybór kolorów mandali odpowiada jego emocjom. Każda nitka oznacza inną kwestię związaną z projektem lub określony cel, który wolontariusz chce osiągnąć podczas projektu. Wolontariusze mogą podkreślić wagę danej kwestii czy celu poprzez grubość nitki, jej kolor i położenie (w centrum mandali, na obrzeżach).

Potrzebne materiały to włóczka, pałeczki, klej i nożyczki.

Kalendarz

pomysł **Sary Cossentino** (Włochy)

Kalendarz ze zdjęciami – z kolażem chronologicznie pokazującym wszystkie postępy lub kryzysy.

Samoocena wolontariuszy

Indywidualna samoocena i gra na zaufanie

pomysł **Annalisy Maietty** (Włochy)

Na początku każdy wolontariusz wykonuje samoocenę indywidualnie, tj. zastanawia się nad tym, jaki był przed rozpoczęciem wolontariatu, jakie były jego oczekiwania i jak czuł się po przyjeździe do Polski. Następnie stara się podsumować to, kim się stał, jakie rzeczy polubił, czego się nauczył, czego nie lubi i co zmieni. Na wszystkie pytania odpowiada w formie pisemnej. To samo zadanie powinno zostać później przeprowadzone z innymi wolontariuszami.

22 W serwisie YouTube można znaleźć wiele instruktażowych filmików pokazujących, jak zrobić taką mandalę. Na przykład: *How to Make a God's Eye | Sophie's World*, https://www.youtube.com/watch?v=eBasu24q-xE (data dostępu: 20.11.2019).

Podczas spotkania poświęconego samoocenie wolontariusze mogą zagrać w grę na zaufanie: stworzyć pary i po odczytaniu swoich wrażeń stanąć naprzeciwko siebie. Każda osoba będzie miała za zadanie upadać z zakrytymi oczami, ufając, że zostanie złapana przez wolontariusza z tyłu.

Rozwój osobisty

pomysł **Marie Veronique Clavier** (Francja / Gwadelupa)

Grę ewaluacyjną „Świecące słońce" należy wykonać na początku, w środku i na koniec projektu EVS / EKS. Wolontariusz rysuje słońce z promieniami wyrażającymi cele, które chciałby osiągnąć. Następnie oznacza każdy promień krzyżykiem. Odległość krzyżyka od słońca zależy od tego, jak ocenia osiągnięcie danego celu (im bliżej słońca, tym lepszy wynik).

Przykładowe cele: wszechstronność, wytrzymałość, cierpliwość, kreatywność, dobra komunikacja.

Ewaluacja umiejętności kreatywnych

pomysł **Marie Veronique Clavier** (Francja / Gwadelupa)

Wolontariusz wypisuje swoje umiejętności kreatywne w tabelce. Zaznacza własną ocenę danej umiejętności za pomocą koloru i dodaje komentarz.

Przykładowe umiejętności: bycie otwartym, wyrażanie swoich pomysłów.

Ewaluacja zajęć

pomysł **Marie Veronique Clavier** (Francja / Gwadelupa)

W tabelce wolontariusz sprawdza, czy osiągnął swoje cele, oznaczając zrealizowane przez siebie zajęcia różnymi kolorami. Tabelkę opatruje komentarzami: co nie wyszło, jakie są jego nowe pomysły.

Przykładowe cele:

- dzieciom podoba się temat / dzieci chcą ponownie wykonać dane ćwiczenie lub zabawę;
- dzieci szybko zrozumiały zabawę;
- dzieci zdobyły nową umiejętność.

List do siebie

pomysł **Pasqualego Calenza** (Włochy)

Wolontariusz pisze list do siebie z przyszłości, w którym opisuje swoje doświadczenie wolontariatu.

Temat IV

Motywowanie wolontariuszy

Motywacja zależy tylko od własnego nastawienia do czegoś.
Sergio Acción Corral (Hiszpania)

Wielu wolontariuszy, przyjeżdżających na długoterminowy projekt do jednej organizacji goszczącej, w pewnym momencie swojego wolontariatu traci motywację do pracy. Wolontariusze przechodzą też gorsze dni, podczas których kwestionują sens swojego doświadczenia. Utrata motywacji do pracy z dziećmi może być związana z trudnościami w prowadzeniu planowanych zajęć, barierą językową, powtarzalnością (zwłaszcza w przypadku pracy z młodszymi dziećmi, dla których trudniej zorganizować twórcze zajęcia), długimi godzinami pracy, niezmiennością otoczenia. Dodanie do tego stałego hałasu generowanego przez dzieci i ciągłych chorób przedszkolaków sprawia, że bycie zawsze entuzjastycznie nastawionym do pracy jest trudne nawet dla wolontariuszy pełnych pasji. Ta część publikacji zawiera wypowiedzi wolontariuszy i wskazówki nauczycieli wychowania przedszkolnego, które mogą pomóc w motywowaniu uczestników projektu.

Zdaniem wolontariuszy i ich tutorów atrakcyjna praca składa się ze zróżnicowanych zadań, które są nakierowane na osiągnięcie rezultatów oraz dostosowane do potrzeb, zainteresowań i umiejętności wolontariuszy. Motywacja wolontariuszy jest też związana z atmosferą w pracy i poczuciem należenia do zespołu – dzięki wykonywaniu zajęć razem z pracownikami organizacji goszczącej. Wolontariuszom bardzo zależy, aby tutorzy okazywali zainteresowanie ich pracą, dawali im rady, rozmawiali z nimi o codziennych zadaniach i obowiązkach, a także wyrażali swoje uznanie. Jednocześnie zwracają uwagę na znaczenie swoich własnych działań, twierdząc, że czują się zmotywowani do pracy, kiedy są użyteczni i potrzebni (co wymaga aktywnego podejścia z ich strony) oraz kiedy dobrze wykonują swoje zadania.

Głównym źródłem motywacji są dla nich jednak dzieci. Wolontariuszy inspiruje do pracy przywiązanie dzieci i okazywana przez nie chęć spędzania z nimi czasu. Motywacja

rośnie, gdy ich podopiecznym podobają się prowadzone przez nich zajęcia oraz kiedy dzieci uczą się czegoś od nich, a następnie stosują zdobytą wiedzę lub umiejętności w praktyce. Z wypowiedzi wolontariuszy wynika, że najbardziej motywującymi momentami w pracy są dla nich chwile, kiedy sami mogą nauczyć się czegoś bezpośrednio od dzieci.

Co motywuje cię w pracy?

odpowiedzi zebrane w ramach zadania domowego do warsztatów o wolontariacie z 14 czerwca 2018 roku i 21 lutego 2019 roku

Motywuje mnie to, że moja praca, wysiłek czemuś służą. Innymi słowy: kiedy widzę „rezultaty" mojej pracy.

Motywuje mnie do pracy również zróżnicowanie zadań – kiedy mam nowe zadania do wykonania, a nie ciągle te same. Ważne są dla mnie również spotkania [...], podczas których omawiamy potrzeby, kwestie, zadania, które chciałabym zrobić...

Virginia Fuentes Antúnez (Hiszpania)

Motywują mnie pozytywne reakcje osób dorosłych lub dzieci [...]. Ponadto, gdy wiem, że ktoś potrzebuje mojej pomocy i widzę jej rezultat. Dla mnie motywacja wewnętrzna jest ważniejsza niż zewnętrzna. Kiedy wiem, że robię coś dobrze, czuję się z tym dobrze.

Z drugiej strony motywują mnie dni wolne lub drobne nagrody. Motywuje mnie też, gdy otrzymuję e-mail z informacją, że dobrze wykonałam pracę.

Nela Babirádová (Czechy)

Inspiruje mnie do działania [...] świadomość, że to, co robię, zaprocentuje w przyszłości. Motywujące jest też poczucie, że przynosi to radość i korzyści innym ludziom. I na odwrót, tracę chęć do pracy, gdy widzę, że jest to interesujące tylko dla mnie.

Khrystyna Soltys (Ukraina)

Na podstawie własnego doświadczenia zauważam, że kiedy jestem aktywna i organizuję zajęcia czy inne rzeczy w przedszkolu, czuję się dobrze i czuję, że jestem potrzebna.

[...] Kiedy dzieci się uczą, jestem szczęśliwa i czuję się użyteczna.

Byłoby świetnie, gdyby nauczycielki w przedszkolu były bardziej zainteresowane moimi zajęciami, dawały mi wskazówki, porady itp. Dla mnie byłby to dobry sposób motywowania siebie do lepszego działania. Ale dla mnie najważniejsze jest to, że dane działanie podoba się dzieciom i że sprawia im ono frajdę. To mnie motywuje.

Irma Recuero Jimenez (Hiszpania)

[Motywują mnie] zajęcia, które robię [razem] z nauczycielkami. Kiedy jestem włączana do działań i pomagam, wiem, że mogę dać z siebie wszystko i możemy naprawdę dobrze razem pracować.

Francesca Laurenzio (Włochy)

Lubię, gdy pokazuję coś nowego dzieciom i później obserwuję, jak umiejętnie wykorzystują one zdobytą wiedzę. Bardzo cenię sobie to, że uczę się bezpośrednio od dzieci. [Lubię], kiedy dołączam do zabawy [...], a dzieci uśmiechają się do mnie.

Wyjątkowo przyjemnym doświadczeniem była dla mnie sytuacja, gdy udało mi się pocieszyć jedno z dzieci – po angielsku! To są przyjemności, które motywują mnie do pracy.

Bence Bordas (Węgry)

Moją motywacją jest teraz praca w przedszkolu. To jest miejsce, które sprawia, że jestem bardzo szczęśliwa, bo tutaj wszystko jest dobre: dzieci, nauczycielki, kucharki, dyrektorka... wszystko. Kiedy tęsknię za domem, myślę o nich, dzięki czemu przestaję myśleć o powrocie.

Beatriz Alcalá García (Hiszpania)

Wydaje mi się, że aby być zmotywowaną do pracy, tylko i wyłącznie chodzenie do przedszkola jest niewystarczające. [...] Np. w naszym projekcie w niektóre dni moglibyśmy chodzić do szkół lub dziennych centrów aktywności. [...] Dla mnie byłoby świetnie, gdybyśmy w miesiącu przez kilka dni robili coś innego. To pomogłoby nam nie znudzić się pracą w przedszkolu i czuć się zmotywowanymi.

Alisa Aslanyan (Armenia)

Moją motywacją są dzieci. Miłość i dobra atmosfera w grupie pozwalają mi iść dalej. Uwielbiam tam być i samo to daje mi motywację i energię, której potrzebuję.

Evangelia Malathriti (Grecja)

Dzieci – widzieć, że są ogólnie szczęśliwe i chętne do udziału w zajęciach, które proponuję.

Beatrice Vetruccci (Włochy)

[...] Motywuje mnie doświadczenie, które przeżywam, przeszkody, które napotykam i z którymi muszę się zmagać, nowi ludzie, których poznaję, oraz oczywiście dzieci.

Theocharoula Pyloridou (Grecja)

W pracy bardzo dobra atmosfera, szczęśliwe dzieci, bardzo mili pracownicy i zróżnicowane zadania są dla mnie codzienną motywacją.

Florian Rotter (Niemcy)

Miłość dzieci. Są spontaniczne i szczere.

Giuseppina Cacciotti (Włochy)

Motywuje mnie:

1. Kiedy mogę robić coś kreatywnego.
2. Nowe wyzwania, praca z nowymi ludźmi, z dziećmi w różnym wieku.
3. Kiedy otrzymuję dużo uśmiechów, pozdrowień i uścisków od dzieci.
4. Kiedy mogę zrobić coś, co jest pożyteczne dla mnie i dla przedszkola.

Eszter Nagy (Węgry)

Motywuje mnie, gdy pracowniczki [przedszkola] są ze mnie zadowolone i mówią mi to. Kiedy kończę [zajęcia] i dziękują mi za to, co zrobiłam, lub kiedy widzę, że są zadowolone z pracy, którą wykonuję. Motywuje mnie też, gdy dzieci przychodzą do mnie, żeby się pobawić, porysować, porozmawiać. Albo kiedy proszą mnie o pomoc. Lubię czuć się potrzebna (przydatna).

Yolanda Velasco Gonzalez (Kraj Basków, Hiszpania)

Jak motywować wolontariuszy?

Motywujemy wolontariuszy poprzez:

- okazywanie zainteresowania pracą wolontariusza;
- słowo „dziękuję";
- pochwały;
- delegowanie odpowiedzialnych zadań;
- korzystanie z wiedzy i doświadczenia wolontariusza;
- dbanie o rozwój i pomoc w zdobywaniu nowych umiejętności;
- obchodzenie Dnia Wolontariusza;
- dbanie o miłą atmosferę w pracy i życzliwość pracowników;
- udostępnianie narzędzi i zasobów.

Przedszkole nr 87 we Wrocławiu (Polska)

Motywacja pozytywna:

- słowo „dziękuję”;
- pochwała słowna na forum grupy przedszkolnej, pochwała w obecności innych nauczycieli, dyrektora przedszkola;
- obdarowanie wolontariusza prezentem okazjonalnym;
- zapraszanie wolontariusza na uroczystości przedszkolne;
- włączanie wolontariusza w proces wychowawczy dzieci;
- okazywanie zainteresowania i aprobata pomysłów wolontariusza;
- zaufanie w stosunku do wolontariusza – swoboda działania wolontariusza.

Przedszkole nr 36 we Wrocławiu (Polska)

Temat V

Komunikacja w projekcie

Główna przeszkoda w kontakcie ze społecznością lokalną – przynajmniej na początku projektu – związana jest z barierą językową. Wolontariusze, którzy pracują w organizacjach goszczących z zespołem osób znających języki obce, mogą doświadczyć trudności w komunikacji językowej w różnych sytuacjach z życia codziennego. Osoby odbywające wolontariat w polskich przedszkolach mają jednak znacznie bardziej skomplikowane zadanie. Muszą szybko nauczyć się komunikacji w pracy z dziećmi i pracownikami instytucji edukacyjnej, w dużej mierze niemówiącymi po angielsku.

Ta część *Volunteer with us!* zbiera wskazówki wolontariuszy i ich tutorów, jak przezwyciężyć barierę językową. Pomysły te dotyczą zarówno niewerbalnych, jak i werbalnych metod służących poprawie komunikacji, które powstały podczas burzy mózgów. Zawiera także wypowiedzi wolontariuszy, którzy opisują swoje sposoby komunikacji z dziećmi i nauczycielami, oraz porady nauczycieli, które mają na celu usprawnienie kontaktu z wolontariuszami.

W tym rozdziale zamieszczone zostały opisy kilku zajęć, które przeprowadzono podczas warsztatów z wolontariuszami i tutorami zorganizowanymi w ramach projektu. Większość tych zabaw ma na celu nie tylko przełamanie bariery językowej, lecz także integrację grupy czy rozwijanie pomysłowości. Uczestnicy zajęć mają za zadanie m.in. przekazać treść tekstu napisanego w obcym dla nich języku („Wyjaśnienie zasad zabawy w języku obcym"), odegrać hasło (kalambury), zrozumieć znaczenie i nastrój piosenek („Piosenka w języku obcym"), zbudować opowiadania z fragmentów tekstu i odpowiadających im obrazków („Historyjka w języku obcym") lub przetłumaczyć zdania na kombinację rysunków (metoda *Free Speech*).

Choć bariera językowa utrudnia podstawowy kontakt ze społecznością lokalną, wolontariusze są świadomi, że nauka języka nie wystarczy do integracji. Szybko przesuwają więc swoją uwagę z języka na różnice kulturowe i trudności, których doświadczają w codziennym życiu. Potrzebują kogoś, kto wysłucha ich ze zrozumieniem. Z tego powodu ostatnia część tego działu poświęcona jest wadze prowadzenia otwartych, szczerych

rozmów w projektach EVS / EKS, w szczególności znaczeniu aktywnego słuchania. Podsumowuje ona wrażenia wolontariuszy z ćwiczenia na aktywne słuchanie („Mów dalej, słucham") i zawiera opisy cech dobrych słuchaczy i mówców.

Komunikacja, przełamywanie barier językowych

Metody komunikacji przy nieznajomości języka obcego

na podstawie burzy mózgów przeprowadzonej podczas warsztatów o komunikacji z 19 kwietnia 2018 roku i 24 stycznia 2019 roku

Komunikacja niewerbalna

1. Język ciała, mimika, gesty, próba odegrania scenki niczym w kalamburach.
2. Używanie przedmiotów lub ilustracji i wskazywanie na nie.
3. „Tłumaczenie" słów / zdań na rysunki („pismo obrazkowe", metoda *Free Speech* – zobacz opis metody poniżej).
4. Tłumacz Google, aplikacje pomagające w tłumaczeniu.

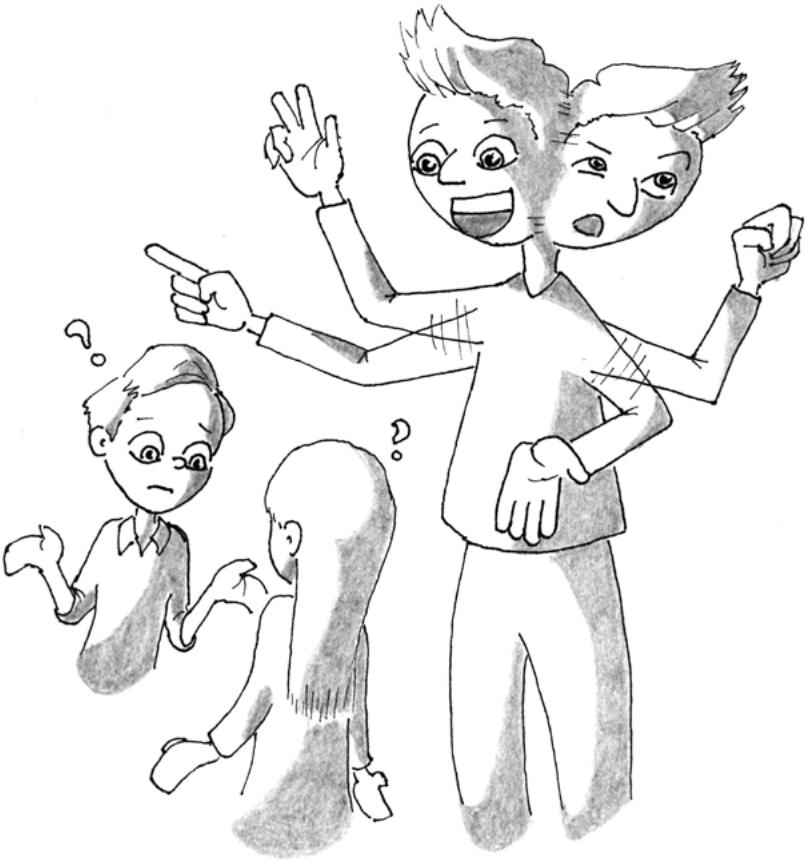

5. Próba wyrażenia siebie, swoich emocji przez muzykę.
6. Wyrażanie emocji za pomocą kolorów.
7. Modulacja głosu, odpowiednia intonacja w zależności od kontekstu.

Komunikacja werbalna

1. Mówienie wolno.
2. Powtórzenie, gdy dostrzegasz, że twój rozmówca cię nie rozumie.
3. Używanie prostego słownictwa, unikanie trudnych wyrażeń, idiomów czy przysłów.
4. Wypowiadanie słów w najprostszej formie, nie zważając na odmianę przez osoby czy przypadki.
5. Używanie kluczowych słów i modulowanie głosu, np. pytanie „Czy mogę prosić wodę?" można przy zastosowaniu odpowiedniej intonacji wyrazić jednym słowem – „woda".
6. Upewnianie się, że twoja wypowiedź jest jasna – skupienie się tylko na głównych punktach, bez dygresji.
7. Aktywne słuchanie i upewnianie się, czy dana osoba rozumie to, co próbujesz jej przekazać. Można zadać pytania: „Czy wszystko jest zrozumiałe?", „Czy mam coś powtórzyć?". Warto też po prostu obserwować mimikę rozmówcy, dzięki której często wyraźnie widać, czy nasz rozmówca rozumie to, co do niego mówimy, czy też nie.
8. Napisanie tego, co chcesz przekazać. Często barierą komunikacyjną jest odmienny akcent lub sposób wymowy określonego słowa. Zdarza się, że dane słówko jest nam znane, ale nie możemy go zrozumieć właśnie przez inny sposób jego wypowiadania. Co więcej, istnieje wiele podobnych słów w różnych językach, które często różnią się wymową. Być może zapisanie słów pomoże twojemu rozmówcy w powiązaniu ich ze słowami w jego języku ojczystym.
9. Posiadanie pod ręką słownika, rozmówek lub listy podstawowych słówek i zwrotów w obcym języku (gdy pracujesz na co dzień z osobą z określonego kraju).
10. Nauczenie się podstawowych słów w danym języku.
11. Zwrócenie się z prośbą o pomoc w tłumaczeniu do osoby, która zna oba języki.
12. **Najważniejsze: nie bój się mówić w obcym języku! Nie wstydź się – każdy robi błędy ☺ W komunikacji liczy się przede wszystkim przekazanie komunikatu.**

Porada nauczycielek z Przedszkola nr 25 „Słowiańskie maluchy"

Jeśli wolontariusze chcą przeprowadzić jakieś ćwiczenie / zabawę lub nauczyć dzieci piosenki / wierszyka w swoim języku (bądź po angielsku – jeśli nauczyciele nie znają angielskiego), niech przygotują uprzednio tłumaczenie danego ćwiczenia / piosenki / wierszyka na język polski (choćby przez Tłumacz Google). Gdy nauczyciel będzie wiedział, o czym jest dana piosenka / ćwiczenie, będzie bardziej zaangażowany i będzie mógł lepiej wspierać zaangażowanie dzieci, np. przez odpowiednie gesty, tłumaczenie itp.

Zasada ta działa również w drugą stronę – jeżeli wolontariusz lepiej zna kontekst i plan (nawet ogólny) działań w przedszkolu na tydzień czy miesiąc, wtedy łatwiej odnajdzie się w zajęciach.

Wskazówki, jak komunikować się z dziećmi / nauczycielami / wolontariuszami

na podstawie pracy pisemnej z warsztatów przeprowadzonych 24 stycznia 2019 roku

Dzieci oraz nauczyciele i nauczycielki

Zanim mogłem się porozumieć z nauczycielkami i dziećmi werbalnie, „rozmawialiśmy" ze sobą w „języku migowym", np. wskazywaliśmy na przedmioty. Jednocześnie starałem się wypowiadać słowa w swoim języku, ponieważ czasami wyrazy brzmią bardzo podobnie, więc odbiorcy wypowiedzi mogli łatwiej zrozumieć, co chciałem przekazać. To samo mniej więcej dotyczy dzieci. Ogólnie nawet uśmiechnięcie się do siebie nawzajem jest dobrym znakiem na potwierdzenie, że wszystko idzie w dobrym kierunku.

Florian Rotter (Niemcy)

Dzieci

[...] Metodą, którą wykorzystuję, jest znalezienie takich zajęć, które nie wymagają użycia języka, np. piosenki, gry itp. Ruch i język ciała są dla mnie najważniejsze. Możemy naprawdę dobrze porozumieć się tylko za ich pomocą.

Evangelia Malathriti (Grecja)

[...] Po pierwsze możesz się z nimi bawić. W ten sposób zrobiłam pierwszy krok. Po drugie wydaję im komendy po angielsku, które są związane z trybem dnia, więc przez ich powtarzalność dzieci są w stanie zrozumieć, co mówię. Używam jak najwięcej słów w języku polskim, które znam. No i oczywiście korzystam z Tłumacza Google, wskazywania palcami („Proszę, pokaż" lub ruchu rąk) oraz języka ciała. Na koniec chciałabym dodać, że staram się, aby dzieci mi zaufały i czuły, że nawet jeśli nie mówimy tym samym językiem, możemy się porozumieć. Zbudowanie relacji opartej na zaufaniu jest najważniejsze. Dzieci chcą czuć, że istnieje dorosły, na którego można liczyć, jeśli nauczyciela nie ma w sali.

Theocharoula Pyloridou (Grecja)

Porozumiewam się z dziećmi za pomocą języka polskiego – który [już] znam – oraz języka ciała.

Beatrice Vetrucci (Włochy)

Gesty, uśmiech, pokazywanie wszystkiego, ale i nauczenie się podstawowych słów-komend.

Eszter Nagy (Węgry)

Używam podstaw polskiego, które znam, ale i pytam dzieci o nazwy przedmiotów, aby nauczyć się więcej słów. Wypowiadam słowo po angielsku i hiszpańsku. Dzieci muszą mi powiedzieć po polsku, co mam narysować; jeśli ich nie rozumiem, używamy mimiki / gestów lub piszemy.

Yolanda Velasco Gonzalez (Kraj Basków, Hiszpania)

Nauczyciele

[...] Staram się jak najwięcej uczyć się języka polskiego, ale odkąd znam tryb dnia, wszystko jest dużo łatwiejsze. Jeśli zwracasz uwagę na to, co oni [nauczyciele] robią, nawet na najdrobniejsze detale, rozumiesz i uczysz się wiele bez znajomości języka – i dzięki temu możesz im pomóc. No i zawsze mam włączony Tłumacz Google na telefonie.

Evangelia Malathriti (Grecja)

[...] Przede wszystkim wykorzystuję język ciała (ręce, wskazywanie, twarz itp.). Z niektórymi nauczycielkami porozumiewamy się częściowo po polsku, częściowo po angielsku, no i oczywiście za pomocą Tłumacza Google [...]. Jeszcze jedna wskazówka [...] jest taka, że staram się kontaktować z nimi nawet za pomocą jednego / tego samego wyrażenia w języku polskim, kiedy siedzę obok nich i pomagam im w zadaniach, które wykonują. W rezultacie nie czują bariery między nami i mam wrażenie, że dystans się zmniejsza.

Theocharoula Pyloridou (Grecja)

Używanie Tłumacza Google, nauka podstawowych słówek po polsku, które są przydatne w codziennym życiu czy pracy, gesty.

Eszter Nagy (Węgry)

Wolontariusze

1. Okazywanie uwagi, np. poprzez kontakt wzrokowy, koncentrację na osobie mówiącej, potwierdzanie usłyszenia komunikatu („yhy, tak, mhm"), uśmiech, grymas twarzy, zdziwienie, unoszenie brwi.
2. Parafrazowanie, czyli powtarzanie dosłowne lub własnymi słowami wypowiedzi rozmówcy, oraz potwierdzanie rozumienia komunikatu („Chciałeś powiedzieć, że…").
3. Odzwierciedlanie, czyli odczytywanie uczuć z wypowiedzi niebezpośredniej, okazywanie empatii.

Przedszkole nr 87 we Wrocławiu (Polska)

Gry i metody na przełamanie bariery językowej

na podstawie warsztatów przeprowadzonych 19 kwietnia 2018 roku i 24 stycznia 2019 roku

Wyjaśnienie zasad zabawy w języku obcym

Liczba uczestników: minimum 9 (3 osoby × 3 grupy)

Wiek: 12–99 lat

Czas: 25 minut

Potrzebne materiały: wydrukowane opisy zabaw dla dzieci w różnych językach (liczba egzemplarzy zależna od liczby uczestników)

Miejsce: duża sala

Cel: Ćwiczenie to daje pracownikom organizacji goszczącej możliwość doświadczenia, jak zagraniczni wolontariusze czują się w pracy, zmagając się z barierą językową przy otrzymywaniu zadań i poleceń w języku, którego nie znają. Udowadnia, że pomimo użytecznych narzędzi i metod, które pomagają wolontariuszom w tłumaczeniu komunikatów z języka obcego (np. aplikacje mobilne, Tłumacz Google), czasami wolontariusze nadal nie są w stanie w pełni zrozumieć poleconych im zadań.

Ćwiczenie to ma zatem na celu uwrażliwienie społeczności goszczącej, że kluczem do pomyślnej komunikacji w pracy jest bycie cierpliwym i chętnym do wyjaśnienia wolontariuszom tej samej informacji nawet kilkukrotnie (w razie potrzeby).

Przebieg: Prowadzący dzieli grupę na kilka zespołów – w zależności od ich znajomości języków obcych. Każdy uczestnik powinien trafić do zespołu z językiem, którego w ogólne NIE zna. Następnie prowadzący rozdaje grupom kartki z opisem zabawy dla dzieci w języku obcym. Zadaniem członków każdego zespołu jest przetłumaczenie opisu przy wykorzystaniu dowolnych sposobów (oprócz poproszenia o to osoby mówiącej w danym języku), a następnie wyjaśnienie zasad zabawy pozostałym uczestnikom.

Po próbach wyjaśnienia zasad gry przez każdy zespół prowadzący przedstawia po angielsku oryginalne reguły zabawy, aby uczestnicy z każdej drużyny mogli dowiedzieć się, czy udało im się wszystko prawidłowo zrozumieć.

W zależności od wielkości grupy prowadzący może wybrać kilka gier dla dzieci i przygotować wcześniej z pomocą wolontariuszy (*native speakerów*) różne wersje językowe.

Kalambury

Liczba uczestników: minimum 10 (5 osób × 2 drużyny)

Wiek: 10–99 lat

Czas: 10 minut

Potrzebne materiały: hasła do kalamburów

Miejsce: duża sala

Cel: Ta popularna podczas imprez zabawa – oparta na porozumiewaniu się z grupą poprzez odgrywanie danego hasła bez słów – może być z powodzeniem wykorzystana w komunikacji z dorosłymi i dziećmi.

Przebieg: Prowadzący przygotowuje hasła, które będą odgrywane przez uczestników. Grupa zostaje podzielona na dwie drużyny. Do każdego zespołu trafiają osoby o zróżnicowanym poziomie znajomości języka angielskiego. Jeden ochotnik z każdej grupy odgrywa hasło (np. przysłowie w języku angielskim, tytuł książki lub filmu) podane przez prowadzącego. Drużyna, która pierwsza odgadnie hasło, otrzymuje punkt. Gra kończy się, gdy pierwszy zespół uzyska 5 punktów lub gdy uczestnicy stracą chęć do zabawy.

Piosenka w języku obcym

Liczba uczestników: dowolna

Wiek: 10–99 lat

Czas: 10–15 minut (w zależności od liczby uczestników i długości piosenek)

Potrzebne materiały: 3 piosenki w języku obcym (lub kilku językach obcych), głośniki, kartka papieru i długopis dla każdego uczestnika, tłumaczenie tekstów piosenek dla prowadzącego

Miejsce: sala (wielkość zależy od liczby uczestników)

Cel: Zabawa ta jest zmodyfikowaną wersją ćwiczenia „F. MUSIC" ze zbioru *Simple ideas to overcome language barriers* Marka Taylora[23]. Pomaga uczestnikom w uświadomieniu sobie, że pomimo braku jakiejkolwiek znajomości języka, mogą zrozumieć sens piosenki, gdy skupią się na tym, w jaki sposób muzyk wyraża swój komunikat.

Poprzez umiejętność rozpoznania potencjalnego znaczenia sensu i nastroju piosenki uczestnicy nabierają pewności siebie, potrzebnej do próby zrozumienia komunikatów osób, które wyrażają swoje emocje w języku obcym (np. polskim) w życiu codziennym.

23 M. Taylor, *Simple ideas to overcome language barriers*, Partnership CoE/EC Training Course „Intercultural Language Learning", Francja 1998, https://www.salto-youth.net/downloads/toolbox_tool_download-file-110/Overcoming%20language%20barriers.doc (data dostępu: 15.08.2019).

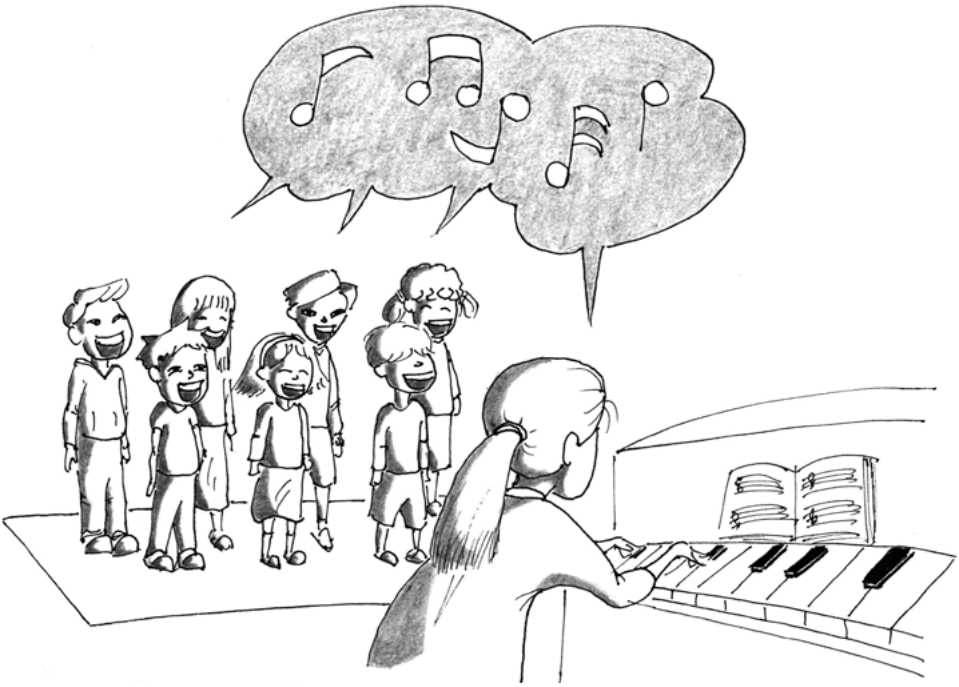

Przebieg: Uczestnicy słuchają trzech piosenek w języku, którego nikt nie zna. W przypadku, gdy prowadzący również nie zna tego języka, ważne, aby miał ze sobą tłumaczenie tekstów piosenek. Jedna piosenka może być kołysanką, druga smutną piosenką o miłości, a trzecia – pozytywną, pogodną piosenką z przesłaniem *carpe diem*. Każda odtwarzana jest dwukrotnie.

Uczestnicy indywidualnie zapisują na kartkach papieru rozdanych przez prowadzącego cyfry 1, 2 i 3, które odpowiadają kolejnym piosenkom. Następnie notują obok swoje wrażenia z nimi związane.

Po zapisaniu przez każdego własnych odczuć następuje dyskusja grupowa, w której omówione zostaje:

- jakiego rodzaju były to piosenki;
- jaki nastrój wywoływały;
- do kogo były skierowane;
- czy uczestnicy rozpoznali jakieś słowa.

Historyjka w języku obcym

Liczba uczestników: minimum 9 (3 osoby × 3 grupy)

Wiek: 12–99 lat

Czas: 15–20 minut (w zależności od długości opowiadań)

Potrzebne materiały: minimum 3 zestawy powycinanych fragmentów opowiadań dla dzieci w różnych językach i obrazków ilustrujących każdą z historii

Miejsce: duża sala

Cel: Ćwiczenie zostało zainspirowane ćwiczeniem „H. THE PRINTED WORD" ze zbioru Marka Taylora *Simple ideas to overcome language barriers*[24]. Pomaga uczestnikom zauważyć, że nawet jeśli w ogóle nie znają języka, być może są w stanie zrozumieć ogólny sens opowiadania lub artykułu – dzięki podobieństwu słów w różnych językach, wykresom, cyfrom i liczbom, obrazkom, zdjęciom, nazwiskom znanych osób itp. Ćwiczenie to zachęca początkujących użytkowników danego języka do czytania czasopism i gazet w tym języku.

Przebieg: Przed warsztatami prowadzący przygotowuje trzy krótkie historyjki z obrazkami. Osobno wycina obrazki odpowiadające tekstom. Podczas warsztatów dzieli uczestników na 3 zespoły. Każda osoba powinna trafić do grupy z językiem, którego w ogóle NIE zna. Następnie prowadzący rozdaje komplety obrazków i tekstów. Zadaniem zespołów jest:

- odgadnięcie, który obrazek ilustruje dany tekst;
- poukładanie obrazków i opisów we właściwej kolejności (zrekonstruowanie historii).

Po ukończeniu zadania przez każdą grupę prowadzący sprawdza, czy opisy odpowiadają obrazkom i czy historyjka została zbudowana prawidłowo. Na koniec przeprowadza dyskusję na temat strategii uczestników, a także odczuć towarzyszących czytaniu tekstów w zupełnie nieznanych im językach oraz pracy w zespole.

Metoda *Free Speech*

Liczba uczestników: minimum 6 (3 osoby × 2 grupy)

Wiek: 12–99 lat

Czas: 20 minut

Potrzebne materiały: slajdy z kilkoma przykładami „tłumaczenia" zdań na kombinację rysunków (wykorzystywanymi w metodzie *Free Speech*), komputer, projektor, papier do flipchartów i markery, kartki papieru z 4 przykładowymi zdaniami do „przetłumaczenia" dla każdej z grup

Miejsce: duża sala

Cel: Jedną z metod służących udanej niewerbalnej komunikacji z dorosłymi i dziećmi jest *Free Speech* Aijta Narayanana. Metoda ta, oryginalnie wymyślona dla dzieci z autyzmem, oparta jest na „tłumaczeniu" mówionych i pisanych wyrażeń lub zdań na obrazki i symbole. Zasady metody *Free Speech* zostały dobrze wyjaśnione przez jej autora w TED Talk zatytułowanym *Gra słowna pozwalająca komunikować się w dowolnym języku*[25].

Przebieg: Prowadzący wyjaśnia metodę *Free Speech* i prezentuje kilka przykładów sposobu, w jaki Narayanan tłumaczy nawet skomplikowane zdania na kombinację rysunków. Kiedy metoda jest dla uczestników jasna, prowadzący dzieli ich na mniejsze drużyny. Zespoły otrzymują różne zestawy czterech zdań, które powinny zostać przetłumaczone na rysunki i symbole:

24 *Ibidem.*

25 A. Narayanan, *A word game to communicate in any language*, https://www.ted.com/talks/ajit_narayanan_a_word_game_to_communicate_in_any_language?language=kn (data dostępu: 20.11.2019).

- pierwsze zdanie to proste oświadczenie, takie jak: „Chcę zagrać w karty";
- drugie zdanie to odrobinę bardziej skomplikowane pytanie oparte na pierwszym zdaniu, zawierające dodatkowo informację na temat czasu, np. „Czy chcesz teraz zagrać w karty?";
- trzecie zdanie neguje pierwsze oświadczenie i zawiera informację o innych osobach, np. „Ja nie chcę grać w karty, ale oni chcą";
- czwarte zdanie to negacja oświadczenia w czasie przeszłym, np. „Nie chciałem grać w karty".

Po zanotowaniu przez każdą z grup zdań-rysunków na papierze do flipchartów zespoły po kolei prezentują swoje dokonania. Zadaniem pozostałych uczestników jest odgadnięcie pierwotnego zdania na podstawie odczytanych kombinacji rysunków.

Na zakończenie kilku uczestników, którzy dobrze radzili sobie z tą metodą, zgłasza się na ochotników do indywidualnego „tłumaczenia" na rysunki zdań wybranych przez grupę (przed wszystkimi).

Aktywne słuchanie

Podczas długiego pobytu w kraju goszczącym wolontariusze przechodzą trudne chwile, zmagają się z tęsknotą za domem lub napotykają bariery związane z językiem i różnicami kulturowymi. Często możliwość porozmawiania o tych problemach z osobą, która wysłucha ich z uwagą, może przyczynić się do zmiany nastawienia wolontariuszy lub znalezienia rozwiązania sytuacji. Wszyscy aktorzy w projekcie – mentorzy, tutorzy, koordynatorzy, przedstawiciele organizacji wysyłającej, jak i sami wolontariusze – powinni więc pracować nad rozwijaniem swoich umiejętności aktywnego słuchania.

Mów dalej, słucham

Ćwiczenie daje możliwość sprawdzenia swoich zdolności aktywnego słuchania. Pozwala również wolontariuszom na wyrażenie własnych opinii i poznanie innego punktu widzenia na interesujący ich temat.

Ćwiczenie „Mów dalej, słucham" zostało opisane w publikacji *Kompas. Edukacja o prawach człowieka w pracy z młodzieżą*[26].

Poniższe wnioski zostały opracowane na podstawie wypowiedzi pisemnych przygotowanych przez Evangelię Malathriti i Floriana Rottera, Grace Gogendeau, Valeriyę Telitsinę, Nagore Ferrero, Beatrice Vetrucci i Lucę Vincentiego, Theocharoulę Pyloridou i Doroteję Mazej.

Wrażenia wolontariuszy dotyczące aktywnego słuchania:

- bardzo trudno jest nie przerywać mówcy, gdy temat jest interesujący – w pewnym momencie słuchacze chcą podzielić się własną opinią;

26 P. Brander i in. (red.), *Kompas – edukacja o prawach człowieka w pracy z młodzieżą*, tłum. D. Grzemny, K. Mazur, K. Narkiewicz, Warszawa 2005, s. 61–62.

- ważne, aby mówca angażował słuchacza w rozmowę i robił przerwy podczas wypowiedzi, które pozwalałyby słuchaczowi na jej skomentowanie;
- chociaż trudno jest słuchać, gdy nie można ingerować w wypowiedź, takie słuchanie daje mówcy możliwość spójnego wyrażenia myśli i przedstawienia swoich opinii;
- trudno jest słuchać, gdy nie posiada się wiedzy na dany temat, ponieważ łatwiej wtedy o dekoncentrację – z tego względu warto poprowadzić wypowiedź w formie debaty, w ramach której słuchacz może prosić o wyjaśnienia i dodawać komentarze;
- ważna jest znajomość słownictwa związanego z danym tematem – bariera językowa może sprawić, że słuchacz szybko straci uwagę.

Wolontariusze uważają, że ćwiczenie pozwala na:

- lepsze zrozumienie siebie, zrozumienie punktu widzenia drugiej osoby (dzięki używaniu osobistych przykładów i odpowiednich argumentów);

- przekonanie się, że kultura, z jakiej pochodzi dana osoba, ma olbrzymi wpływ na ich sposób myślenia;
- dostrzeżenie, jak różne mogą być zdania, opinie i argumenty osób w tej samej kwestii;
- przemyślenie tematu i wzięcie pod uwagę aspektów, których wcześniej się nie rozważało.

Mówienie do osoby, która używa metod aktywnego słuchania, pomaga wolontariuszom, ponieważ:

- czują się bardziej pewnie, wyrażając siebie i swoje opinie;
- czują, że ich opinie mają znaczenie;
- mówcy, którzy czują się wysłuchani i zrozumiani, chcą rozwijać argumentację i szczegółowo omówić swoją opinię;
- dzielenie się opinią na dany temat z innymi poszerza nasze horyzonty, zmienia naszą perspektywę albo pomaga nam w rozwiązaniu problemu.

Wrażenia wolontariuszy związane z ćwiczeniem:

- Jako mówca zwracasz uwagę na język ciała i wyraz twarzy słuchacza, by dowiedzieć się, co myśli on na dany temat.
- Przez stosowanie metody aktywnego słuchania słuchacze nie mogą interweniować ani się znudzić.
- Stajesz się świadomy wpływu otoczenia, kiedy starasz się wypowiedzieć lub aktywnie słuchać.

Słuchacze okazują aktywne słuchanie poprzez:

- bycie skoncentrowanym i uważnym;
- okazywanie zainteresowania;
- utrzymywanie kontaktu wzrokowego;
- zadawanie pytań;
- powtarzanie, parafrazowanie wypowiedzi mówcy w celu upewnienia się, że prawidłowo rozumieją punkt widzenia mówcy;
- nieprzerywanie, dopóki mówca nie skończy swojej myśli;
- używanie języka ciała, gestykulowanie oraz okazywanie ciałem pełnego zaangażowania;
- komentowanie wypowiedzi mówcy bez oceniania;
- postawienie mówcy w centrum;
- okazywanie empatii, zrozumienia;
- sprawienie, aby mówca czuł się komfortowo;
- zadbanie o spokojną atmosferę (wyłączenie telefonu, wybór cichego miejsca itp.).

Dobry mówca:

- mówi wolno, zrozumiale i spokojnie;
- nie jest agresywny;
- przemawia odpowiednio głośno, używa „dynamicznego" tonu głosu – zmienia intonację, by podkreślić najważniejsze części wypowiedzi;

- od czasu do czasu przerywa, by upewnić się, czy słuchacz rozumie, co zostało powiedziane (zwłaszcza gdy mówi w języku obcym);
- jest świadomy obecności słuchacza, upewnia się, że nie traci jego uwagi;
- utrzymuje kontakt wzrokowy;
- jest otwarty i pozostawia przestrzeń na inne opinie;
- daje słuchaczowi możliwość interwencji, nie wypowiada monologu;
- nie obraża się, gdy jego opinie są kwestionowane;
- posiada wiedzę na wypowiadany przez siebie temat (nie chodzi tu o bycie ekspertem, ale przynajmniej używanie jasnych argumentów);
- jego słowom towarzyszy gestykulacja, odpowiednia mowa ciała i język niewerbalny.

Tom II

Zabawy i metody w pracy z dziećmi.
Gry integracyjne dla wolontariuszy

Temat I

Nauczanie dzieci języków obcych

Wolontariusze przyjeżdżający do pracy w przedszkolu lub szkoły zazwyczaj chcą uczyć dzieci języków obcych, które znają, lub też swoich języków ojczystych. Zorganizowanie regularnych zajęć językowych – zwłaszcza na początku projektu – może być jednak trudnym zadaniem. Wolontariusze, którzy nie mówią w języku danego kraju, muszą zaadaptować się do nowego otoczenia, zapoznać się ze strukturą i planem instytucji edukacyjnej, nawiązać kontakt z nauczycielami i dziećmi itp. Nie należy zapominać o tym, że także dzieci i społeczność organizacji goszczącej poznają nową osobę z zagranicy, co może niekiedy zająć więcej czasu, niż początkowo zakładał wolontariusz. Jednak niezbędny okres adaptacji nie oznacza, że wolontariusze powinni jedynie obserwować nauczycieli w akcji i porzucić ideę uczenia dzieci swoich języków ojczystych lub innych języków obcych.

Rozdział ten zawiera pomysły wolontariuszy na nauczanie języków za pomocą krótkich, przyjemnych zajęć opartych na artystycznych formach wyrazu, grach i historyjkach, które łatwo skupiają uwagę dzieci. Zachęca także wolontariuszy do używania języków obcych w codziennym kontakcie z podopiecznymi. W ten sposób dzieci poznają nowe słowa i wyrażenia, nie będąc w pełni świadomymi procesu uczenia się. Oprócz pomysłów wolontariuszy czytelnik znajdzie tutaj krótką listę uznanych metod nauczania dzieci języków obcych, z linkami do stron internetowych zawierających ich opisy. Przykładowe ćwiczenie związane z jedną z tych metod, Total Physical Response (TPR), zostało przetestowane podczas warsztatów z wolontariuszami i nauczycielami.

Ostatnia część tego działu opisuje trzy sposoby nauczania języków obcych używane w pracy z dziećmi przez wolontariuszy. Pierwszy z nich, oparty na opowiadaniu Michaela Rosena zatytułowanym *We're going on a bear hunt*, wykorzystuje onomatopeję, gesty i mimikę w celu przekazania dzieciom znaczenia historii w języku angielskim. Warto podkreślić, że w ćwiczeniu tym ani wolontariusz, ani dzieci nie używają polskiego do tłumaczenia słów opowiadania. Z kolei metoda Irmy Recuero Jimenez oparta jest na prostych zagadkach dla dzieci, które wypowiadane są w ich języku ojczystym. Jedynie odpowiedzi na zagadki – 4–5 słów związanych z jednym obszarem tematycznym – powtarzane są przez dzieci w języku obcym

wprowadzanym przez wolontariusza. Ostatni, i bodajże najłatwiejszy sposób, polega na nauczaniu słów związanych z jednym tematem przez grę Memory, podczas której dzieci odkrywają pary obrazków i powtarzają nazwy przedmiotów na nich przedstawionych.

Pomysły wolontariuszy na nauczanie dzieci języków obcych

na podstawie burzy mózgów przeprowadzonej podczas warsztatów o komunikacji z 19 kwietnia 2018 roku i 24 stycznia 2019 roku

1. Całkowite zanurzenie w języku – uczenie się przez bycie z dzieckiem na co dzień. Jest to najbardziej naturalny sposób nauczania języków obcych. Dzięki tej metodzie dzieci nie uczą się tylko podczas specjalnych zajęć („lekcji"), ale cały czas – podczas spacerów, wycieczek, gotowania, wykonywania wspólnych czynności, zabaw itp.
2. Wydawanie poleceń związanych z powtarzalnymi czynnościami.
3. Dawanie prostych wyjaśnień.
4. Pokazywanie czegoś i jednoczesne wymawianie nazwy danej rzeczy.
5. Powtarzanie słów.
6. Wykorzystywanie piosenek, rymowanek, wierszyków w językach obcych.
7. Wprowadzanie zabaw ruchowych, takich jak pantomima, drama, przedstawienie.
8. Uczenie za pomocą gier, obrazków, np. Memory.
9. Rysowanie.
10. Słuchanie języka obcego w tle.
11. Czytanie opowiadań, bajek – w początkowym okresie wybierajmy te z wieloma obrazkami, na podstawie których dzieci będą w stanie zrozumieć treść.
12. Pokazywanie dzieciom filmów i kreskówek w języku obcym.
13. Przygotowywanie fiszek językowych.
14. Przyklejanie na różnych przedmiotach naklejek z ich nazwami w obcym języku.

Metody nauczania dzieci języków obcych

Przydatna strona internetowa z materiałami (zajęciami, planami lekcji, piosenkami, opowiadaniami i wierszykami, narzędziami nauczania oraz artykułami) do nauczania dzieci języka angielskiego: https://www.teachingenglish.org.uk/teaching-kids.

Uznane metody nauczania dzieci języków obcych:

- metoda nauczania języka angielskiego **Helen Doron**: https://www.helendoron.com/about-us/;
- metoda **Roberta Callana**: https://www.callan.co.uk/the-method/;
- metoda **Maximiliana Berlitza**: https://www.berlitz.com/about/the-berlitz-method/;
- **Silent way**: https://www.teachingenglish.org.uk/article/silent-way;
- **Total Physical Response (TPR)**: https://www.teachingenglish.org.uk/article/total-physical-response-tpr.

Metoda Total Physical Response (TPR)

na podstawie warsztatów o komunikacji z 19 kwietnia 2018 roku

Liczba uczestników: minimum 6 osób

Wiek: 3–6 lat

Czas: 10 minut

Potrzebne materiały: obrazki przedstawiające przedmioty związane z tematyką lekcji
Miejsce: duża sala lub ogród (w zależności od tematyki lekcji)

Cel: „TPR [...] opiera się na sposobie, w jaki dzieci uczą się języka ojczystego. Rodzice prowadzą »językowo-ruchowe« rozmowy z dziećmi. Rodzic instruuje dziecko, a dziecko reaguje fizycznie na te instrukcje. Rodzic mówi: »Popatrz na mamę« albo »Podaj mi piłkę« i dziecko wykonuje te czynności. Takie rozmowy trwają przez wiele miesięcy, dopóki dziecko nie zacznie mówić. Pomimo tego, że dziecko w tym okresie nie mówi, uczy się

języka – jego dźwięków i form. Kiedy dziecko nauczy się języka, odtwarza go dość spontanicznie. TPR dąży do odzwierciedlenia tego efektu w klasie”[27].

Przebieg: Prowadzący wybiera temat i przedstawia uczestnikom (uczniom języka obcego) kilka słów-kluczy poprzez pokazanie obrazków ilustrujących te przedmioty i kilkukrotne powtórzenie ich nazw. Przykładowo, jeśli wybrany temat związany jest z meblami, słowami-kluczami mogą być: krzesło, łóżko, szafa, stół.

Gdy uczestnicy zapoznają się z tymi słowami, uczą się rozumienia zdań poprzez słuchanie instrukcji i naśladowanie działań. Na przykład gdy prowadzący pokazuje „siadanie na krześle” / „spanie na łóżku” / „otwieranie szafy” / „przecieranie stołu”, jednocześnie wypowiada polecenia „usiądź na krześle” / „śpij na łóżku” / „otwórz szafę” / „przetrzyj stół”. Później powtarza polecenia i działania kilkukrotnie w tej samej kolejności. Zadaniem uczestników jest naśladowanie działań / ruchów.

Następnie prowadzący wypowiada polecenia kilkukrotnie w tej samej kolejności, ale bez pokazywania żadnych ruchów. Zadaniem uczestników jest zrozumienie poleceń i samodzielne wykonanie działań.

Na ostatnim etapie ostatnim etapie lekcji prowadzący wypowiada polecenia bez pokazywania, ale tym razem zmienia kolejność komend. Zadaniem uczestników jest wykonanie odpowiednich akcji[28].

Metody nauczania języków obcych zaproponowane przez wolontariuszki

na podstawie warsztatów o komunikacji z 19 kwietnia 2019 roku

Wykorzystanie opowiadania *We're going on a bear hunt* Michaela Rosena do nauki języka angielskiego

Francesca Laurenzio (Włochy)

Liczba uczestników: cała grupa

Wiek: 3–6 lat

Czas: kilkanaście sesji, 5–10 minut każda

Potrzebne materiały: książka Michaela Rosena *We're going on a bear hunt*

Miejsce: duża sala

27 „TPR [...] is based upon the way that children learn their mother tongue. Parents have 'language-body conversations' with their children, the parent instructs and the child physically responds to this. The parent says, "Look at mummy" or "Give me the ball" and the child does so. These conversations continue for many months before the child actually starts to speak itself. Even though it can't speak during this time, the child is taking in all of the language; the sounds and the patterns. Eventually when it has decoded enough, the child reproduces the language quite spontaneously. TPR attempts to mirror this effect in the language classroom"; zob. *Total physical response – TPR*, https://www.teachingenglish.org.uk/article/total-physical-response-tpr (data dostępu: 16.08.2019).

28 Filmik z przykładową lekcją TPR można znaleźć tutaj: *Total Physical Response (TPR)*, https://www.youtube.com/watch?v=1Mk6RRf4kKs (data dostępu: 28.10.2019).

Cel i przebieg: Metoda oparta jest na storytellingu. Podczas „odgrywania" opowiadania dzięki onomatopei, rytmowi i rymom dzieci są w stanie odgadnąć treść historii bez znajomości języka. Historia opowiada o rodzinie, dlatego dzieciom łatwo jest się do niej odnieść i „zagłębić w przygodę"[29].

Memory

Irma Recuero Jimenez (Hiszpania)

Liczba uczestników: 2–6

Wiek: 3–6 lat

Czas: 15 minut

Potrzebne materiały: kilkanaście par kart związanych z wybranym tematem, biurko lub stół

Miejsce: mała sala

Cel: Podczas gry dzieci uczą się hiszpańskiego słownictwa związanego ze zwierzętami.

Przebieg: Do gry potrzebnych jest wiele kart związanych z tą samą tematyką (np. zwierzęta). Karty leżą odwrócone na stole. Każde dziecko ma za zadanie znalezienie par obrazków. Jeśli danemu dziecku nie uda się dopasować karty do pary, kolejka przechodzi na inną osobę.

Autorska metoda nauczania języka obcego Irmy Recuero Jimenez z Hiszpanii

Liczba uczestników: cała grupa

Wiek: 3–6 lat

Czas: kilkanaście sesji, 5–10 minut każda

Potrzebne materiały: piosenka w języku, którego wolontariusz chce nauczyć, głośniki, 3–5 obrazków przedstawiających słowa-klucze do lekcji, taśma papierowa do przyklejenia obrazków w sali

Miejsce: duża sala

Charakterystyczne cechy metody:

- tematy bliskie dzieciom, np. kolory, zwierzęta;
- proste słownictwo – nie więcej niż 3–5 słów;
- słownictwo zawsze związane z jednym, określonym tematem;
- wykorzystywanie muzyki podczas zajęć;
- kilkukrotne powtarzanie słów, aby dzieci mogły je zapamiętać;
- motywowanie dzieci wyrażeniami takimi jak: „Bardzo dobrze!", „Dobra robota!", „Dobrze ci poszło!".

Przykład zamieszczono na stronach 61-62.

29 *Michael Rosen performs We're Going on a Bear Hunt*, https://www.youtube.com/watch?v=0gyI6ykDwds (data dostępu: 28.10.2019).

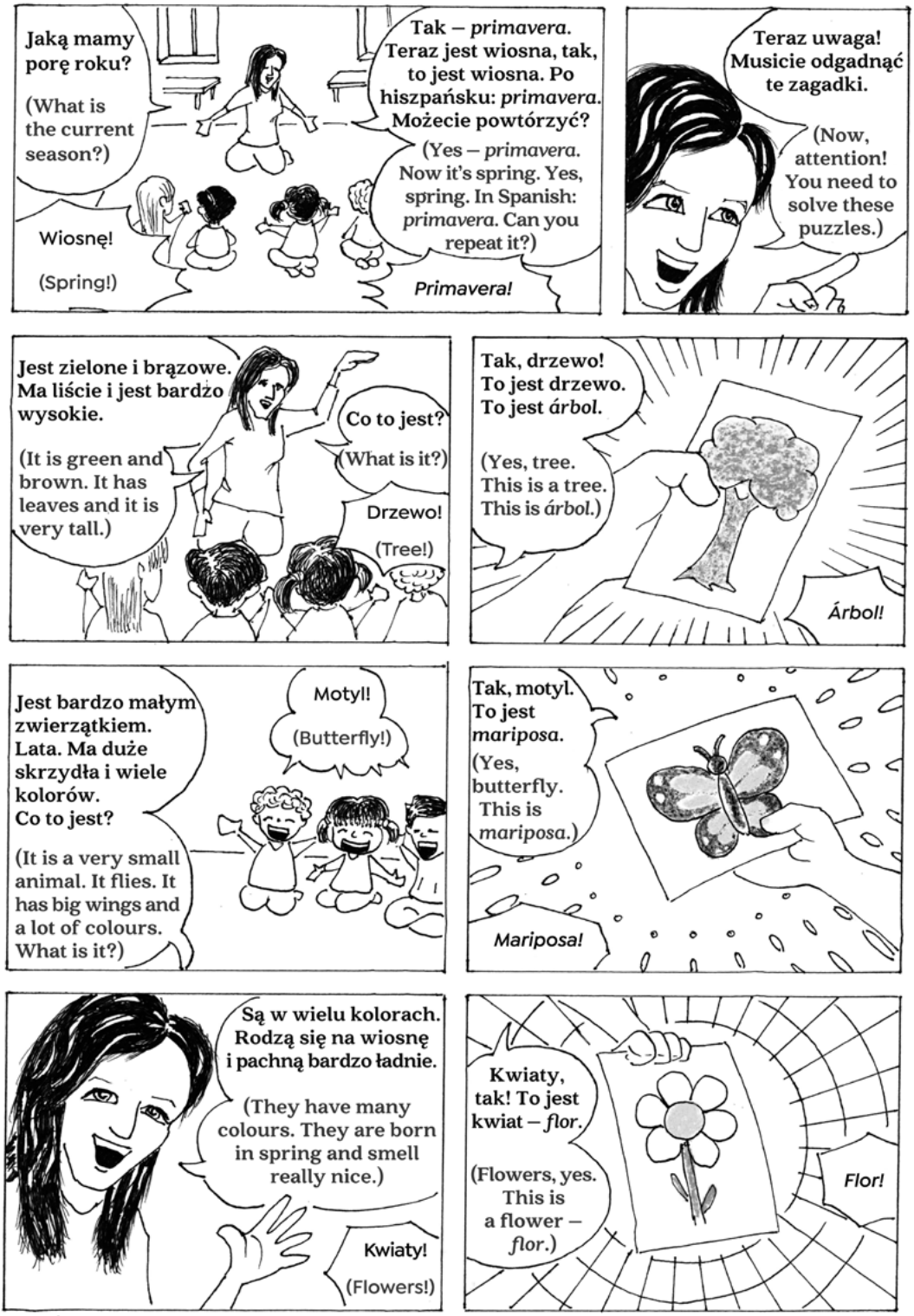
Jaką mamy porę roku?
(What is the current season?)
Wiosnę!
(Spring!)
Tak – *primavera*. Teraz jest wiosna, tak, to jest wiosna. Po hiszpańsku: *primavera*. Możecie powtórzyć?
(Yes – *primavera*. Now it's spring. Yes, spring. In Spanish: *primavera*. Can you repeat it?)
Primavera!
Teraz uwaga! Musicie odgadnąć te zagadki.
(Now, attention! You need to solve these puzzles.)
Jest zielone i brązowe. Ma liście i jest bardzo wysokie.
(It is green and brown. It has leaves and it is very tall.)
Co to jest?
(What is it?)
Drzewo!
(Tree!)
Tak, drzewo! To jest drzewo. To jest *árbol*.
(Yes, tree. This is a tree. This is *árbol*.)
Árbol!
Jest bardzo małym zwierzątkiem. Lata. Ma duże skrzydła i wiele kolorów. Co to jest?
(It is a very small animal. It flies. It has big wings and a lot of colours. What is it?)
Motyl!
(Butterfly!)
Tak, motyl. To jest *mariposa*.
(Yes, butterfly. This is *mariposa*.)
Mariposa!
Są w wielu kolorach. Rodzą się na wiosnę i pachną bardzo ładnie.
(They have many colours. They are born in spring and smell really nice.)
Kwiaty!
(Flowers!)
Kwiaty, tak! To jest kwiat – *flor*.
(Flowers, yes. This is a flower – *flor*.)
Flor!

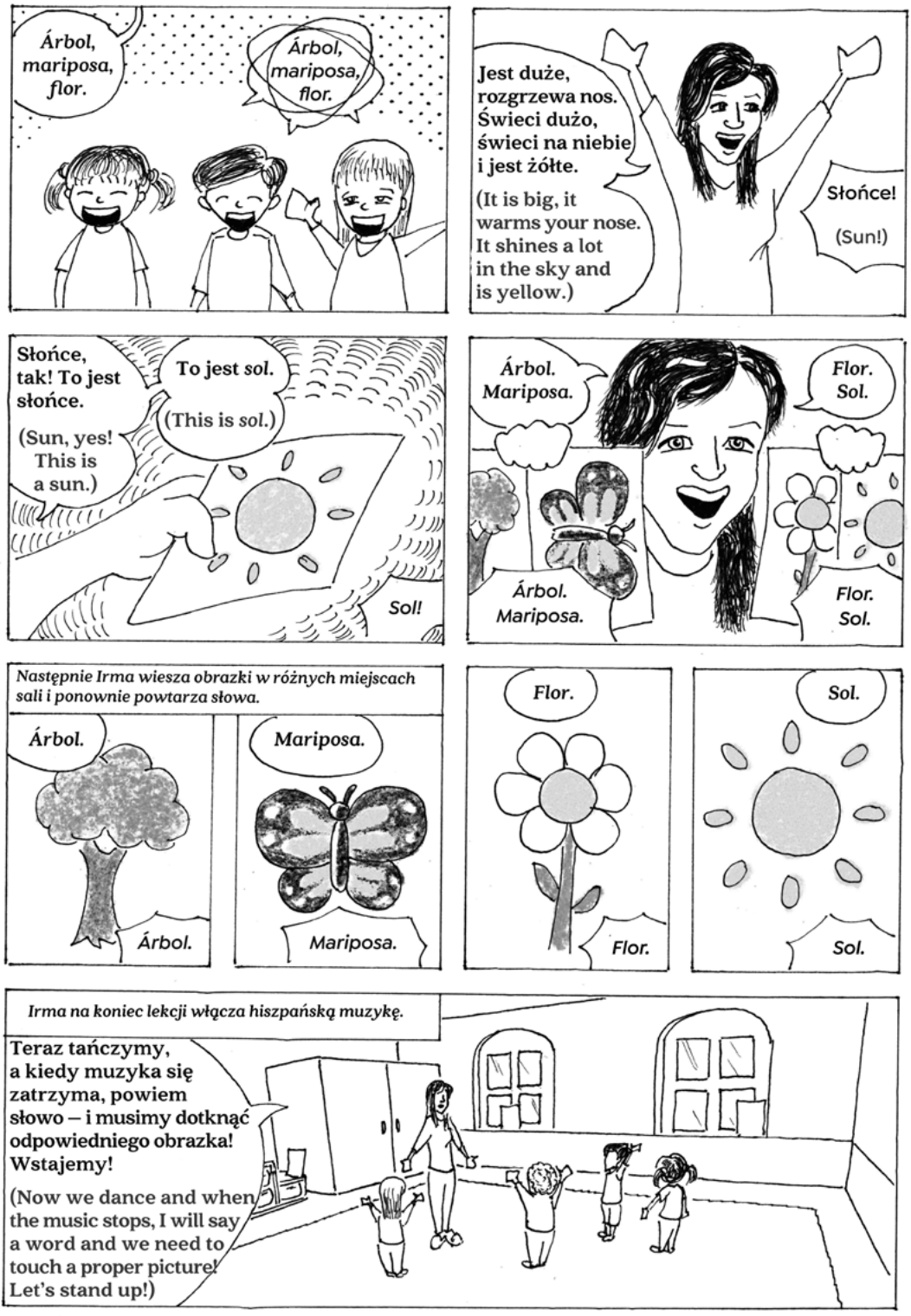
Árbol, mariposa, flor.
Árbol, mariposa, flor.
Jest duże, rozgrzewa nos. Świeci dużo, świeci na niebie i jest żółte.
(It is big, it warms your nose. It shines a lot in the sky and is yellow.)
Słońce!
(Sun!)
Słońce, tak! To jest słońce.
(Sun, yes! This is a sun.)
To jest sol.
(This is sol.)
Sol!
Árbol. Mariposa.
Flor. Sol.
Árbol. Mariposa.
Flor. Sol.
Następnie Irma wiesza obrazki w różnych miejscach sali i ponownie powtarza słowa.
Árbol.
Árbol.
Mariposa.
Mariposa.
Flor.
Flor.
Sol.
Sol.
Irma na koniec lekcji włącza hiszpańską muzykę.
Teraz tańczymy, a kiedy muzyka się zatrzyma, powiem słowo – i musimy dotknąć odpowiedniego obrazka! Wstajemy!
(Now we dance and when the music stops, I will say a word and we need to touch a proper picture! Let's stand up!)

Temat II

Metody pracy z dziećmi zaproponowane przez wolontariuszy

Wielu wolontariuszy goszczonych przez wrocławskie przedszkola posiada doświadczenie w pracy z dziećmi bądź ukończyło studia związane z edukacją lub pedagogiką. Z tego powodu w swojej pracy wolontariackiej starają się często używać zarówno popularnych, jak i alternatywnych metod nauczania wykorzystywanych w przedszkolach i świetlicach dla dzieci lub omawianych na uczelniach w ich krajach. Wprowadzanie zagranicznych metod pracy z dziećmi przez wolontariuszy wpływa korzystnie zarówno na rozwój zawodowy nauczycieli, jak i proces uczenia się i rozwój osobisty dzieci.

Ta część publikacji zawiera informacje na temat zajęć pobudzających zdolności muzyczne dzieci, ich ruch ciała, a także orientację przestrzenną, które są bardzo popularne na Węgrzech i w Czechach („Bújj bújj zöld ág" i „Echo"). Zostały tu również opisane trzy uznane metody kształcenia dzieci – „Praca nad projektem" / „Metoda projektu", „Uczenie się przez odkrywanie" oraz „Drama twórcza" – zaproponowane przez wolontariuszy-pedagogów z Hiszpanii, Grecji i Turcji. Każda z nich jest oparta na zasadzie „uczenia się przez działanie", w ramach której dzieci rozwijają niezależne myślenie poprzez własne odkrycia, badania i współpracę. Rola nauczyciela jest tu ograniczona do ukierunkowywania pracy dzieci i facylitowania zajęć. Podczas gdy pierwsze dwie metody zostały wyjaśnione przez wolontariuszy własnymi słowami, ostatnia jest opisem przykładowej lekcji „Dramy twórczej" z Uniwersytetu Pamukkale w Turcji.

Wprowadzenie zajęć opartych na określonej metodzie powinno być zaplanowane z wyprzedzeniem we współpracy z nauczycielami, którzy mogą pomóc wolontariuszom włączyć je w plan uczenia i poznać zainteresowania dzieci. Wolontariusze mogą zastanowić się razem z nauczycielami, jak dodać do zajęć elementy związane z krajem lub kulturą wolontariuszy. W zależności od ćwiczenia można to osiągnąć poprzez wykorzystanie typowych przedmiotów, uczenie słów w języku ojczystym, odtwarzanie tradycyjnej muzyki itp. Metody takie jak „Praca nad projektem" czy „Drama twórcza" dają też wolontariuszom doskonałą okazję do przedstawienia siebie i poznania lepiej dzieci i ich potrzeb.

„Bújj bújj zöld ág”

zabawa zaproponowana przez **Bence Bordasa** (Węgry)

Cel: Gra wpływa na rozwój poczucia rytmu i orientację przestrzenną.

Przebieg: Dwóch graczy trzyma się za ręce i podnosi je w górę, tworząc bramkę. Reszta grupy ustawia się w rzędzie, jeden za drugim, formując łańcuch. Dzieci przechodzą przez bramkę, jednocześnie śpiewając. Kiedy piosenka dobiega końca, dzieci tworzące bramkę opuszczają ręce, blokując przejście. Wolontariusz może wskazać czerwoną flagą, że przejście jest zamknięte (*piros – tilos*) lub zieloną flagą, że przejście jest otwarte (*zöld – szabad*). Najpierw wolontariusz sam używa tych sformułowań, aby dzieci mogły je z nim powtórzyć. Później może poprosić dziecko, które zostało „zamknięte” w bramce, o wypowiedzenie hasła. Kiedy dzieci nauczą się już tych wyrażeń, wypowiadają je samodzielnie.

Słowa piosenki w języku węgierskim
Bújj bújj zöld ág, zöld levelecske nyitva van az aranykapu csak bújjatok rajta, rajta rajta leszakadt a pajta, bent maradt a macska.

Słowa piosenki w języku polskim
„Przechodź, przechodź, zielona gałązko, zielony listku, złote wrota są otwarte, więc przechodź przez nie, przez nie, przez nie. Bramka się zapada, bramka się zapada, kotek utknął w środku".

Wystarczy, jeśli dzieci nauczą się po węgiersku wyrażeń: *piros – tilos* („czerwone – zabronione") oraz *zöld – szabad* („zielone – wolne").

Modyfikacja dla wolontariuszy
Wyrażenia „czerwone – zabronione" oraz „zielone – wolne", a także słowa piosenki mogą być odśpiewane w języku ojczystym wolontariusza lub wolontariuszki.

„Echo"

metoda zaproponowana przez **Nelę Babirádovą** (Czechy)

Cel i przebieg: Śpiewanie piosenek to jedno z ulubionych zajęć przedszkolnych. Uczymy się śpiewać piosenki zawsze przez imitację lub zabawę w echo – ktoś śpiewa piosenkę, a następnie dzieci ją powtarzają.

Kolejne etapy to:

- wzbudzenie zainteresowania piosenką przez obrazki, opowiadania, gry motywacyjne, doświadczenie;
- poznawanie piosenki – nauczyciele śpiewają piosenkę lub odtwarzają ją z płyt CD;
- ćwiczenie śpiewania piosenki.

Zarówno ruch towarzyszący piosence, jak i jej powtarzanie pomagają utrwalić ją w pamięci dzieci.

Wariant
Po wysłuchaniu piosenki można dodać akompaniament instrumentu rytmicznego lub gry ciałem.

„Praca nad projektem" / „Metoda projektu"

metoda zaproponowana przez **Beatriz Alcalę** i **Irmę Recuero Jimenez** (Hiszpania) oraz **Evangelię Malathriti** i **Theocharoulę Pyloridou** (Grecja); opracowanie: **Irma Recuero Jimenez**; opracowanie podsumowania metody: **Theocharoula Pyloridou**

Cel i przebieg: „Praca nad projektem" oparta jest na słuchaniu dzieci i poznaniu obszarów ich zainteresowań. Zadaniem nauczyciela jest określenie, co dzieci już wiedzą oraz czego chciałyby się dowiedzieć na dany temat. Metoda bazuje na debacie i badaniach.

Dzieci mają wspólnie ustalić, nad czym chciałyby pracować i czego chciałyby się dowiedzieć. Chociaż nauczyciel ukierunkowuje dzieci, to one decydują, czego chcą się nauczyć.

Praca projektowa wiąże się z pracą w grupie i koniecznością zorganizowania się. Każdy uczestnik odgrywa w zespole ważną rolę. Co więcej, duże znaczenie ma również współpraca z rodzinami dzieci.

Przykład

Po debacie grupa wspólnie decyduje się na zgłębianie tematu wszechświata i planet. Nauczyciel zapisuje pomysły na papierze: odnotowuje to, co każde dziecko wie oraz czego grupa chce się dowiedzieć, wymienia potrzebne materiały, opisuje, jak prowadzone będą badania.

Następnie nauczyciel sporządza notatkę dla rodzin, informującą o zainteresowaniach grupy i o tym, czego dzieci chcą się dowiedzieć. Na przykład: „Ile jest planet? Czy planety są większe czy mniejsze od Ziemi? Gdzie jest Słońce? Czy Słońce też jest planetą?" itp.

Notatka dla rodziców jest nieformalna – chodzi tylko o przekazanie rodzinom informacji, czym dzieci chcą się zajmować. Dzięki temu rodzice dowiadują się o danym zagadnieniu i mogą motywować dzieci do szukania informacji w książkach, oglądania filmów związanych z daną tematyką, opowiadać im historie itp.

Nauczyciel zawsze prowadzi pracę grupy i zajęcia, ale wszystko powinno być oparte na pomyśle dzieci. Również rodzice mogą uczestniczyć w nauce – na przykład wspólnie z dziećmi sprawdzić dane informacje w domu czy bibliotece, a następnie przynieść ciekawe książki do przedszkola.

Dzieci odgrywają kluczową rolę także w ewaluacji. Omawiają nie tylko to, czego się nauczyły, ale i proces badań – co było najciekawsze, a co najmniej przyjemne.

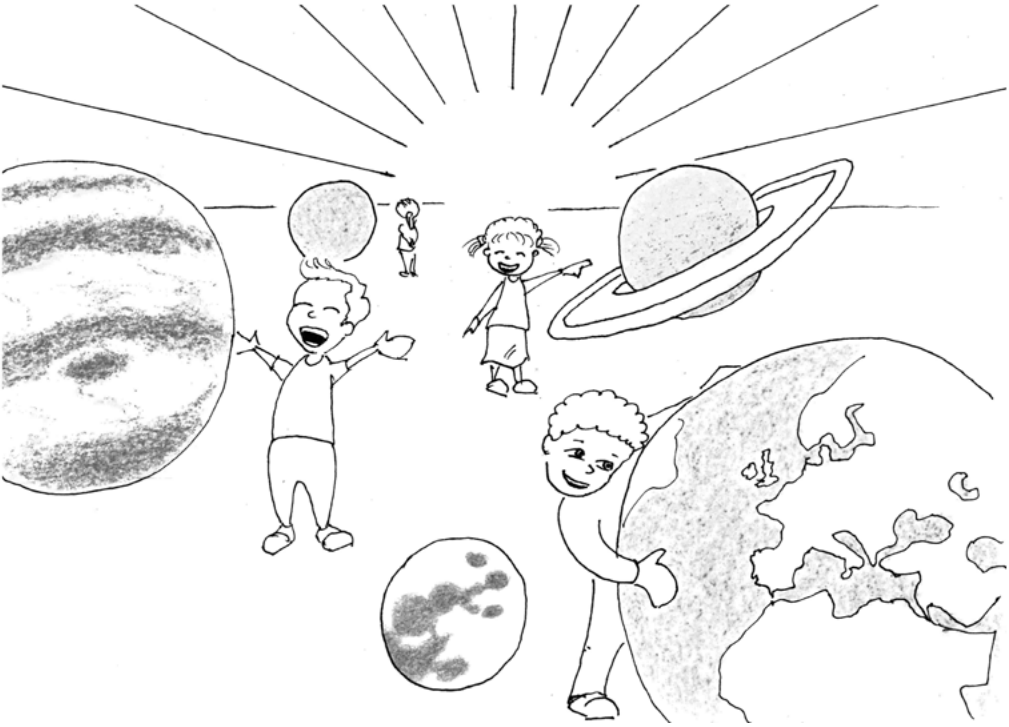

Modyfikacja dla wolontariuszy

Metodę tę można łatwo zaadaptować do pracy z wolontariuszami. Być może grupa dzieci, w z którą pracuje zagraniczny wolontariusz, chciałaby poznać kuchnię jego kraju, przyrodę, muzykę, popularną grę itp.

Podsumowanie metody pracy nad projektem

Praca nad projektem zakłada:

- pogłębione badanie wybranego tematu;
- skoncentrowanie na uczniu;
- rolę uczniów jako badaczy.

Etapy realizacji metody:

1. Etap nr 1:
   - pomysły uczniów na badania;
   - burza mózgów na temat tego, co już wiemy o danych zagadnieniach;
   - wybór tematu;
   - lista celów (czego chcemy się nauczyć);
   - lista zasobów (gdzie możemy szukać informacji).
2. Etap nr 2:
   - utworzenie grup (każda grupa ma swój cel, a każdy członek grupy – rolę);
   - działanie;
   - przerwy (dyskusja i wdrażanie nowej wiedzy, omawianie faktów, przeszkód itp.);
   - współpraca pomiędzy uczniami, nauczycielami, placówkami, społecznością lokalną;
   - opcjonalnie: utworzenie kącika badawczego z materiałami.
3. Etap nr 3:
   - ewaluacja (końcowa) / refleksja na temat postępów, wiedzy, procesu, pracy własnej, celów itp.;
   - twórcze podejście do wdrażania nowej wiedzy.

Dlaczego warto wybrać tę metodę?

- łączenie różnej tematyki;
- zbliżenie przedszkola i społeczności lokalnej;
- współpraca;
- działanie;
- nauka tego, w jaki sposób się uczyć;
- metoda pracy nad projektem oparta na dotychczasowej wiedzy uczniów – uczy demokracji, refleksji, sposobów przełamywania barier.

„Uczenie się przez odkrywanie", Jerome S. Bruner

metoda zaproponowana przez **Yolandę Velasco Gonzalez** (Kraj Basków, Hiszpania)

Cel i przebieg: Uczenie się przez odkrywanie zakłada, że dla uczniów najkorzystniejsze jest odkrywanie faktów i powiązań przez nich samych. Uczniowie odkrywają różne przedmioty, zmagają się z pytaniami i kontrowersjami lub przeprowadzają doświadczenia. Dzięki tej metodzie uczniowie lepiej zapamiętują zależności / pojęcia, które sami odkryli.

Zalety uczenia się przez odkrywanie:

- skupienie na uczniu;
- odkrywanie sposobów uczenia się;
- stymulowanie motywacji dzieci;
- rozwijanie umiejętności rozwiązywania problemów oraz kreatywności;
- zachęcanie uczniów do poszukiwania rozwiązań;
- nauka przez zabawę.

Przykład

Dzieci samodzielnie sprawdzają, czy różne przedmioty – takie jak klucze, jabłko, nożyczki czy ołówek – będą unosić się na wodzie, czy też opadać, oraz zastanawiają się nad przyczyną tego zjawiska.

„Drama twórcza"

metoda zaproponowana przez **Dilem Filiz** i **Tuğçe Çelik** z Turcji; opis metody pochodzi z lekcji poświęconej Twórczej Dramie na Uniwersytecie Pamukkale w Turcji

„Drama twórcza jest improwizacyjną, niesceniczną formą dramy skoncentrowanej na procesie. Uczestnicy, pod okiem prowadzącego, mają za zadanie używać wyobraźni, działać i zastanawiać się nad prawdziwymi i wymyślonymi doświadczeniami. Punktem wyjścia w dramie twórczej jest naturalny świat dzieci, twórcza zabawa, które są następnie rozwijane za pomocą technik teatralnych, aby umożliwić uczestnikom doświadczenie uczenia się. Specjalista dramy, Brian Way, twierdzi: »[...] Teatr dotyczy przede wszystkim komunikacji pomiędzy aktorami a publiką; w dramie chodzi o doświadczenie uczestników«"[30].

Drama twórcza w edukacji:

- rozwija:
  - zdolność współpracy;
  - wrażliwość społeczną i psychologiczną;
  - cztery podstawowe umiejętności (mówienie, słuchanie, czytanie, pisanie), a także komunikację niewerbalną;
  - kreatywność i rozwój poczucia estetyki;
  - wartości etyczne;
  - umiejętność podejmowania decyzji, a także pewność siebie;
  - wrażliwość na sztukę; pozwala w zdrowy i kontrolowany sposób rozładować emocje;
  - nowe zachowania bez lęku przed popełnieniem błędu;
- wykorzystuje metody, które wymagają ruchu i użycia mięśni;
- zapewnia niezależne myślenie;
- pozwala uczestnikom na poznanie siebie;
- daje pewność w wyrażaniu siebie.

30 *Creative Drama as a Teaching Method*, https://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/teacher_academy/catalogue/detail.cfm?id=42934 (data dostępu: 20.11.2019).

Drama twórcza składa się z trzech etapów:

1. Etap przygotowawczy
   Głównym celem tej fazy jest przygotowanie grupy do etapu animacji. Etap przygotowawczy zawiera zajęcia pozwalające uczestnikom zdobyć pewność siebie i dostosować się do grupy. Wprowadza także rozgrzewkę z dziedziny dramy dla nowych uczestników.
2. Etap animacji
   W tej fazie mogą zostać przeprowadzone zajęcia indywidualne, w parach, małych lub dużych grupach. Etap animacji opiera się na zabawach związanych z grupową improwizacją. Dzieci mogą budować historie i prowadzić animacje.
3. Etap ewaluacyjno-dyskusyjny
   Na etapie ewaluacji uczestnicy, którzy doświadczyli poprzednich faz dramy, mogą zaobserwować swoje zróżnicowane zachowania, przemyślenia, doświadczenia, a także zaplanować zmiany we własnym życiu.

Przykład: Podróż morska

Typ ćwiczenia: drama i zabawa

Wiek: 4–5 lat

Potrzebne materiały: papier, gazeta, worek na śmieci, długopis

Słowa: tonąć, kamizelka ratunkowa

Pojęcia: kształt (okrąg, prostokąt, trójkąt)

Cel:

- Rozwój poznawczy: dzieci rozpoznają kształty geometryczne.
- Rozwój językowy: 1) dzieci czekają na swoją kolej wypowiedzi; 2) dzieci wyjaśniają swoje emocje, myśli i marzenia.
- Rozwój psychomotoryczny: dzieci wykonują ruchy drobnymi mięśniami.
- Rozwój społeczno-emocjonalny: 1) dzieci wyjaśniają swoje cechy osobiste; 2) dzieci wyrażają siebie w sposób kreatywny.

Przebieg:

1. Etap nr 1. Rozgrzewka i przygotowanie
   Uczestnicy rysują obrazki na kartkach rozdanych przez prowadzącego. Za pomocą rysunków mają przekazać informacje o sobie. Następnie wyjaśniają je innym uczestnikom.
1. Etap nr 2. Gra
   Prowadzący rozdaje uczestnikom gazety. Zadaje pytanie na temat ich kształtu. Następnie pokazuje, jak skonstruować z papieru statek. Rozpoczyna opowiadanie historii, w której na początku statki żeglują swobodnie, a następnie płyną po falującym morzu (w tej części wykorzystywana jest muzyka).

   Później prowadzący zwraca się do uczestników z prośbą o rozdarcie narożnej części statku. Informuje dzieci, że statek nabiera wody i zaczyna tonąć. Tonące statki za pomocą przecięcia po środku stają się kamizelkami ratunkowymi, których używają uczestnicy, płynąc do brzegu. Kiedy tam dotrą, ściągają kamizelki.

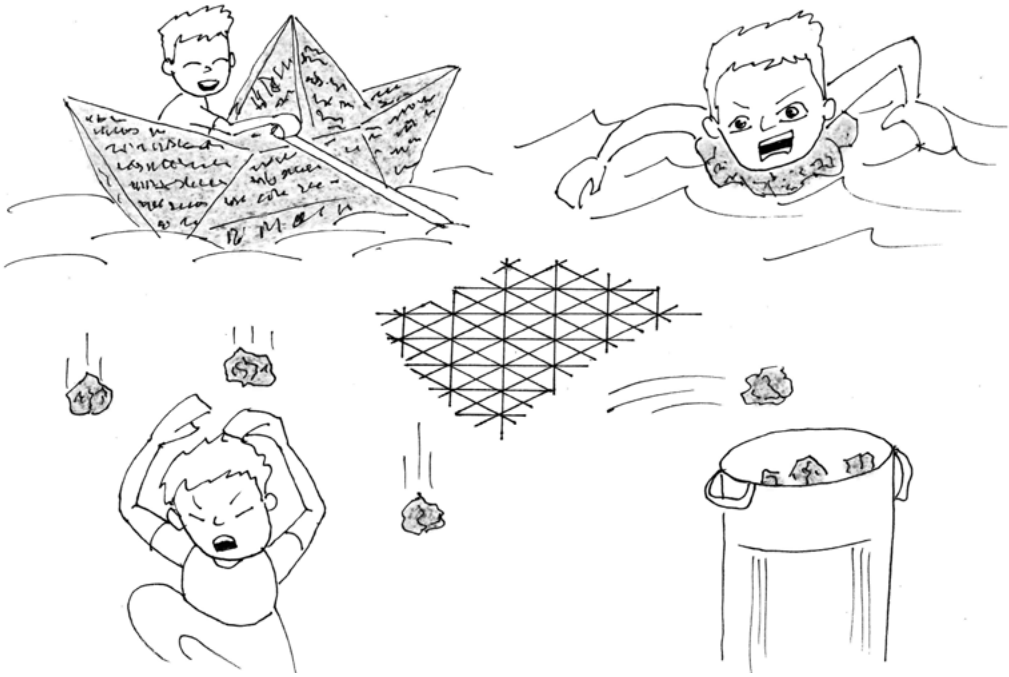

Po wszystkim uczestnicy drą papier. Mają za zadanie wyobrazić sobie, że kawałki papieru to krople deszczu, dlatego wyrzucają je w powietrze. Na koniec resztki gazet zostają zebrane z ziemi.

3. Etap nr 3. Odprężenie
   Uczestnicy wrzucają kawałki gazet do worka na śmieci. Następnie wszyscy tworzą okrąg, trzymając się za ręce, a potem siadają. Prowadzący pyta o kształt worka na śmieci. Na koniec prowadzi rozmowę na temat doświadczenia.

Ewaluacja:

1. Jak się czułeś podczas tego ćwiczenia?
2. Czy miałeś jakieś trudności podczas tego ćwiczenia?
3. Czy jest jakaś część tego ćwiczenia, którą chciałbyś zmienić?

Temat III

Pomysły wolontariuszy na zajęcia dla (polskich) dzieci

W poprzednim rozdziale opisane zostały uznane metody pracy z dziećmi zaproponowane przez wolontariuszy. Podczas gdy mogą być one trudne do wdrożenia bez pomocy polskich nauczycieli, pomysły na pracę z dziećmi zaprezentowane poniżej wolontariusze mogą wprowadzić samodzielnie już od samego początku projektu.

Krótki wstęp do tego tematu – z ogólnymi pomysłami na współpracę z dziećmi – jest rezultatem burzy mózgów wolontariuszy i nauczycieli, przeprowadzonej podczas warsztatów. Ten „szkic" został zestawiony z konkretnymi opisami zabaw i ćwiczeń przygotowanymi przez inną grupę wolontariuszy podczas szkolenia wstępnego po przyjeździe. Zadaniem tych osób było rozpisanie przykładowych zajęć na pierwsze pół roku projektu. Tematyka zajęć przypadających w danym miesiącu został określona przez koordynatorki i była taka sama dla wszystkich. W rezultacie kilku wolontariuszy proponowało niekiedy identyczne lub podobne pomysły. Takie opisy zabaw zostały połączone, odrobinę zmienione i zaprezentowane z adnotacją zawierającą nazwiska wszystkich osób, które je zaproponowały.

Pomysły wolontariuszy na ćwiczenia zostały pogrupowane tematycznie. Zawierają zarówno zabawy do rozegrania w plenerze, jak i w przedszkolu. Opisane zajęcia mogą być wykonywane indywidualnie, w parach, zespołach czy z całą grupą. Cele tych działań rozciągają się od rozwoju zdolności manualnych i ekspresji twórczej dzieci, poprzez wzmocnienie ich umiejętności fizycznych i świadomości ciała, po naukę o przyrodzie, ekologii i zdrowym stylu życia. Zajęcia odzwierciedlają także cykl projektu wolontariuszy i postępy dzieci podczas roku szkolnego. Można tu odnaleźć:

- gry związane z integracją wolontariuszy ze społecznością organizacji goszczącej, które mogą być przeprowadzone w pierwszych miesiącach projektu;
- zabawy wpływające na adaptację dzieci, które po raz pierwszy idą do przedszkola lub wracają do niego po wakacjach;
- gry odpowiednie do ewaluacji procesu uczenia się dzieci i oceny działalności placówki przedszkolnej.

Mam nadzieję, że zajęcia zaproponowane przez wolontariuszy będą nie tylko przydatnym źródłem inspiracji dla przyszłych pokoleń wolontariuszy, ale i nauczycieli wychowania przedszkolnego i innych osób zaangażowanych w pracę z dziećmi.

Pomysły na pracę z dziećmi, gdy nie zna się języka

na podstawie burzy mózgów przeprowadzonej podczas warsztatów o komunikacji 19 kwietnia 2018 roku i 24 stycznia 2019 roku

Propozycje:

- rękodzieło, sztuka;
- zajęcia ruchowe, w tym sportowe;
- pokazywanie ilustracji, rysunków, zdjęć, filmów;
- rysowanie, muzyka, śpiew czy taniec;
- wykorzystywanie gier w celu wytłumaczenia dzieciom bardziej skomplikowanych kwestii;
- bajki dla dzieci – opowiadanie i czytanie;
- gry oparte na używaniu gestów i imitacji, np. teatrzyk, teatr cieni;
- gry rozwijające pamięć, np. fiszki, memory;
- granie w planszówki i układanie puzzli;
- proste gry, które wolontariusze pamiętają z własnego dzieciństwa – wiele z nich jest znana również polskim dzieciom, więc nie trzeba ich tłumaczyć;
- dołączanie do zabaw proponowanych przez dzieci, próba zapamiętania tych zabaw;
- bycie uśmiechniętym!

Pomysły na poznanie dzieci i przedstawienie wolontariusza

Powitanie

propozycja **Kalliopi Krali** (Grecja)

Dzieci wybierają jedną z czterech form przywitania się z wolontariuszem i jednocześnie wypowiadają swoje imiona. Formy przywitania: podanie ręki, przybicie piątki, uścisk, żółwik.

Wiosenny kwiat

propozycja **Annalisy Maietty** (Włochy)

Każde dziecko maluje swoją dłoń i odciska ją na arkuszu dużego papieru (tworząc w ten sposób płatek) – do czasu, aż powstanie kwiat z odbitych dłoni wszystkich dzieci. Wolontariusz robi to samo, ale jego dłoń formuje liść. Na każdym płatku kwiatka wpisujemy imię dziecka, zaś na liściu imię wolontariusza.

Pracę tę należy następnie powiesić w sali. Dzięki temu łatwiej będzie zapamiętać imiona wszystkich dzieci i nauczycieli.

Taniec na poznanie imion

propozycja **Grace Gogendeau** (Francja)

Dzieci tańczą w kole. Kiedy muzyka się zatrzymuje, pierwsza osoba, która trzyma dany przedmiot (np. długopis), wypowiada swoje imię. Muzyka i taniec rozpoczynają się na nowo, następnie znów zostają zatrzymane. Tym razem osoba, która trzyma przedmiot, przekazuje go swojemu sąsiadowi, który to wypowiada swoje imię. Muzyka i taniec znów się rozpoczynają... Gra trwa do czasu, aż każdy uczestnik wypowie swoje imię.

Korona z imieniem

propozycja **Grace Gogendeau** (Francja)

Potrzebne materiały: twardy papier, klej, nożyczki, zszywacz, kredki, pisaki i inne akcesoria (pióra, naklejki itp.)

Wolontariusz wycina z papieru dość długie paski, a na podstawie listy dzieci tworzy etykietki z imionami. Następnie wywołuje dzieci i rozdaje paski. Każde dziecko powinno umieścić swoje imię na taśmie i nadać jej własny charakter za pomocą kolorów, akcesoriów itp. Kiedy pasek jest już gotowy, osoba dorosła zszywa jego oba końce, aby powstała w ten sposób korona trzymała się na głowie dziecka. Na koniec ćwiczenia wolontariusz prosi wszystkich o ustawienie się w okręgu i wypowiedzenie na głos swoich imion.

Podaj piłkę

propozycja **Luki Vincentiego** i **Pasqualego Calenza** (Włochy), **Marianny Kanelli** (Grecja) i **Marie-Veronique Clavier** (Francja/ Gwadelupa)

Siedząc w kole, nauczyciele, wolontariusze i dzieci podają sobie piłkę. Osoba, która trzyma piłkę, ma za zadanie się przedstawić. Ćwiczenie może też zostać przeprowadzone w szybkim tempie, czyli uczestnik podaje „parzącą" piłkę do wybranej osoby, która musi jak najszybciej wypowiedzieć imię i podać piłkę innej osobie.

Klaskanie

propozycja **Sary Cossentino** (Włochy)

Dzieci, nauczyciele i wolontariusz stoją w okręgu. Każdy po kolei klaszcze przed osobą, którą chce poprosić o podanie imienia.

Sztorm

propozycja **Marie-Veronique Clavier** (Francja / Gwadelupa)

Dzieci siedzą w kręgu, w którym jest o jedno krzesło mniej niż uczestników. Lider – osoba, która stoi – wypowiada słowo „sztorm" i podaje cechę wspólną z jedną lub dwiema osobami z grupy. Uczestnicy zabawy, którzy mają ze sobą coś wspólnego, powinni jak najszybciej zamienić się miejscami, zanim to lider usiądzie na ich miejscu. Najwolniejsza osoba, która zmieniała miejsce, staje się kolejnym liderem.

Rysunek

propozycja **Kalliopi Krali** (Grecja)

Dzieci i wolontariusz rysują siebie i wszystko, co lubią, aby lepiej się poznać.

Gra z linią

propozycja **Natalii Hasan** (Cypr)

Wolontariusz za pomocą taśmy tworzy linię na ziemi. Dzieci mogą stanąć po dowolnej stronie. Następnie wolontariusz wydaje polecenie „Zmień stronę, gdy…" – i wypowiada proste zdania na temat rzeczy, które dzieci mogą lubić, zajęć, które mogą być dla nich interesujące itp. Na koniec prosi dzieci o opowiedzenie koledze lub koleżance, którzy stoją obok, czegoś więcej o sobie.

Zespoły

propozycja **Natalii Hasan** (Cypr)

W tej zabawie dzieci mają za zadanie utworzyć grupy w oparciu o to, co je łączy. Np. wolontariusz może powiedzieć: „Utwórz grupę z osobami, których ulubiona pora roku jest twoją ulubioną porą roku" lub „Utwórz grupę z osobami, które docierają do przedszkola w ten sam sposób, co ty (samochodem, autobusem, pieszo)". W ten sposób dzieci w łatwy sposób odkrywają cechy wspólne.

Zatańczmy razem!

propozycja **Annalisy Maietty** (Włochy)

Każdy wolontariusz przedstawia się, wypowiadając swoje imię oraz prezentując taniec typowy dla swojego kraju. Dzieci naśladują wolontariusza. Po zakończeniu tańców dzieci wybierają najpiękniejsze wykonanie.

Opowiadanie

propozycja **Marie-Veronique Clavier** (Francja / Gwadelupa)

Wolontariusz opowiada wymyśloną przez siebie historyjkę, a następnie prosi dzieci o znalezienie przedmiotów z opowiadania na pokazywanych zdjęciach. Zabawa ma na celu poznanie siebie i naukę uważnego słuchania.

Pocztówki z kraju wolontariusza

propozycja **Marianny Kanelli** (Grecja)

Na początku wolontariusz pokazuje dzieciom mapę Europy i porównuje położenie Polski oraz swojego kraju. Następnie razem z dziećmi słucha hymnów narodowych obu państw i ogląda filmik o swoim kraju / regionie / mieście. Później wolontariusz pokazuje zdjęcia ze swojego codziennego życia. Potem dzieci słuchają dźwięków i piosenek z kraju pochodzenia wolontariusza, jednocześnie rysując obraz tego kraju, który utkwił im w pamięci. Na koniec dzieci dyskutują o obrazkach i przedstawiają siebie (imię, hobby itp.).

Flaga

propozycja **Rafaela Furlan Battisty** (Brazylia / Włochy) i **Silvii Travasoni** (Włochy)

Ćwiczenie daje dzieciom podstawową wiedzę na temat kraju pochodzenia wolontariusza poprzez pracę z wizualnym przedstawieniem kraju – jego flagą. Umożliwia również uczenie dzieci nazw kolorów i kształtów w języku wolontariusza.

Dzieci wycinają kształty geometryczne, sklejają je i kolorują, tak aby powstała flaga. W międzyczasie wolontariusz uczy dzieci nazw kształtów i kolorów.

Koszulka reprezentująca grupę

propozycja **Marianny Kanelli** (Grecja)

Wolontariusz wycina z dużego kartonu „koszulkę". Następnie prosi każde dziecko o namalowanie na niej tego, co chce (kwiaty, ulubiony kształt, ulubione zwierzę itp.) oraz omówienie swojego rysunku. Stworzone w rezultacie prace zostają powieszone w sali.

Pomysły na bezstresowe przywitanie (nowych) dzieci w przedszkolu

Zabawa w pudełka

propozycja **Annalisy Maietty** (Włochy)

Wolontariusze i nauczyciele witają dzieci po kolei w pierwszy dzień roku przedszkolnego. Przedstawiają siebie i od razu zaczynają od prostej i zabawnej gry. Dzieci stoją pochylone, z głowami spuszczonymi na dół i przykrytymi rękoma. Nauczyciel lub wolontariusz powtarza zdanie: „Pudełka otwierają się i wiele, wiele… z nich wychodzi", za każdym razem wybierając inne zwierzę. Dzieci mają za zadanie naśladować jego dźwięki i ruchy.

Rzuć i mów

propozycja **Natalii Hasan** (Cypr)

Aby sprawić, że nowe dzieci zrelaksują się i poczują bezpiecznie w grupie, warto zagrać w grę „rzuć i mów", która ma również na celu poznanie się lepiej. Wolontariusz przygotowuje plastikową piłkę, na której z każdej strony zapisuje pytanie (np. „Jeśli mógłbyś

/ mogłabyś pojechać gdziekolwiek, dokąd byś pojechał(a)?", „Jaka była najlepsza część twoich wakacji?"). Dzieci rzucają piłką i odpowiadają na pytania odczytane przez nauczyciela lub wolontariusza.

Pierwsze kroki

propozycja **Rafaela Furlan Battisty** (Brazylia / Włochy) i **Silvii Travasoni** (Włochy)

Dzieci trzymają się za ręce. Każde dziecko ma za zadanie wypowiedzieć swoje imię oraz imiona osób ze swojej lewej i prawej strony.

Po przedstawieniu się wolontariusz proponuje pracę plastyczną. Rozkłada duży arkusz papieru na podłodze. Następnie pokrywa farbami stopy dzieci i prosi je o przejście po papierze. Ślady stóp reprezentują pierwsze kroki dzieci w nowym roku przedszkolnym.

Wariant: Zamiast stóp wolontariusz może pomalować dłonie dzieci na zielono. Dzieci odbijają swoje ręce, tworząc jedno wielkie drzewo.

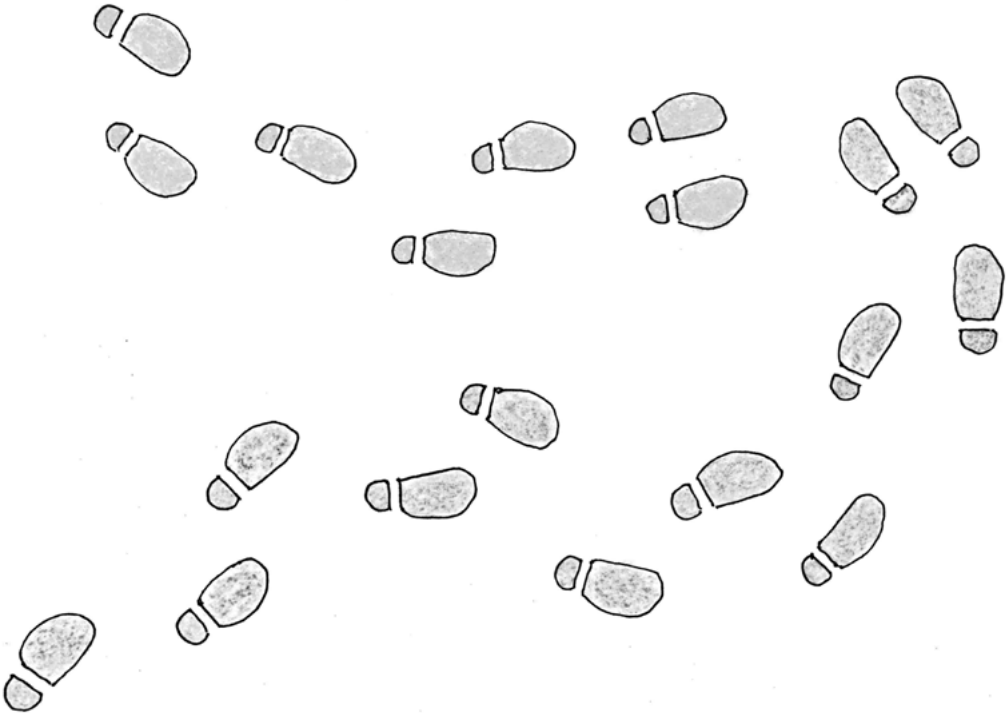

Wakacje

propozycja **Annalisy Maietty, Sary Cossentino** i **Pasqualego Calenza** (Włochy)

Każde dziecko opowiada, w jaki sposób spędziło wakacje. Dostępne są materiały, które pozwalają na wykonanie plaży, góry, jeziora czy parku w formie kolażu. Dzięki temu dzieci mogą pokazać, co robiły razem z rodziną, jak w teatrzyku.

Następnie dzieci przedstawiają wakacje nad morzem, rysując na kartce krajobraz morski. Każde dziecko koloruje swój obrazek i przykleja na nim prawdziwy piasek.

Śmianie się i robienie min

propozycja **Grace Gogendeau** (Francja)

Wolontariusz wspólnie z dziećmi śmieje się, tańczy i stroi miny przez 20 minut, aby umożliwić dzieciom odprężenie się.

Mali mentorzy

propozycja **Marianny Kanelli** (Grecja)

Dzieci, które uczęszczały do przedszkola w poprzednim roku, na tydzień stają się mentorami. Witają nowe dzieci, pokazują im ich salę i nauczycieli.

Przedszkole zabawek

propozycja **Sary Cossentino** (Włochy)

Ćwiczenie zainspirowane „szpitalem dla zabawek": każde dziecko przynosi z domu zabawkę, którą przedstawia w przedszkolu. Dzieci traktują zabawki jak swoje własne dzieci: kiedy gdzieś wychodzą, mówią zabawkom „do widzenia", przekonują je, że wszystko będzie dobrze, wyjaśniają, że muszą iść do pracy itp.

Lalka grupowa

propozycja **Marianny Kanelli** (Grecja)

Wolontariusz z dziećmi tworzy wspólną lalkę, wybiera nazwę grupy i wita się wybranym powitaniem, kiedy dzieci wchodzą do klasy.

Osiągnięcie

propozycja **Natalii Hasan** (Cypr)

Każde dziecko ma za zadanie narysować swoją postać i ją wyciąć. Z pomocą wolontariusza każdy pisze na jej brzuchu podstawowe fakty o sobie po angielsku (np. własne imię i wiek) oraz co chciałby osiągnąć w tym roku szkolnym (nauczyć się czytać, poćwiczyć pisanie itp.).

Pomysły na poznanie rodzin dzieci

Pomysły na zajęcia z rodzinami dzieci

Prezentacja

propozycja **Rafaela Furlana Battisty** (Brazylia / Włochy) i **Silvii Travasoni** (Włochy)

Prezentacja ma na celu przedstawienie wolontariusza rodzicom i nauczycielom. Wolontariusz opowiada o swoim kraju pochodzenia (położenie geograficzne, język, mieszkańcy itp.), o sobie (wykształcenie, miejsce urodzenia itp.) i wyjaśnia, dlaczego zdecydował się wziąć udział w programie wolontariatu w Polsce.

Impastiamo la pizza (Robimy pizzę)

propozycja **Annalisy Maietty** (Włochy); propozycja wariantu: **Luki Vincentiego** i **Sary Cossentino** (Włochy) oraz **Marie-Veronique Clavier** (Francja / Gwadelupa)

Wolontariusze – jeśli istnieje taka możliwość – zapraszają wszystkich rodziców dzieci do przedszkola w celu wspólnego zrobienia pizzy. Podczas gotowania słuchają włoskiej piosenki *Viva la mamma*.

Wariant: Zamiast pieczenia pizzy dzieci mogą zrobić z rodzicami deser, ciasto lub przekąskę.

Fartuch z materiału

propozycja **Marie-Veronique Clavier** (Francja / Gwadelupa)

Potrzebne materiały: stare tkaniny, klej do tkanin, farby do tkanin

Rodzice wycinają różnej wielkości kwadraty i prostokąty ze starego materiału (np. prześcieradła). Pomagają dzieciom ozdobić tkaniny (malowanie dłońmi). Gdy materiał wyschnie, sklejają ze sobą różne części.

Zabawa ze stacjami

propozycja **Marie-Veronique Clavier** (Francja / Gwadelupa)

Dzieci razem z rodzicami mają na każdej stacji wykonać wyznaczone zadania, czyli:

- wyścig z jajkiem na łyżce w ustach;
- wyścig w parach ze związanymi nogami;

- przeciąganie liny;
- odgadywanie łamigłówki o kraju wolontariusza;
- odszyfrowanie znaczenia rysunku.

Pomysły na zajęcia związane z tematem rodziny

Ramka rodzinna

propozycja **Annalisy Maietty** (Włochy)

Wolontariusz wraz z dziećmi wykonuje dużą ramę z różnych materiałów (karton, brokat, tkaniny), która będzie powieszona w sali.

Jeśli istnieje taka możliwość, każda z rodzin zostaje zaproszona na Dzień Rodziny. Rodzice wraz z dziećmi wspólnie ozdabiają wtedy ramkę. Jednocześnie zrobione zostają zdjęcia każdego członka rodziny, które następnie trafiają do ramy.

Wariant: W innym wariancie każde dziecko przynosi fotografię przedstawiającą je z rodziną. Zdjęcia te zostają umieszczone w ramie.

Drzewo życia

propozycja **Marianny Kanelli** i **Kalliopi Krali** (Grecja)

Wolontariusz z pomocą nauczyciela rozmawia z dziećmi o rodzinie. Następnie pokazuje dzieciom różne drzewa genealogiczne. Na koniec dzieci rysują swoje rodziny i tworzą własne drzewa genealogiczne.

Członkowie rodziny

propozycja **Sary Cossentino** (Włochy)

Wolontariusz prosi dzieci o narysowanie swoich członków rodziny i wypowiedzenie nazw ich ról w języku wolontariusza. Następnie wkłada rysunki do albumu.

Memory

propozycja **Sary Cossentino** (Włochy)

Wolontariusz tworzy karty do gry memory ze słowami-kluczami dotyczącymi rodziny i obrazkami związanymi z tym tematem. Następnie dzieci wspólnie nimi grają.

Gra ze słowami-kluczami

propozycja **Sary Cossentino** (Włochy)

Każdemu słowu w języku wolontariusza związanemu z tematem rodziny przypisany jest inny przedmiot / zabawka / kolor. Wolontariusz wymawia słowo w swoim języku. Kiedy dzieci prawidłowo rozpoznają słowo, muszą zabrać przedmiot, który je reprezentuje. Mniejszym dzieciom można ułatwić grę – może to być tylko jedna zabawka / kolor na dywanie.

Zajęcia dla dzieci poświęcone przyrodzie, ekologii i zdrowemu stylowi życia

Zwierzęta Arktyki

propozycja **Natalii Hasan** (Cypr)

Podczas tego ćwiczenia dzieci testują, w jaki sposób arktyczne zwierzęta – dzięki swoim warstwom tłuszczu – mogą utrzymać ciepło w zimie. Dzieci pokrywają dłonie tłuszczem do pieczenia, wkładają je do woreczków strunowych, a następnie do miski z zimną wodą i kostkami lodu.

Wyhodujmy roślinę

propozycja **Annalisy Maietty** i **Sary Cossentino** (Włochy), **Marianny Kanelli** i **Kalliopi Krali** (Grecja), **Natalii Hasan** (Cypr), **Grace Gogendeau** (Francja) i **Marie-Veronique Clavier** (Francja / Gwadelupa)

Potrzebne materiały: słoiki / plastikowe opakowania po jogurtach, ziemia, nasiona (zioła, kwiaty itp.), paski papieru, zszywacz, kredki, duży arkusz papieru

Każde dziecko sypie trochę ziemi do słoika / plastikowego opakowania, dodaje nasiona, przysypuje nasiona ziemią, na końcu podlewa je odrobiną wody.

Po zasadzeniu roślin dzieci dostają paski papieru, które kolorują, jak chcą. Następnie wolontariusz przypina taśmy wokół słoików / plastikowych opakowań. Na koniec wspólnie z dziećmi rysuje plakat pokazujący, w jaki sposób rosną rośliny, jednocześnie wyjaśniając ten proces. Plakat zostaje powieszony w sali.

Poznanie roślin

propozycja **Pasqualego Calenza** i **Sary Cossentino** (Włochy)

Wolontariusz przeprowadza lekcję o roślinach – pokazuje rysunki roślin i wypowiada ich nazwy w swoim języku oraz po angielsku i po polsku. Zadaniem dzieci jest powtarzanie nazw.

Wariant: Innym pomysłem jest zerwanie roślin z ogrodu / parku oraz zasuszenie ich w zielniku.

Używaj ponownie, przetwarzaj

propozycja **Natalii Hasan** (Cypr) i **Pasqualego Calenza** (Włochy)

Wolontariusz przeprowadza z dziećmi burzę mózgów i wypisuje listę przedmiotów z sali, które można wykorzystać ponownie lub przetworzyć. Następnie prosi dzieci o narysowanie tych przedmiotów na dużym arkuszu papieru, który wiesza w klasie, aby był on widoczny dla wszystkich. Wolontariusz może też przynieść 5 pudełek i wprowadzić podział odpadów na plastik, papier, szkło, odpady organiczne i odpady niepodlegające recyklingowi.

Co może zostać doniczką?

propozycja **Kalliopi Krali** (Grecja)

Celem ćwiczenia jest stworzenie wystawy roślin w najbardziej nietypowych doniczkach wykonanych z przedmiotów codziennego użytku.

Dekoracje i przedmioty z używanych materiałów

propozycja **Luki Vincentiego** i **Sary Cossentino** (Włochy) i **Marianny Kanelli** (Grecja)

Dzieci wykonują dekoracje sali (np. poświęcone czterem porom roku), zabawki (np. samoloty i łódki) lub origami z odzyskanych materiałów.

Kwiaty z opakowań po jajkach

propozycja **Marie-Veroniue Clavier** (Francja / Gwadelupa)

Potrzebne materiały: farby, opakowania po jajkach, nożyczki, rurki, klej

Wolontariusz wycina kształt kwiatów z wytłaczanki po jajkach. Dzieci malują płatki i przyklejają je od spodu do rurki (łodygi).

Owoce i owady

propozycja **Marianny Kanelli** (Grecja)

1. **Owoce:** Wolontariusz pokazuje dzieciom rysunki lub fotografie wybranych owoców. Następnie dzieci malują truskawki temperą. Na koniec bawią się w małych kucharzy – przygotowują słodką pastę z trawy cytrynowej z dżemem truskawkowym.
2. **Owady:** Wolontariusz pokazuje dzieciom rysunki lub fotografie wybranych owadów (pszczoły, motyla, biedronki, ważki, mrówki). Następnie prezentuje za pomocą obrazków życie pszczół i produkty powstałe dzięki ich pracy. Później dzieci wykonują plaster miodu, konstruując go z rurek i papieru płóciennego.
3. Na podsumowanie tematu owadów i owoców dzieci tworzą trójwymiarowy obrazek z owocami, kwiatami i owadami wykonanymi z kolorowego papieru.

Pan Zdrowy i Pan Niezdrowy / Pani Zdrowa i Pani Niezdrowa

propozycja **Marianny Kanelli** (Grecja)

16 października, z okazji Światowego Dnia Żywności, wolontariusz pokazuje dzieciom piramidę żywności. Następnie wspólnie z dziećmi zastanawia się, jaka żywność jest zdrowa, a jaka niezdrowa. Na koniec dzieci samodzielnie rysują Pana Zdrowego (lub Panią Zdrową) i Pana Niezdrowego (lub Panią Niezdrową), aby wyrazić, czego się nauczyły.

Zajęcia z rękodzieła dla dzieci

Pszczółka

propozycja **Annalisy Maietty** (Włochy)

Dzieci malują swoje stopy na żółto i odciskają je na błękitnej kartce, która symbolizuje niebo. Następnie rysują skrzydła pszczoły za pomocą czarnego flamastra, a czarną farbą malują paski na żółtych odciskach stóp. Podczas wykonywania pracy dzieci słuchają włoskiej piosenki *L'Ape Maia* (Pszczółka Maja)[31]:

31 *Ape Maia Sigla iniziale*, https://www.youtube.com/watch?v=dJJb8e8ockI (data dostępu: 20.11.2019).

Motyl

propozycja **Annalisy Maietty** i **Silvii Travasoni** (Włochy)
oraz **Rafaela Furlana Battisty** (Brazylia / Włochy)

Dzieci malują rolki papieru toaletowego, a na tekturze odrysowują kształt swoich dłoni i wycinają go. Powstałe w ten sposób skrzydełka motyli przyczepiają z tyłu rolek. Do środka każdej z nich wkładają czekoladkę bądź przybory szkolne (długopisy / ołówki).

Zakładka – upominek

propozycja **Annalisy Maietty** (Włochy)

Na drewnianym patyczku do lodów dzieci przyklejają serce wykonane z materiału, ozdobione przynoszącą szczęście biedronką. Dodają kokardę i z pomocą nauczyciela piszą na patyczku wiadomość, którą chcą komuś przekazać. Każde dziecko wręcza później zakładkę ważnej dla niego osobie.

Kartka okolicznościowa

propozycja **Pasqualego Calenza** (Włochy) i **Kalliopi Krali** (Grecja)

Stworzenie kartki okolicznościowej dla określonego członka rodziny dziecka:

- z kwiatem, na którego płatkach umieszczona jest dedykacja (namalowana lub napisana);
- z napisem „Tak bardzo Cię kocham", który rozciąga się po rozłożeniu kartki.

Notes rodzinny

propozycja **Marie-Veronique Clavier** (Francja / Gwadelupa)

Potrzebne materiały: kartki papieru, kartony, sznurki, farby

Wolontariusz razem z dziećmi wykonuje notes z kartonu, białych kartek i sznurka. Dzieci mogą zaprojektować pierwszą stronę notesu, szukając słów powiązanych z wyrazem „rodzina" i zaczynających się od liter, które występują w tym słowie.

Magnes

propozycja **Pasqualego Calenza** (Włochy)

Celem jest wykonanie magnesu do przyczepienia na lodówkę z rysunkiem dziecka. Dzieci tworzą mały obrazek, używając do tego falistej tektury lub kawałka kartonu z recyklingu. Potem przyklejają z tyłu magnes.

Winogrona

propozycja **Annalisy Maietty** (Włochy)

Na białej kartce papieru wolontariusz rysuje na zielono łodygę i liście winogron. Za pomocą korków z butelek po winie, pomalowanych fioletową farbą, dzieci odciskają kółka, które utworzą kiście winogron.

Ślad

propozycja **Grace Gogendeau** (Francja)

Potrzebne materiały: papier, kredki

Wolontariusz wychodzi z dziećmi na zewnątrz (do ogrodu). Dzieci wybierają drzewa, przykładają do pni kartki papieru i zaczynają kolorować. W rezultacie otrzymują ślad faktury kory drzewa na kartce. Każde dziecko może później zmienić drzewo bądź kolor kredki – i powtórzyć ćwiczenie.

Owieczka

propozycja **Grace Gogendeau** (Francja)

Potrzebne materiały: twardy papier (karton), farby, nożyczki, klej w płynie, bawełna, sznurek, papier, dziurkacz, linijka, zszywacz, 2 klamerki

Wolontariusz wycina duże i małe koła z kartonu, następnie robi dziurkę w dużym kole. Dzieci malują na czarno małe koło (głowę owieczki) i 2 klamerki (jej nóżki). Podczas gdy farba wysycha, robią kulki z bawełny i przyklejają je na duże kółko – ciało owieczki. Następnie powtarzają to po drugiej stronie kartonu. Później przyklejają pomalowane małe kółko do dużego koła oraz przypinają klamerki.

Na koniec wolontariusz pomaga dziecku napisać swoje imię na etykietce, którą nakłada na sznurek przyklejony do powstałej owieczki.

Cyferki lub literki z masy solnej

propozycja **Marie-Veronique Clavier** (Francja / Gwadelupa)

Potrzebne materiały: 2 kubki mąki, 1 kubek soli, 1 kubek wody

Wolontariusz miesza masę i dodaje do niej barwniki spożywcze. Dzieci formują cyferki lub literki i ozdabiają je. Gotowy alfabet prezentowany jest na tablicy.

Celem tego ćwiczenia jest zapoznanie dzieci z cyframi i literami.

Zajęcia ruchowe oraz zajęcia na świeżym powietrzu

Gry zespołowe

Zdobądź flagę / chusteczkę / bekon / beret

propozycja **Annalisy Maietty** i **Sary Cossentino** (Włochy), **Grace Gogendeau** (Francja), **Rafaela Furlana Battisty** (Brazylia / Włochy), **Kalliopi Krali** (Grecja) i **Natalia Hasan** (Cypr)

Wolontariusz dzieli dzieci na dwa zespoły, a każdy członek drużyny otrzymuje numer od 1 do 10. Drużyny stoją naprzeciwko siebie w szeregu za linią. Osoba trzymająca flagę (wolontariusz) wywołuje dowolny numer. Posiadacz tego numeru powinien zdobyć flagę przed przeciwnikiem, a następnie jak najszybciej wrócić do swojej drużyny, nie będąc złapanym. Jeśli gracz dobiegnie za linię – wygrywa, jeśli jednak jego przeciwnik zdąży dotknąć go przed dotarciem za linię – wygrywa drużyna przeciwna.

Gracze wracają na swoje miejsca w rzędzie i osoba trzymająca flagę (wolontariusz) wywołuje następną parę. Zabawę wygrywa drużyna, która zdobędzie jako pierwsza 15 punktów.

We Francji i Grecji – zamiast flagi trzymanej przez prowadzącego – na ziemi, pośrodku (między drużynami) kładzie się beret lub chusteczkę.

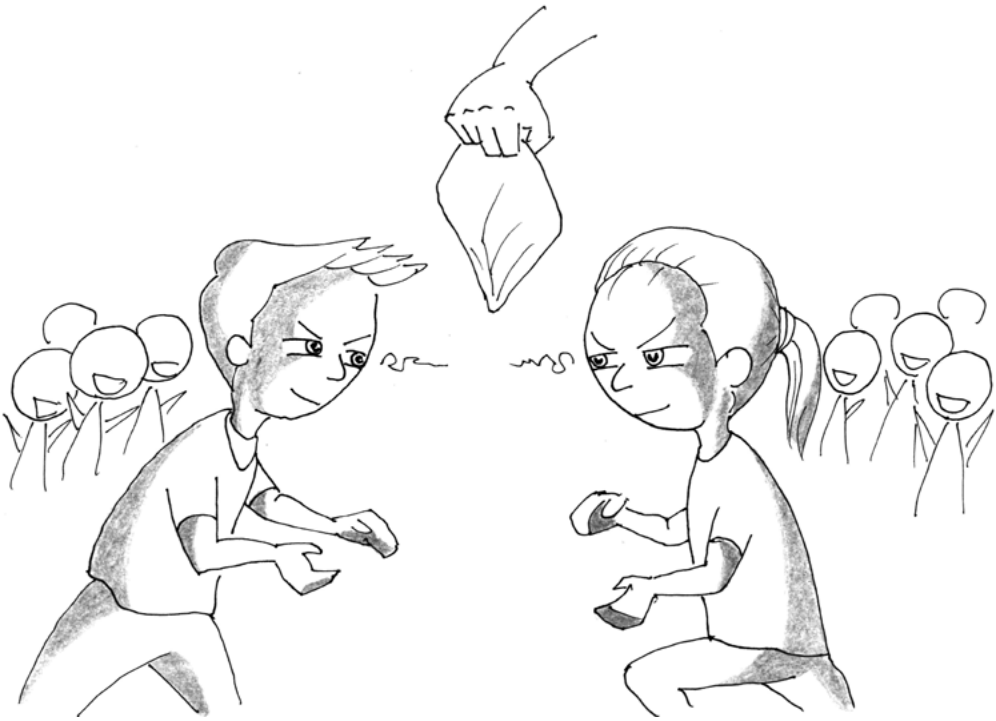

Piłką w więźniów

propozycja **Grace Gogendeau** (Francja)

Potrzebne materiały: miękka i lekka piłka, 8 słupków, wyróżniające się oznaczenia dla obu drużyn

Wolontariusz zaznacza dwie strefy (więzienia) w odległości 20 metrów od siebie. Informuje 2 drużyny o celu gry: uwięzieniu całej przeciwnej drużyny. Jedna z drużyn zaczyna grę. Stara się wyeliminować za pomocą piłki gracza z drużyny przeciwnej. Jeśli piłka dotknie osoby, trafia ona do strefy więzienia. Gra trwa, dopóki w jednej z drużyn nie pozostanie ani jeden zawodnik.

„Psires" – wszy

propozycja **Kalliopi Krali** (Grecja)

Dziecko wykrzykuje imię wybranej osoby, rzucając piłkę w powietrze. Jeśli osoba ta złapie piłkę, wykrzykuje imię kolejnego gracza. Jeśli zaś piłka dotknie podłogi, dany gracz

podnosi ją i może wykonać tylko 3 kroki w dowolnym kierunku. Jednak przed wykonaniem tych kroków, kiedy piłka jest w powietrzu, wszystkie pozostałe dzieci powinny uciec i, jeśli to możliwe, schować się za czymś. Po wykonaniu 3 kroków dziecko rzuca piłką w najłatwiej osiągalną „ofiarę". Jeśli piłka ją dotknie – łapie ona wesz. W przeciwnym razie osoba, która rzucała piłką, łapie wesz. Osoba z wszą bierze piłkę i gra toczy się dalej.

Pierwsze dziecko, które ma 3 wszy, otrzymuje zadanie karne ze strony grupy. Zadanie karne może przybrać następujące formy: konieczność zdjęcia buta, schowanie jednego z przedmiotów należących do tego dziecka na cały okres trwania gry bądź też coś na kształt misji, np. przejście określonego dystansu z książką na głowie.

„Tzami" – wieża

propozycja **Kalliopi Krali** (Grecja)

Potrzebne materiały: 6 długich i płaskich kamieni lub dachówek

Wolontariusz dzieli grupę na dwa zespoły. Na początku, przed rozpoczęciem gry, dzieci budują wieżę z kamieni. Następnie jedna drużyna staje za wieżą, zaś druga stara się ją zburzyć, rzucając piłką z odległości 6–7 metrów. Każde dziecko ma jeden rzut. Po tym, jak wieża zostaje zburzona, pierwsza drużyna bierze piłkę i stara się zbić dzieci z drugiej drużyny, które z kolei próbują odbudować wieżę. Jeśli ktoś zostanie zbity piłką, kończy grę. Jeśli gracze z drugiej drużyny skończą odbudowę wieży i położą na niej ostatni kamień, wykrzykują słowo *tzami* – i wygrywają zabawę. Jeśli jednak nie zdążą dokończyć odbudowy, ponieważ wszystkie dzieci zostały zbite piłką, to pierwsza drużyna wygrywa.

Tzami to greckie słowo oznaczające meczet. Gra wywodzi się z kultury społeczności, która wyemigrowała z Turcji do Grecji po upadku Imperium Osmańskiego. Ilustruje starania tej grupy, by wybudować meczet, i jednocześnie pokazuje chęć zniszczenia go przez Greków.

Jabłka

propozycja **Marianny Kanelli** (Grecja)

Jedno dziecko stoi po jednej stronie małego boiska, drugie po przeciwnej stronie, a na środku – reszta grupy. Dziecko z jednej strony stara się przerzucić piłkę do tego po drugiej stronie. Jeśli jednak piłkę złapie ktoś z grupy pośrodku, zamienia się on miejscem z dzieckiem, które rzucało piłką.

Gra w kręgle dla dzieci

propozycja **Pasqualego Calenza** (Włochy)

Potrzebne materiały: około 20 pustych puszek, dużo piłek do ping-ponga

Wolontariusz tworzy 2 lub więcej zespołów i ustawia je naprzeciwko „celu" – piramidy z puszek. Po kolei każda z drużyn ma za zadanie trafić piłeczką w piramidę, zbijając jak największą liczbę puszek (każda wywrócona puszka to jeden punkt).

Wyścigi

Bieg z balonami

propozycja **Pasqualego Calenza** (Włochy)

Wolontariusz wyznacza linie startu i mety. Każde dziecko dostaje balon, który powinno „donieść" do linii mety wyłącznie za pomocą dmuchania.

Wyścig z piłeczką, jajkiem lub ziemniakiem

propozycja **Pasqualego Calenza** i **Annalisy Maietty** (Włochy), **Natalii Hasan** (Cypr) i **Kalliopi Krali** (Grecja)

Wolontariusz dzieli dzieci na dwie drużyny. Rozdaje każdemu z zawodników łyżkę i małą piłeczkę / ugotowane jajko / ziemniak oraz rysuje linie startu i mety. Drużyny mają za zadanie dobiec do linii mety, trzymając łyżki, w ten sposób, aby piłeczki / jajka / ziemniaki nie upadły na ziemię. Jeśli ziemniak / jajko / piłeczka upadnie na ziemię, dziecko powinno wrócić na linię startu, powtarzając wyścig. Wolontariusz wyznacza czas (kilka minut) i włącza wakacyjną muzykę. Na koniec każdej rundy zespół, któremu udało się przenieść więcej ziemniaków / jajek / piłeczek na drugą stronę, wygrywa. Zabawa jest bardziej ekscytująca, gdy trasa jest pochyła i kręta.

Wyścig w workach

propozycja **Marianny Kanelli** i **Kalliopi Krali** (Grecja) oraz **Natalii Hasan** (Cypr)

Wolontariusz może posłużyć się workami na ziemniaki, które dzieci ozdobią, a następnie wykorzystają do wyścigu podczas pikniku.

Wyścig z przedmiotami

propozycja **Grace Gogendeau** z Francji

Potrzebne materiały: 2 pudełka, 26 lekkich przedmiotów

Wolontariusz dzieli dzieci na dwie kolumny z taką samą liczbą uczestników. Naprzeciwko, w odległości ok. 100 metrów, układa 2 pudełka z 13 lekkimi przedmiotami (w każdym pudełku). Pierwsza para dzieci biegnie po przedmiot i wraca na linię startu. Po powrocie jednego zawodnika kolejny uczestnik zaczyna bieg, chwyta przedmiot z pudełka i wraca. Wygrywa drużyna, która pierwsza przyniesie wszystkie przedmioty.

Praca z ciałem

Zabawy w zastyganie w miejscu

propozycja **Marianny Kanelli** i **Kalliopi Krali** (Grecja), **Luki Vincentiego** (Włochy) i **Marie-Veronique Clavier** (Francja / Gwadelupa)

1. Dzieci poruszają się po podwórku, słuchając muzyki. Po komendzie „stop!" lub zatrzymaniu muzyki dzieci zastygają w ostatniej pozycji. Ktokolwiek się porusza, odpada z gry. Zabawa trwa do czasu, aż w grze pozostanie tylko jedno dziecko.
2. „1, 2, 3… Baba Jaga patrzy!". Prowadzący (wolontariusz) stoi na mecie odwrócony tyłem do uczestników. Dzieci starają się dotrzeć jak najbliżej mety, dopóki prowadzący ich nie widzi. Kiedy lider wypowiada słowa „1, 2, 3… Baba Jaga patrzy!", odwraca się, a wszyscy uczestnicy muszą zastygnąć w swoich pozach i się nie ruszać, aż prowadzący znów się nie odwróci. Osoba, która zostanie „przyłapana" na ruchu, wraca na linię startu. Pierwszy uczestnik, który dotrze do mety, zostaje liderem.

Ciało w ruchu

propozycja **Marianny Kanelli** (Grecja)

Na podwórku przedszkolnym dzieci rozwijają swoją sprawność ruchową.

Wolontariusz proponuje, żeby dzieci spróbowały różnych sposobów spacerowania: chodzenia powoli, szybko, na palcach, na piętach, robienia dużych lub małych kroków. Może także wydawać polecenia: „Poruszaj się w przestrzeni, poruszaj się wolno lub szybko, drżyj z zimna, rozgrzewaj się".

Tęczowe parkowanie

propozycja **Annalisy Maietty** (Włochy)

Wolontariusz przygotowuje piłkę / kamyk i za pomocą kolorowej kredy rysuje na ziemi duży prostokąt, podzielony na mniejsze, kolorowe kwadraty. Prosi dzieci o rzucenie piłką / kamykiem na narysowane kwadraty. Następnie mają one zaparkować zabawkowe auta na danym polu przy jednoczesnym wypowiedzeniu słów: „Parkujemy to auto na… miejscu!", dodając odpowiednią nazwę koloru. W ten sposób dzieci ćwiczą koordynację ruchową (rzucanie kamieniem, poprawne ustawienie auta na kwadracie) i percepcję wzrokową, a także zaczynają rozpoznawać kolory.

Części ciała i ruchy

propozycja **Natalii Hasan** (Cypr)

Dzieci stoją w różnych częściach ogrodu, wolontariusz włącza muzykę i pokazuje dwie przygotowane wcześniej papierowe kostki do gry. Na ściankach jednej kostki narysowane są części ciała, a na drugiej – ruchy. Dzieci rzucają kostkami i wydają wylosowane polecenia, np. „zakręć biodrami", „wygnij łokieć", „potrząśnij głową". Zabawa ta pozwala dzieciom złapać odrobinę słońca i poruszać się na świeżym powietrzu.

Simon mówi

propozycja **Grace Gogendeau** (Francja), **Kalliopi Krali** (Grecja) oraz **Sary Cossentino** i **Luki Vincentiego** (Włochy)

Zasady tej popularnej zabawy dla dzieci można łatwo znaleźć w Internecie[32]. Ćwiczenie może przybrać inną nazwę (przez wymianę „Simona" na imię popularne w kraju wolontariusza) i zostać przystosowane tak, aby uczyć dzieci słów oznaczających części ciała w obcym języku.

Inne zabawy

Gra na zaufanie

propozycja **Sary Cossentino** (Włochy)

Dzieci stoją w rzędzie, a każde z nich imituje wybrany dźwięk / hałas. Następnie wolontariusz zawiązuje dzieciom oczy. Zadaniem uczestników jest spacerowanie po określonej przestrzeni przy ciągłym wykonywaniu dźwięków / hałasów. Na koniec mają odtworzyć szereg z początku gry.

Czarownica rozkazuje kolor

propozycja **Annalisy Maietty** (Włochy)

Gracze wybierają „czarownicę", która wypowiada zdanie: „Czarownica rozkazuje kolor…", wybierając dowolny kolor. W tym czasie wszyscy gracze muszą jak najszybciej dotknąć przedmiotu w danym kolorze. Gracz, który zostanie złapany przez czarownicę, zanim znajdzie właściwy kolor, zostaje nową wiedźmą.

Poszukiwanie skarbów: jajka świąteczne

propozycja **Marie-Veronique Clavier** (Francja / Gwadelupa), **Rafaela Furlana Battisty** (Brazylia / Włochy) i **Silvii Travasoni** (Włochy)

Wolontariusz tworzy mapę przedszkola. Chowa jajka w różnych miejscach w budynku i w ogrodzie, a następnie daje dzieciom wskazówki, w jaki sposób do nich dotrzeć. Droga do „skarbu" wiąże się z dwiema aktywnościami: rysowaniem kury oraz ozdabianiem jajek. Dzieci powinny pomagać sobie nawzajem przy tych dwóch ćwiczeniach, aby

32 Zob. np. *Simon Says*, https://en.wikipedia.org/wiki/Simon_Says (data dostępu: 20.11.2019).

wspólnie odnaleźć jajka. Na koniec dzieci otrzymują nagrody za uczestnictwo (np. czekoladkę, coś związanego z Wielkanocą).

Gra w klasy

propozycja **Pasqualego Calenza** i **Silvii Travasoni** (Włochy)

Wolontariusz rysuje na ziemi siedem kwadratowych pól. Zadaniem dzieci jest rzucenie kamyka na określone pole, a następnie skakanie na jednej nodze przez wszystkie kwadratowe pola.

Zajęcia wykorzystujące techniki teatralne

Umowne drzwi

propozycja **Natalii Hasan** (Cypr)

Wolontariusz tworzy umowne drzwi, przez które przechodzi każde dziecko, w ten sposób „wchodząc" na scenę. Dziecko ma za zadanie się przedstawić – wypowiedzieć swoje imię i jeden interesujący fakt na swój temat. Następnie publiczność (reszta grupy) oklaskuje wystąpienie. Jest to teatralne ćwiczenie wprowadzające, które daje dzieciom bezstresową możliwość poczucia, jak to jest być na scenie.

Świnka Peppa na wakacjach

propozycja **Marianny Kanelli** (Grecja)

Wolontariusz wykonuje z dziećmi szablony świnki Peppy. Wyświetla na projektorze obrazki z wakacji (np. przedstawiające morze, góry, jeziora) i włącza wakacyjną muzykę. Naprzeciwko projektora wolontariusz rozwiesza biały, duży materiał (np. prześcieradło). Kilkoro dzieci staje za materiałem z rekwizytami, które chciałyby wykorzystać do przedstawienia, podczas gdy reszta dzieci ogląda przedstawienie – teatrzyk cieni.

W zabawie mogą uczestniczyć dzieci, nauczyciele i wolontariusze.

Morze

propozycja **Sary Cossentino** (Włochy)

W plastikowej butelce / pudełku dzieci odtwarzają morski klimat, a także ryby i muszelki z plastiku. Następnie dzieci bawią się w grę teatralną o morzu (np. odgrywają historyjkę związaną z zachowywaniem się, jakby były nad morzem).

Historyjka

propozycja **Natalii Hasan** (Cypr)

Ćwiczenie polega na improwizacji. Jedno dziecko stoi pośrodku, pozostałe siedzą wokół niego. Każdy może dać uczestnikowi ze środka zadanie, które powinien on wykonać,

a następnie zadać pytanie: „Co dzieje się dalej?”. Dowolny gracz może zasugerować, co wydarzy się później – ważne, żeby grupa stworzyła spójną historię. Stojące dziecko powinno wyłącznie wykonywać zadania, o które jest proszone.

Wykonanie i animacja pacynki

propozycja **Theocharouli Pyloridou** (Grecja)

1. Wolontariusz wykonuje pacynkę:
   - materiały: gazeta, papierowa taśma, brystol / twardy papier (na szyję i ręce), farby akrylowe, klej biały do papieru oraz gorący silikonowy, materiały, tkaniny;
   - części pacynki: głowa-twarz, szyja, ręce, ciało-ubranie, włosy.
2. Po wykonaniu lalki wolontariusz tworzy jej osobowość (charakter):
   - wybór jednej konkretnej cechy lalki (np. nieuprzejma, samolubna, gburowata, dziwna);
   - stworzenie profilu pacynki (imię, praca, pochodzenie, historia).
3. Czas na przedstawienie – należy pamiętać o tym, żeby w kreatywny sposób przedstawić pacynkę dzieciom. Porady:
   - mowa powinna być zrozumiała; wolontariusz musi zwrócić uwagę na barwę, rytm i głośność wypowiedzi;
   - ważne, aby nie poruszać niepotrzebnie głową pacynki podczas wypowiedzi – w ten sposób zmniejsza się siłę przekonywania!
   - każdy ruch powinien być znaczący;
   - modulacja głosu, np. napięte usta, usta po jednej stronie, usta w kształcie litery „o”;
   - lalka powinna być wyjątkowa i autentyczna.

Inne zajęcia dla dzieci

Źródło dźwięku

propozycja **Pasqualego Calenza** (Włochy)

Dzieci słuchają dźwięków (zwierząt, miasta itp.) i mają za zadanie odgadnąć ich źródło.

Piosenki

propozycja **Rafaela Furlana Battisty** (Brazylia / Włochy) i **Silvii Travasoni** (Włochy)

Dzieci poznają piosenki zaproponowane przez wolontariusza i uczą się na ich podstawie podstawowych słów w języku wolontariusza i po angielsku.

Ewaluacja dzieci

Arkusz ewaluacyjny

propozycja **Annalisy Maietty** (Włochy)

Wolontariusz tworzy arkusz ewaluacyjny, w którym bada: zachowanie każdego dziecka, różne umiejętności (pisanie, kolorowanie, rysowanie, pracę w grupie, kompetencje językowe, słuchanie), szacunek i rozumienie zasad. Ewaluacja uczenia się dziecka opracowywana jest na podstawie obserwacji dziecka przez cały okres trwania projektu.

Zadanie z przyklejania lub pisania

propozycja **Annalisy Maietty** (Włochy)

Zadanie zależy od wieku dziecka. Młodszym dzieciom wolontariusz rozdaje rysunki, na których dzieci będą musiały samodzielnie przykleić kawałki kolorowego papieru – bez wychodzenia poza kontury. Zadanie to ma na celu ocenę umiejętności koncentracji dziecka i świadomość przestrzeni. Starsze dzieci otrzymają kartki ze słowami do przepisania. Zadanie to sprawdza pamięć dziecka i umiejętność pisania.

Powtórzenie zajęć

propozycja **Luki Vincentiego** (Włochy)

Powtórzenie ćwiczenia, które wolontariusz wykonywał wcześniej, to dobry sposób na sprawdzenie rozwoju dziecka i poprawy jego umiejętności.

Ewaluacja celów

propozycja **Marianny Kanelli** (Grecja)

1. Ewaluacja kart pracy – portfolio rysunków
   Dzieci regularnie wykonują rysunki. Wolontariusz i nauczyciel oceniają rozwój umiejętności dziecka na podstawie rysunków.

2. Wrażenia
   Dzieci zostają poproszone o narysowanie tego, co w przedszkolu im się podoba lub nie podoba. Następnie rysunki są omawiane.
3. Samoocena
   Na podstawie portfolio rysunków i opinii dzieci na temat działalności instytucji oceniamy, czy pierwotne cele, które wyznaczyliśmy, są realizowane. Jeśli cele nie zostały osiągnięte, przeformułowujemy je.

Temat IV

Gry, zabawy i proste metody pracy z dziećmi zaproponowane przez nauczycieli z wrocławskich przedszkoli

Poprzednie dwa rozdziały zawierały opisy zajęć i metod zaproponowanych przez wolontariuszy. Poniższa część obejmuje zajęcia opisane przez nauczycieli wychowania przedszkolnego, które mogą być z łatwością przeprowadzone nawet przez wolontariuszy nieposiadających doświadczenia w pracy z dziećmi.

Te nastawione na zabawę ćwiczenia dają możliwość zbliżenia grupy dzieci i wolontariuszy. Jednocześnie odpowiadają celom edukacyjnym, wpływając m.in. na rozwój:

- koordynacji ruchów i świadomości ciała („Kostka w kostkę");
- logicznego myślenia („Segregowanie guzików", „Tworzymy kolekcje");
- pomysłowości i sprytu („Biegające kółko i krzyżyk", „Odwróć koc");
- wyobraźni i ekspresji twórczej („Zgadnijcie, co robię?");
- pamięci („Who is missing", „Co zniknęło?", „Pajęczyna");
- umiejętności koncentracji dzieci („I sent a letter to my love", „I spy with my little eye", „Sałatka owocowa", „Zwierzątka").

Jednocześnie część z tych zabaw może być wykorzystana jako przydatne narzędzia służące rozładowaniu energii dzieci („I sent a letter to my love", „Biegające kółko i krzyżyk") lub posprzątaniu sali po zajęciach („I spy with my little eye"). Czytelnik znajdzie w tym rozdziale również gry mające na celu poznanie się („Pajęczyna", „Ciuchcia", „Poznajmy się") lub integrację grupy („Odwróć koc", „Kostka w kostkę").

Segregowanie guzików

propozycja **Justyny Haładaj** (Przedszkole nr 27 we Wrocławiu)

Potrzebne materiały: różne guziki w 4 kolorach, kartoniki określające cechy guzików, 4 pudełka

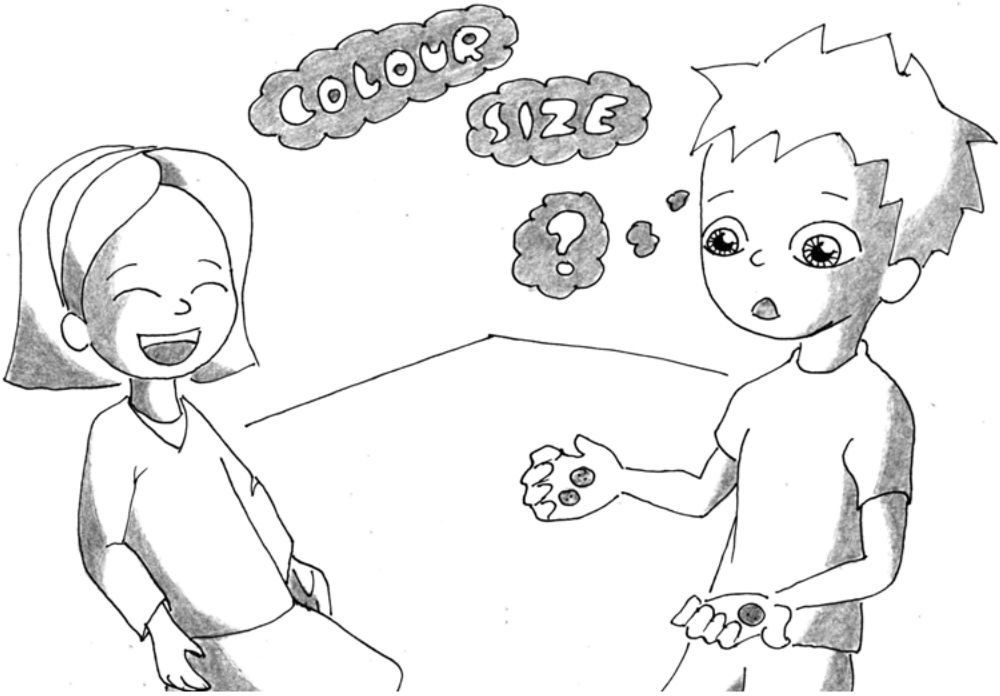

Cel: Rozwój myślenia logicznego poprzez segregowanie z uwzględnieniem określonych cech – w tym przypadku koloru, wielkości oraz liczby dziurek (przeliczanie). Nie bez znaczenia jest tutaj zmiana cechy (podstawy klasyfikacji) oraz związanie z tym przechodzenie od jednej do drugiej klasyfikacji tego samego zbioru.

Przebieg: Nauczyciel (wolontariusz) siada naprzeciwko dzieci. Wysypuje guziki i rozkłada pudełka. Zwraca się do dzieci:

1. „Pogrupujcie guziki według koloru. Do każdego pudełka wrzućcie guziki w innym kolorze" (każde pudełko oznaczone jest innym kolorowym kartonikiem).
2. „Posegregujcie guziki inaczej. Teraz nie jest ważny kolor, ważna jest liczba dziurek guzika".
3. „Teraz podzielcie guziki według wielkości, nieważny jest kolor ani liczba dziurek. Najważniejsza jest teraz wielkość".

Tworzymy kolekcje

propozycja **Justyny Haładaj** (Przedszkole nr 27 we Wrocławiu)

Liczba uczestników: 10

Potrzebne materiały: obręcze, napisy, obrazki przedstawiające zwierzęta, ubrania, urządzenia przydatne w domu, rośliny, warzywa, owoce

Cel: Dzieci gromadzą doświadczenia z zakresu grupowania przedmiotów ze względu na ich przeznaczenie, cechy, miejsce występowania.

Przebieg: Na dywanie leżą rozrzucone obrazki. Prowadzący wydaje polecenie: „Musimy zrobić tu porządek. Dookoła dywanu są rozłożone obręcze, do których wspólnie przyporządkujemy napisy. Rozrzucone obrazki trzeba ułożyć tak, aby odpowiadały tytułom kategorii".

I sent a letter to my love

propozycja **Katarzyny Iwanio** (Przedszkole Językowe eNTe we Wrocławiu)

Grupa formuje okrąg, a jedna z osób otrzymuje list. Listonosz obiega grupę, podczas gdy wszyscy śpiewają: *I sent a letter to my love and on the way I dropped it. One of you can pick it up and put it in the pocket*. Po zakończeniu piosenki listonosz musi zostawić swój list za czyimiś plecami i, ścigając się z tą osobą, okrążyć kółko i usiąść na miejsce wskazanej osoby. Następnie kolejna osoba puszcza list w obieg.

I spy with my little eye

propozycja **Katarzyny Iwanio** (Przedszkole Językowe eNTe we Wrocławiu)

Grupa siada w okręgu. Wybrana osoba siada pośrodku i opisuje jakiś przedmiot znajdujący się w sali, ale bez podawania jego nazwy, np. określa kolor, kształt, cechy charakterystyczne przedmiotu. Grupa próbuje odgadnąć, o jakim przedmiocie mowa. Przykładowa wypowiedź: *I spy with my little eye... something blue, long, fluffy*.

„I spy with my little eye" to idealna zabawa pomagająca uporządkować salę.

Who is missing?

propozycja **Weroniki Urbanowicz** (Przedszkole Językowe eNTe we Wrocławiu)

Cel: Zabawa rozwija pamięć i koncentrację.

Przebieg: Wybieramy jedną osobę, która będzie zgadywać – wychodzi ona z pokoju bądź zasłania oczy. Spośród pozostałych uczestników wybieramy jedno dziecko i przykrywamy je całkowicie kocem lub prosimy o wyjście. Pierwsza osoba musi odgadnąć, kogo brakuje.

Biegające kółko i krzyżyk

propozycja **Urszuli Tarkowskiej** (Przedszkole nr 49 we Wrocławiu)

Liczba graczy: dowolna

Cel: Zabawa oparta na współzawodnictwie, która rozładowuje energię i zmusza do szybkiego podejmowania decyzji. W grze liczy się szybkość i pomysłowość.

Przebieg: Zaczynamy od przygotowania miejsca zabawy. Najpierw rysujemy bądź ustawiamy na podłodze (np. z obręczy do hula hop) tarczę do gry w kółko i krzyżyk (łącznie 9 pól, kwadrat 3 × 3 pola). 10 metrów dalej ustawiamy linię startu – za tą linią znajdować się będą wszyscy zawodnicy. Grupę dzielimy na 2 zespoły. Każda drużyna otrzymuje 3 znaczki w jednym kolorze. Mogą to być woreczki z ryżem, pomalowane kamienie, kolorowe szmatki itp.

Na sygnał rozpoczęcia gry wybiegają pierwsi zawodnicy z obu zespołów. Każdy trzyma jeden woreczek / kamień / szmatkę. Gdy dobiegną do tarczy do gry, ustawiają w wybranym polu swój symbol i wracają. Po dotknięciu ręki kolejnego zawodnika – ten rusza i ustawia na tarczy kolejny znaczek swojej drużyny. Następnie robi to trzecia osoba z zespołu. Każda kolejna biegnie już bez „pionka", ale przemieszcza jeden symbol na polu gry i wraca do zespołu. Celem każdej z drużyn jest ustawienie swoich 3 symbolów w jednej linii, jak w tradycyjnej grze w kółko i krzyżyk.

Można ustalić, że gra toczy się np. do 5 zwycięstw lub przez określony czas.

Odwróć koc

propozycja **Urszuli Tarkowskiej** (Przedszkole nr 49 we Wrocławiu)

Kilka osób stoi na kocu. Ich zadaniem jest przewrócenie koca na drugą stronę. Uczestnicy mają wykonać to zadanie bez schodzenia z koca i dotykania podłogi.

Ciuchcia

propozycja **Katarzyny Jędo** (Przedszkole nr 147 we Wrocławiu)

Cel: Dzieci utrwalają imiona innych i kształcą poczucie rytmu.

Przebieg: Uczestnicy stoją w rozsypce. Prowadzący jest lokomotywą, która porusza się po sali w takt swojego imienia skandowanego przez grupę (np. „To Kasia, to Kasia, to Kasia, Kasia, Kasia"). Następnie prowadzący dotyka wybraną osobę z grupy, która dołącza do niego, stając się wagonem, a grupa rytmicznie (wolno, wolno, szybko, szybko, szybko)

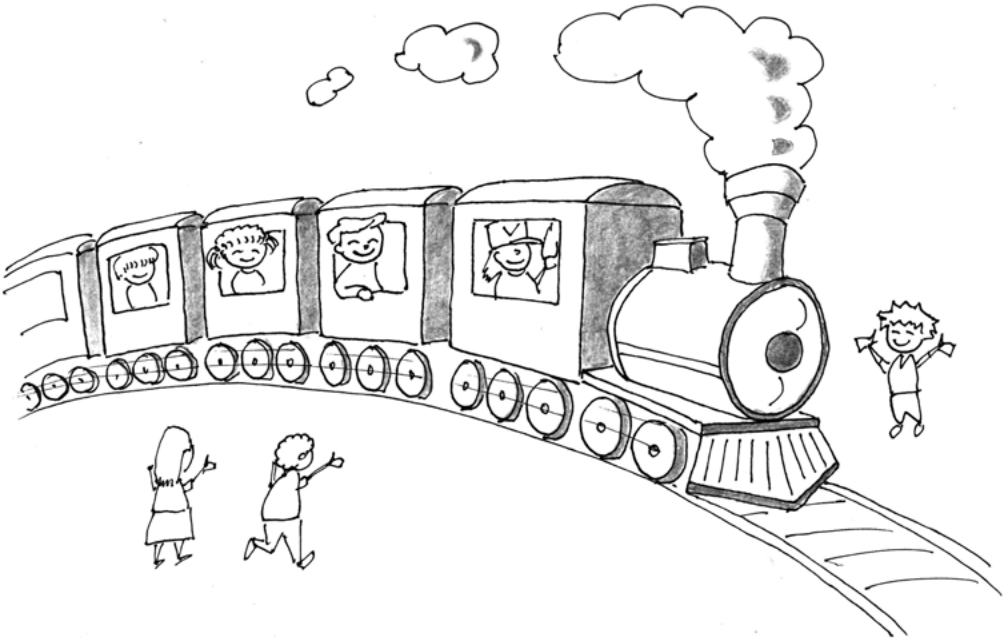

wypowiada imię tej osoby. Zabawę kontynuujemy do momentu, aż wszyscy uczestnicy staną się wagonami, tworząc jeden pociąg.

Kostka w kostkę

propozycja **Urszuli Tarkowskiej** (Przedszkole nr 49 we Wrocławiu)

Grupę dzielimy na dwie drużyny. W każdym zespole uczestnicy kucają w rzędzie, jeden za drugim. Następnie chwytają osobę stojącą przed sobą za kostki i w ten sposób poruszają się do przodu. Zwycięża drużyna, która pierwsza dotrze do mety.

Pajęczyna

propozycja **Katarzyny Grdeń** (Przedszkole nr 2 we Wrocławiu)

Cel: Zabawa rozwija umiejętności słuchania innych oraz zapamiętywania informacji.

Przebieg: Dzieci siedzą w kole. Nauczyciel (wolontariusz) ma przygotowany kłębek wełny, który dzieci będą rzucać do siebie nawzajem. Pierwszy ruch wykonuje nauczyciel, zadając różne pytania, w zależności od tematu czy sytuacji, np. „Jaki kolor lubisz?", „Co lubisz jeść?", „W co lubisz się bawić?", „W jakim nastroju dziś jesteś?" itd.

Nauczyciel trzyma początek wełny i rzuca kłębek do pierwszego wybranego dziecka. Ono odpowiada na zadane pytanie. Trzyma naciągniętą wełnę wraz z nauczycielem, a kłębek rzuca do kolejnego dziecka, zadając następne pytanie. W ten sposób powstaje pajęcza sieć łącząca wszystkich uczestników zabawy.

Po utworzeniu pajęczyny jeden z uczestników wybiera dziecko, do którego przejdzie przez sieć. Musi podać jego ulubiony kolor / jedzenie / zabawę itp., czyli powtórzyć odpowiedź na pytanie wybranego gracza. Podchodzi do wskazanego dziecka i przejmuje od niego trzymanie sieci. Uczestnik ten wypowiada odpowiedź kolejnego uczestnika zabawy itd.

Poznajmy się

propozycja **Anny Sochy** (Niepubliczne Przedszkole Ekologiczne we Wrocławiu)

Dzieci siedzą w kole. Pierwsze dziecko (lub wolontariusz) mówi swoje imię i pokazuje wybrany gest (znak). Kolejny uczestnik mówi imię pierwszego dziecka (wolontariusza), pokazuje jego gest, podaje swoje imię i swój znak / gest. Zabawa trwa do momentu, aż wszyscy się przedstawią, a ostatnia osoba powtórzy wszystkie imiona i towarzyszące im gesty.

Sałatka owocowa

propozycja **Anny Sochy** (Niepubliczne Przedszkole Ekologiczne we Wrocławiu)

Dzieci siadają na krzesłach, tworząc okrąg. Prowadzący (wolontariusz) siada w środku i przydziela każdemu maluchowi nazwę jednego z owoców (jabłko, śliwka, gruszka, brzoskwinia, banan, kiwi). Zabawa polega na tym, by np. na komendę „jabłka!", wszystkie dzieci, którym przydzielono nazwę „jabłko", zamieniły się miejscami. Nikt nie może

zostać na dawnym miejscu. Kiedy prowadzący mówi: „sałatka owocowa!”, wszystkie dzieci zamieniają się miejscami. Komendy można zmieniać dowolnie, np.: „gruszki i śliwki!”, „jabłka, brzoskwinie i banany!”.

Zgadnijcie, co robię?

propozycja **Anny Sochy** (Niepubliczne Przedszkole Ekologiczne we Wrocławiu)

Chętne dziecko (lub wolontariusz) pokazuje wybrane czynności, a pozostałe osoby zgadują, o co chodzi.

Zwierzątka

propozycja **Anny Sochy** (Niepubliczne Przedszkole Ekologiczne we Wrocławiu)

Wszyscy siedzą w dużym kole. Dzieci wybierają, jakim zwierzątkiem chcą być (odpowiedzi nie mogą się powtarzać). Gdy wszyscy już wiedzą, kim są, jedno dziecko (lub wolontariusz) staje pośrodku i wypowiada nazwę zwierzątka, np. „kot!”. Osoba będąca „kotkiem” musi szybko podać nazwę kolejnego zwierzątka, zanim zostanie dotknięta przez uczestnika, który stał w kole. Kto zostanie dotknięty, wchodzi do środka, a zabawa toczy się dalej.

Co zniknęło?

propozycja **Anny Sochy** (Niepubliczne Przedszkole Ekologiczne we Wrocławiu)

Na dywanie leży kilka rzeczy (np. przedmioty typowe dla kraju, z którego pochodzi wolontariusz). Dzieci odwracają się, zamykają oczy, a wolontariusz chowa jedną rzecz. Dzieci zgadują, co zniknęło.

Temat V

Metody pracy z dziećmi stosowane w polskich przedszkolach

Wśród głównych motywacji wolontariuszy-pedagogów do wzięcia udziału w projekcie realizowanym w polskich przedszkolach wymieniana jest chęć zdobycia doświadczenia zawodowego w pracy z dziećmi z różnych krajów. Wolontariusze podkreślają także znaczenie poznania struktury działalności i metodologii wykorzystywanej w instytucjach edukacyjnych poza krajem swojego pochodzenia. Poprzez codzienną obserwację polskich nauczycieli „w działaniu" wolontariusze intuicyjnie pojmują ogólny zamysł metod nauczania stosowanych we wrocławskich przedszkolach. Niestety często nauczyciele, którzy odpowiadają za pracę z dziećmi, zajmują się kwestiami administracyjnymi i zapewniają wsparcie wolontariuszom, nie mają możliwości wyjaśnienia wolontariuszom teorii stojących za danymi metodami. Z kolei bariera językowa uniemożliwia wolontariuszom uczestnictwo w szkoleniach zawodowych dla nauczycieli poświęconych edukacji i wychowaniu dzieci.

Ta część publikacji odpowiada na potrzeby wolontariuszy pragnących poznać metody pracy z dziećmi wykorzystywane w polskich przedszkolach. Zawiera omówienia pięciu metod zebranych przez wrocławskich nauczycieli. Trzy z nich to metody zagraniczne (Józefa Gotfryda Thulina i Rudolfa Labana oraz pedagogika zabawy), a dwie są typowo polskie (Marty Bogdanowicz i Ireny Majchrzak). Cytowane opisy zostały uzupełnione o przekładowe ćwiczenia i wskazówki, jak mogą być one wzbogacone o „komponent kulturowy", który podkreśli kulturową odmienność wolontariuszy. Nauczyciele dodali również propozycje, w jaki sposób można przekształcić ćwiczenia, aby umożliwić wolontariuszom wykorzystanie ich w pracy z polskimi dziećmi.

Metoda opowieści ruchowej Józefa Gotfryda Thulina

propozycja z **Przedszkola nr 27** we Wrocławiu

„Twórcą tej metody jest szwedzki pedagog Józef Gotfryd Thulin. Zaproponował on wykorzystanie bajek, legend i innych opowieści jako tła do rozwijania aktywności ruchowej

dzieci, które ruchem miały odtwarzać sytuacje i zdarzenia występujące w fabule. Metoda opowieści ruchowej polega na tym, że nauczyciel, poprzez odpowiedni – atrakcyjny i ciekawy – temat opowiadania działa na wyobraźnię dziecka, zachęcając je do odtwarzania ruchem treści opowiadania, przedstawiania czynności ludzi dorosłych, sposobu poruszania się zwierząt, ptaków, różnych sytuacji, zdarzeń itp.

Wystarczy więc, jak pisze W. Gniewkowski, uruchomić jedynie słuch i wyobraźnię dziecka. »Słucha ono bowiem opowiadania nauczycielki (bajki, zdarzeń i historyjek prawdziwych lub zmyślonych, mówionych prozą lub wierszem) i na podstawie wyobrażeń o ruchu wynikającym z fabuły wykonuje odpowiednie ruchy (czynności) w trakcie opowiadania. Niepotrzebne są do tego przybory ani przyrządy, albowiem fantazja zastępuje wszystko«.

Metoda opowieści ruchowej jest doskonałą metodą do pracy w przedszkolu, bo uczy dzieci koncentracji na opowiadaniu, rozumienia jego przekazu, a przede wszystkim – pobudza wyobraźnię i zachęca do kreatywności podczas wyrażania ruchem treści opowiadania czytanego lub mówionego przez nauczyciela"[33].

Opowieść ruchowa „Na wiosennej łące"

„Dotarliśmy na miejsce, zsiadamy z rowerów i udajemy się na łąkę..." (*dzieci maszerują po sali*).

„Wreszcie jesteśmy na miejscu. Zobaczcie, jak tu jest pięknie. Jakie tu świeże powietrze, jak cudownie pachnie... Spróbujmy głęboko oddychać" (*oddychanie przeponowe: głęboki wdech, powolny wydech*).

„Na łące rosną kwiatki – zobaczmy, jakie" (*prowadzący rozdaje dzieciom sylwety kwiatów wiosennych: fiołka, niezapominajki, stokrotki; następuje krótka rozmowa na temat ich wyglądu, koloru, nazwy*).

„Te kwiaty na pewno pięknie pachną... Powąchajmy je!" (*wdech nosem, wydech ustami*). „Kwiaty wyrastają z nasionek. Słoneczko je ogrzewa, pada na nie deszczyk. Kwiatki powoli, powoli rosną" (*dzieci siadają na piętach, pochylają głowy, następnie podnoszą się powoli i prostują, na koniec podnoszą ręce do góry*).

„Spróbujmy na łące odnaleźć jakieś owady. O, leci pszczółka" (*nauczyciel demonstruje obrazek przedstawiający pszczołę*).

„Czy wiecie, jakie odgłosy wydają pszczółki?" (*dzieci-pszczółki fruwają, naśladując odgłosy pszczółek: bzz, bzz...*).

„A tu na kwiatku usiadł motylek" (*dzieci naśladują ruchem rąk latające motylki*).

„A co to za ptak, który stoi na jednej nodze?" (*nauczyciel pokazuje obrazek przedstawiający bociana*).

„Jakie odgłosy wydaje bocian?" (*dzieci naśladują bociana ruchem i odgłosem: kle, kle...*).

„Bocian szuka czegoś w trawie, czy może wiecie, czego?" (*dzieci-żabki naśladują skakanie i kumkanie*).

„Czy słyszycie, jak na naszej łące śpiewają ptaki?" (*dzieci naśladują ćwierkanie: ćwir, ćwir...*).

„Posłuchajcie..." (*dzieci słuchają nagrania śpiewu ptaków z płyty CD*).

33 *Metoda opowieści ruchowej J.G. Thulina*, http://pi12.stalowawola.pl/wp-content/uploads/2015/11/Za%C5%82%C4%85cznik-2h-Metoda-J.G-Thulina-1.pdf (data dostępu: 26.10.2019).

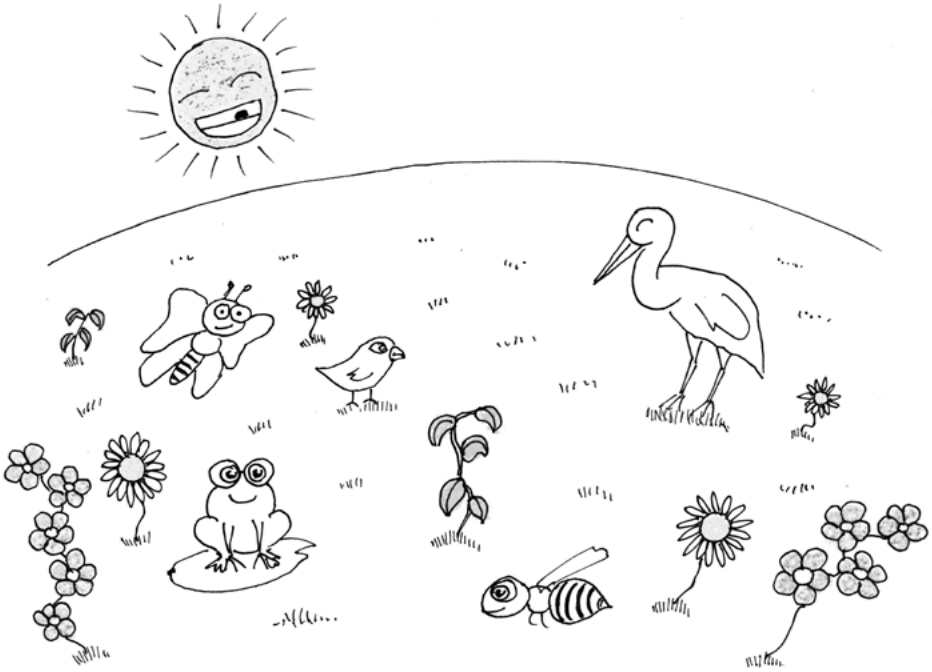

Sposób na dostosowanie ćwiczenia pod kątem wolontariuszy
Dzięki wyżej opisanej opowieści ruchowej wolontariusze mogą nauczyć dzieci słówek w języku obcym związanych z roślinami, owadami czy zwierzętami zamieszkującymi łąkę.

Przykładowe wyrazy:

- łąka;
- stokrotka;
- fiołek;
- słońce;
- deszcz;
- pszczoła;
- motyl;
- bocian;
- żaby;
- ptaki.

Masażyki relaksacyjne Marty Bogdanowicz

propozycja z **Przedszkola nr 49** we Wrocławiu

Dziecięce masażyki to zabawy relaksacyjne łączące formę masażu z piosenką lub wierszykiem. Dzięki tym ćwiczeniom dziecko może wyciszyć się i odprężyć, ale także poprawić zdolność koncentracji i uwagi[34].

34 M. Bogdanowicz, *Przytulanki, czyli wierszyki na dziecięce masażyki*, Gdańsk 2008, za: J. Banasik, *Masażyki*, https://pm14.edupage.org/text/?text=teachers/-6&subpage=6 (data dostępu: 26.10.2019).

Przykład
„Tu płynie rzeczka, (*masujemy wzdłuż kręgosłupa*)
Tędy przeszła pani na szpileczkach, (*kroczymy palcami po plecach*)
Tu stąpały słonie, (*kroczymy po plecach płaskimi dłońmi*)
I biegały konie, (*stukamy po plecach piąstkami*)
Wtem przemknęła szczypaweczka, (*szybko kroczymy palcami po plecach*)
Zaświeciły dwa słoneczka, (*rysujemy na plecach dwa koła*)
Spadł drobniutki deszczyk, (*stukamy po plecach opuszkami palców*)
Przeszedł dreszczyk (*łaskoczemy po szyi*).
[...]
Świeci gwiazdka, (*rozcieranie palcami pleców sąsiada od środka do boków, promieniście*)
Gwiazdek sto, (*stukanie opuszkami palców po całych plecach*)
Skaczą dzieci, (*dłonie złożone w łódeczki oklepują całe plecy sąsiada*)
Hop, hop, hop!
Tu choinka. (*palcami rysują choinkę od góry do dołu*)
Tam choinka.
A tu uśmiechnięta minka (*zataczanie całą dłonią półkola od jednego boku do drugiego boku*).
W białym śniegu (*dłonie złożone w piąstki zataczają duże koła na plecach*)
Suną sanki (*energiczne głaskanie pleców otwartymi dłońmi z góry na dół*)
A w tych sankach
Dwa bałwanki (*wszystkie palce złączone w »dzióbek« wystukują kółka*)”[35].

Sposób na dostosowanie ćwiczenia pod kątem wolontariuszy
Wskazane jest, aby wolontariusz poznał wcześniej pojedyncze słowa, których utrwalanie może potrwać nieco dłużej (np. słoń, koń, szczypawka itd.); podobnie sytuacja wygląda z czasownikami. Następnie należy uczyć całego wierszyka, pokazując i opisując to, co robi się w danej chwili. W ten sposób wolontariusz może nauczyć nie tylko pojedynczych słów, ale całego wiersza.

Metoda Ireny Majchrzak

propozycja z **Przedszkola Językowego eNTe** we Wrocławiu

Ta metoda nauki czytania i pisania polega na wprowadzeniu dziecka w świat liter przez jego własne imię – prezentację zapisu, przeanalizowanie go i przyzwyczajenie do niego dziecka poprzez umieszczanie imienia w jego codziennym otoczeniu. Istotą i podstawą metody jest globalne czytanie swojego imienia. Metoda jest odpowiednia dla dzieci w każdym wieku przedszkolnym, oczywiście z uwzględnieniem indywidualnego rozwoju dziecka.

Z własnym imieniem wiąże się pewien ładunek emocjonalny, który działa korzystnie w toku dalszego poznawania świata. Metoda ma więc w sobie dużo pozytywnych bodźców. „Za pomocą wprowadzonego »słowa-klucza« każde dziecko może w najłatwiejszy

35 J. Banasik, *Masażyki*, https://pm14.edupage.org/text/?text=teachers/-6&subpage=6 (data dostępu: 26.10.2019).

i najbardziej naturalny dla siebie sposób odkryć alfabetyczną strukturę pisma. Jest to relacja znaczeniowa między wyrazem napisanym a słowem mówionym. Dziecko odkrywa, że napisany wyraz jest nośnikiem tego samego znaczenia, co słowo mówione, i że kompozycja liter w wyrazie zależy od brzmienia tego słowa”[36].

Ćwiczenia

- przygotowanie naklejek z imionami;
- tworzenie list obecności, na bieżąco sprawdzanych przez dzieci;
- podpisanie przedmiotów w sali, ważnych miejsc, krzeseł, szuflad;
- wynajdywanie swoich imion wśród innych;
- układanie swoich imion z liter alfabetu;
- składanie sylab.

Sposób na dostosowanie ćwiczenia pod kątem wolontariuszy

Metodę można wykorzystać w pracy z wolontariuszami poprzez podpisywanie przedmiotów i elementów otoczenia także w obcym języku (początkowo z pomocniczymi obrazkami). W ramach tygodnia poznania wolontariusza można przedstawić dzieciom zapis ich imion w obcym języku, przedstawić różnice w alfabecie, zapisie.

Z czasem proste gry słowne można przeprowadzać w języku wolontariusza. Dzieci znające już częściowo litery chętnie porównują ze sobą słowa. W naszym przedszkolu dzieci np. losują piosenki (tytuły zapisane po angielsku) i po pewnym czasie bez żadnych dodatkowych obrazków są w stanie samodzielnie określić, którą piosenkę będą wykonywać, starają się odczytać słowa i skojarzyć ją ze znanymi utworami.

Pedagogika zabawy

propozycja z **Niepublicznego Przedszkola Ekologicznego** we Wrocławiu

„Olbrzymie znaczenie w [...] rozwoju [dziecka] spełnia zabawa — podstawowa forma aktywności dziecka. Zaspakaja ona potrzebę ruchu, tak ważną w tym okresie. Ma ona również ogromne znaczenie dla rozwoju psychicznego dziecka. Jest najlepszym sposobem poznania świata oraz znaczenia życia w świecie. [...]

W zabawie najpełniej wyraża się aktywność małego dziecka, dążącego do zaspokojenia swoich potrzeb intelektualnych, społecznych, estetycznych i ruchowych. Zabawa jest działaniem dowolnym dziecka, niemniej, bez pomocy dorosłych, zwłaszcza w warunkach wychowania zbiorowego, zabawa nie będzie się udawać. Kierownicza rola nauczycielki w tym przypadku polega na takim jej współdziałaniu z dziećmi, aby walory wychowawcze zabawy mogły być jak najlepiej wyzyskane. Nauczycielka powinna stwarzać dzieciom warunki i organizować działanie takich bodźców, aby na tej specyficznie dziecięcej drodze, będąc osobiście emocjonalnie zaangażowane, starały się własnym wysiłkiem zaspakajać ciekawość, potrzebę samodzielnego przyswajania sobie wiedzy o otoczeniu,

36 *Metoda Ireny Majchrzak*, https://www.logopedia.net.pl/artykuly/164/metoda-ireny-majchrzak.html (data dostępu: 26.10.2019).

nabywania różnych umiejętności, poszukiwania środków ekspresji swoich przeżyć, doświadczeń i pragnień"[37].

W pedagogice zabawy realizowane są nowe, innowacyjne pomysły, ale bazuje ona także na zabawach tradycyjnych, dobrze znanych. Muszą jednak spełniać pewne określone kryteria, spójne z zasadami pedagogiki zabawy, wśród których można wyróżnić:

- dobrowolność uczestnictwa (do udziału w zajęciach nikogo nie zmuszamy – to dana osoba decyduje, czy chce w nich uczestniczyć, czy nie; animator zabawy może jedynie zachęcać do udziału, m.in. przez oferowanie treści atrakcyjnych dla wszystkich członków grupy);
- uwzględnianie wszystkich poziomów komunikowania (czyli poziomu rzeczowego i emocjonalnego);
- uznanie pozytywnego przeżycia jako wartości (efektem uczestnictwa w zajęciach powinno być m.in. zdobycie pozytywnego doznania lub doświadczenia);
- unikanie niepotrzebnej rywalizacji (nie proponuje się w jej ramach konkurencji, gdzie jest możliwy jeden zwycięzca, a reszta to przegrani – nacisk kładzie się w niej na współpracę i odkrywanie mocnych stron każdego uczestnika);
- stosowanie różnorodnych środków wyrazu (metoda ta oddziałuje na rozmaite zmysły, stosując różnorodne środki wyrazu)[38].

Przykładowe ćwiczenia

1. **„Kolorowy wąż**:
   Przygotowujemy markery i arkusz szarego papieru z narysowaną głową węża; kładziemy go na podłodze w sali. Wchodząc do sali, uczestnicy dorysowują fragment węża i ozdabiają go swoim imieniem i kolorowym szlaczkiem. **Cel:** utrwalenie imion"[39].
2. **Zabawy z chustą**
   - „»Stań na kolorze« – uczestnicy tańczą w rytm muzyki wokół chusty. Gdy muzyka umilknie, stają na kolorze podanym przez prowadzącego.
   - »Worek ze skarbami« – uczestnicy siedzą wokół chusty lub na niej. W worku znajdują się rekwizyty w kolorach odpowiadających kolorom chusty. Uczestnicy podają go sobie w rytm muzyki. Gdy muzyka milknie, zadaniem osoby, która

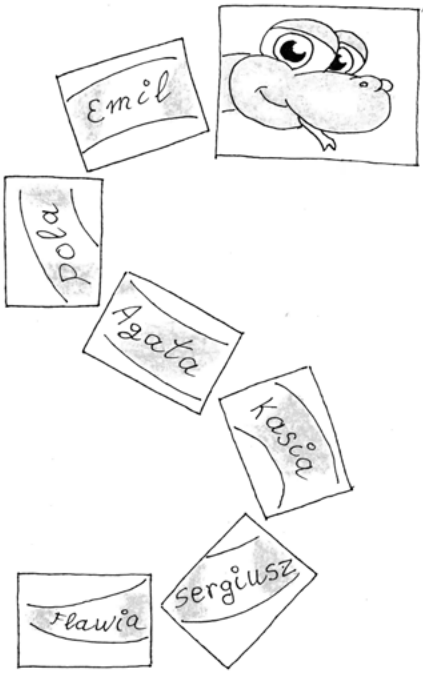

37 T. Niklewicz, *Pedagogika zabawy – jedną z metod stosowanych w nauczaniu i wychowaniu dzieci w wieku przedszkolnym*, http://www.publikacje.edu.pl/pdf/8333.pdf (data dostępu: 26.10.2019).

38 *Pedagogika zabawy – poszukiwanie nowych metod*, https://szkolnictwo.pl/index.php?id=PU6765 (data dostępu: 26.10.2019).

39 *Scenariusz warsztatów z wykorzystaniem metod Pedagogiki Zabawy*, https://www.szkolnictwo.pl/index.php?id=PU9667 (data dostępu: 26.10.2019).

trzyma worek, jest wyciągnięcie rekwizytu, podanie jego nazwy, koloru, zastosowania i położenie go na polu chusty w tym kolorze”[40].

Sposób na dostosowanie ćwiczenia pod kątem wolontariuszy
Wyklejany plakat

Cel: Zabawa rozwija sprawność manualną, pomysłowość, wyobraźnię, planowanie pracy.

Przebieg: Każde dziecko przynosi do przedszkola ciekawy obrazek, postać, przedmiot itp. (lub ilustracje do kolorowania), które dotyczą kraju wolontariusza, i nakleja je w dowolnym miejscu na dużym arkuszu papieru. Kolejni uczestnicy dodają nowe elementy. W ten sposób powstaje wspólny obraz, który mocujemy na ścianie w sali. Grupa może zastanowić się, jaki tytuł nadać wspólnemu dziełu. Plakat może być też poświęcony informacjom czy ciekawostkom z kraju, z którego pochodzi wolontariusz.

Metoda gimnastyki twórczej Rudolfa Labana

propozycja z **Przedszkola nr 87** we Wrocławiu

„Rudolf Laban urodził się na Węgrzech w XIX wieku. Był tancerzem i choreografem. Opracował metodę ćwiczeń zwaną gimnastyka twórczą. Polega ona nie na dokładnym powtarzaniu ruchów, a na innowacji i dowolności. Ćwiczenia powinny pozostawiać dziecku swobodę decyzji o wykonaniu ruchu, aby podkreślać jego indywidualizm. Aktywności ruchowej towarzyszy muzyczne tło, zajęcia prowadzone są w luźno ustawionej grupie, a pozycja wyjściowa dla dziecka jest dowolna. […] Przy tej metodzie niezwykle ważne są wszechstronność, stopniowanie trudności – to dziecko decyduje, czy jest w stanie zrobić dane ćwiczenie – a także naprzemienny wysiłek i rozluźnienie ciała.

Podczas zajęć dzieci naśladują zachowanie przedmiotów, na przykład lekkiej i ciężkiej piłki, udają zwierzęta, wykonują ruchy pantomimiczne czy wreszcie bawią się w lustro – jedno dziecko wykonuje ruchy drugiego”[41].

„Omawiana metoda, która odpowiada nowoczesnym hasłom nauczania wychowującego, rozwijania zdolności twórczych, odkrywczych w pracy z dziećmi w przedszkolu, może ujawniać się w trojaki sposób:

- sporadycznie w formie krótkich wstawek uatrakcyjniających zajęcia;
- przez prowadzenie większych fragmentów zajęć;
- przez prowadzenie całych jednostek metodycznych omawianą metodą”[42].

„Założeniem gimnastyki twórczej Rudolfa Labana jest wiązanie ruchu ze słowem, rytmem i muzyką. Nauczyciel podczas zajęć nawiązuje do pór roku, ważnych wydarzeń,

40 L. Konieczna (oprac.), *Pedagogika zabawy – zabawy z chustą animacyjną*, http://www.projektor.ukw.edu.pl/wp-content/uploads/2012/08/zabawy_z_chusta_Clanza.pdf (data dostępu: 26.10.2019).

41 *Metoda Labana, metoda Orffa – co to jest?* http://www.junior.sport.pl/junior/1,135918,13547249,Metoda_Labana__metoda_Orffa___co_to_jest_.html (data dostępu: 26.10.2019).

42 *Metoda Labana*, http://edukacja.andrychow.eu/placowki/przedszkola/przedszkole-nr-2-w-andrychowie-101/dokumenty/metoda-labana-314 (data dostępu: 26.10.2019).

wykorzystuje znane dzieciom piosenki i wierszyki. Różnorodność form ruchowych oraz sposób [prowadzenia] zajęć stwarza dzieciom możliwość twórczego działania. Sprzyja temu atmosfera towarzysząca zajęciom: swoboda, humor, śmiech. Rudolf Laban duży nacisk kładł nie na efekt, lecz na sposób wykonania, tworzenia przez dziecko ruchu. Dziecko podczas zajęć jest jednocześnie aktorem i autorem"[43].

Tematyka zadań ruchowych poświęcona jest pięciu głównym obszarom: wyczuciu własnego ciała, wyczuciu ciężaru i czasu, wyczuciu przestrzeni, rozwijaniu wyczucia płynności ruchu i ciężaru ciała w przestrzeni i czasie oraz adaptacji ruchów własnych do ruchów partnera[44].

Przykładowe ćwiczenia w obrębie każdego obszaru

1. „Wyczucie (świadomość) własnego ciała:
   - gąsienica – leżenie przodem, dzieci pokazują, jak porusza się gąsienica;
   - słoń, wróbel, kot… – naśladowanie ruchem wymienionych zwierząt (»Pokażcie, jak porusza się kot, który próbuje upolować mysz«);
   - kwiatek – dzieci pokazują, jak rozwija się kwiatek, gdy świeci słońce, i jak się zamyka, gdy słońce zachodzi"[45];

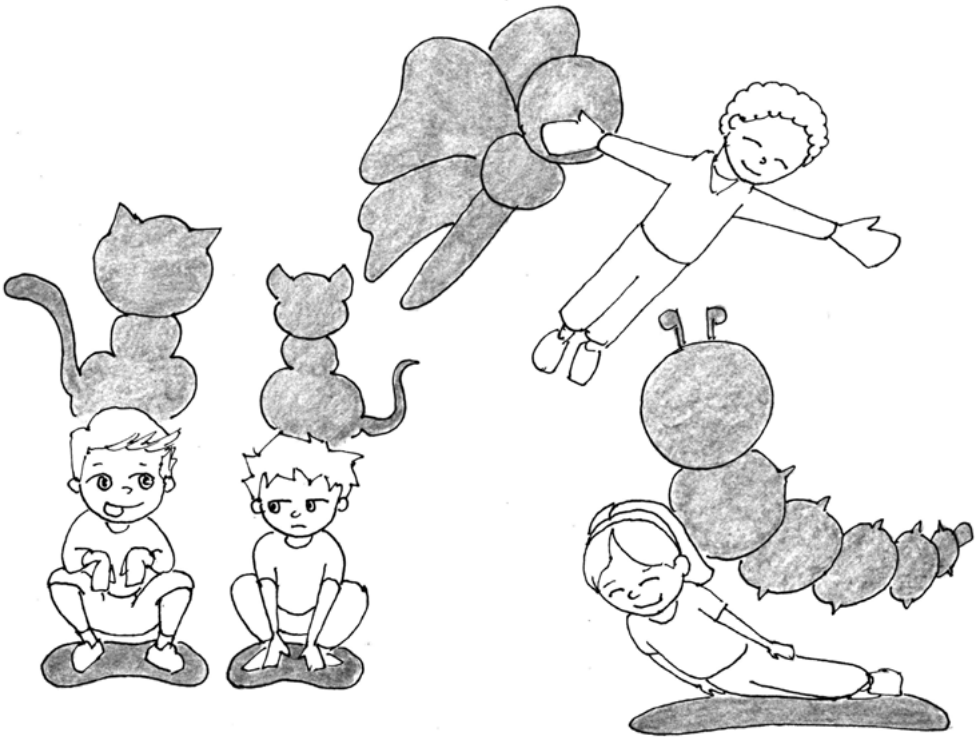

43 *Metoda Gimnastyki Twórczej Rudola Labana*, http://pi12.stalowawola.pl/wp-content/uploads/2015/11/Za%C5%82%C4%85cznik-2i-Metoda-Rudolfa-Labana-1.pdf (data dostępu: 26.10.2019).

44 Tamże.

45 Tamże.

- dotykanie jedną częścią ciała drugiej, np. łokieć wita się z piętą, czoło wita się z kolanem, nos wita się z ręką.

2. „Wyczucie ciężaru i czasu:
   - piłka – dzieci pokazują, jak odbija się ciężka piłka, a jak lekka dmuchana;
   - film – dzieci pokazują, jak zachowują się ludzie na filmie, który jest przyśpieszony, a jak na filmie zwolnionym;
   - chwytanie baniek mydlanych, opadających liści lub piórek.
3. Wyczucie przestrzeni:
   - pułapka – dzieci wyobrażają sobie, że ich buty przykleiły się do podłogi, należy spróbować je »odkleić«;
   - motylki – dzieci pokazują, jak fruwają motylki;
   - rysunki – przy muzyce dzieci rysują w powietrzu dowolne figury, następnie poruszają się po sali według narysowanego przez siebie projektu.
4. Rozwijanie wyczucia płynności ruchu i ciężaru ciała w przestrzeni i czasie:
   - pszczoły – (przy muzyce) slalom między kwiatkami;
   - wiatr – dzieci pokazują, jak porusza się człowiek idący pod wiatr, a jak idący z wiatrem;
   - swobodny taniec przy muzyce, na pauzę – przyjęcie zastygłej pozycji ciała.
5. Adaptacja ruchów własnych do ruchów partnera lub grupy:
   - lustro (w parach) – jedno dziecko wykonuje dowolne ruchy, a drugie, stojące naprzeciw niego, powtarza je wiernie (zmiana ról);
   - taniec – dzieci tańczą przy muzyce, na pauzę – dowolną częścią swojego ciała starają się dotknąć dziecka stojącego najbliżej”[46].

46 Tamże.

Temat VI

Zabawy sprzyjające poznaniu się, integracji wolontariuszy oraz poprawie współpracy

Po przyjeździe do kraju goszczącego wolontariusze poznają nie tylko społeczność lokalną, mentorów, koordynatorów, tutorów i dzieci, ale i siebie nawzajem. Niektórzy wolontariusze, pomimo nowej sytuacji i zmiany otoczenia, nie mają trudności w nawiązywaniu kontaktów. Inni, zwłaszcza osoby, które nie znają języków obcych, nie od razu otwierają się na nieznajomych bądź są po raz pierwszy za granicą lub z dala od swoich rodzin, potrzebują więcej okazji do integracji. Z tego powodu ważnym jest, aby wolontariusze mieli możliwość zaznajomienia się nie tylko w spontaniczny sposób, ale i przez zorganizowane zajęcia integracyjne, które zachęcają każdego z nich do uczestnictwa.

Przedstawienie wolontariuszy poprzez specjalne gry nie jest jednak wystarczające. Nie należy zapominać o tym, że osoby te razem pracują, mieszkają i spędzają czas wolny. Dzielą szczęśliwe momenty i przechodzą wspólnie trudne sytuacje. Ciągłe przebywanie ze sobą może prowadzić do długotrwałych przyjaźni, ale i powodować nieporozumienia, konflikty i wykluczenie niektórych osób z grupy.

Warto więc zapobiegać napięciom między wolontariuszami i pielęgnować ich relacje przez cały okres trwania projektu. Można to osiągnąć przez organizowanie cyklicznych zajęć integracyjnych. W przeciwieństwie do nieformalnych spotkań w mniejszej grupie, zajęcia te angażują wszystkich wolontariuszy i przewidują obecność innych aktorów projektu – koordynatorów, mentorów, tutorów czy przedstawicieli społeczności lokalnej. Pozwalają wolontariuszom na odprężenie się po pracy oraz umożliwiają rozmowę i współdziałanie z wolontariuszami, z którymi zwykle nie spędzają oni czasu. Gry integracyjne i służące budowaniu zespołu, zakładające uczestnictwo pracowników organizacji goszczących, poprawiają również współpracę pomiędzy członkami zespołu danej organizacji.

Podsumowujące ten rozdział zajęcia wzmacniają współpracę oraz pobudzają proces uczenia się uczestników. Pokazują, na czym opiera się praca w grupie i co implikuje, podkreślają

znaczenie strategii dla współdziałania, kładą nacisk na skoncentrowanie się na własnych zadaniach i osobistym wkładzie. Pomagają także zrozumieć rolę każdej z osób i uwidaczniają konflikt pomiędzy tożsamością jednostki a tożsamością grupy. Co więcej, rozwijają umiejętności uczestników, takie jak skupienie, aktywne słuchanie i bycie uważnym, rozwiązywanie problemów, elastyczność i zdolność przystosowywania się. Dodatkowo zabawa razem z tutorami umożliwia wolontariuszom poznanie ich w mniej formalnej roli i pozwala na wypracowanie rozwiązań, które mogą być później zastosowane w rzeczywistych sytuacjach.

Zabawy sprzyjające poznaniu się

Rysunek dłoni

propozycja **Marie-Veronique Clavier** (Francja / Gwadelupa)

Liczba uczestników: 3–10

Wiek: 12–99 lat

Czas: 15 minut

Potrzebne materiały: kartki papieru, flamastry lub długopisy

Miejsce: mała sala

Cel: Ćwiczenie ma na celu przedstawienie się wolontariuszy.

Przebieg: Każdy wolontariusz odrysowuje swoją dłoń i wpisuje odpowiedzi na pytania na różnych częściach ręki. Następnie przekazuje rysunek dłoni najbliżej siedzącej osobie. Wolontariusze czytają na głos, co zostało napisane na dłoniach. Osoba, która trzyma rysunek, wyjaśnia swoje wybory.

Przykładowe tematy pytań: ulubiony cytat, ulubiona muzyka, twój cel / marzenie, osoba, którą podziwiasz, co cię denerwuje itp.

Warsztat z arteterapii

propozycja **Arcangeli Eleonory Diblasio** (Włochy)

Liczba uczestników: dowolna

Wiek: 5–99 lat

Czas: 30–35 minut

Potrzebne materiały: przepaski na oczy, kartki, kredki, modelina dla każdego uczestnika, muzyka relaksacyjna, głośniki, dywan, maty lub koce (na których uczestnicy mogą usiąść lub się położyć)

Miejsce: duża sala

Przebieg:

1. Na początku warsztatów prowadzący prosi uczestników o ustawienie się w okręgu i zaprezentowanie siebie.
2. Włączona zostaje muzyka relaksacyjna i każdy z uczestników ma za zadanie zrelaksować się w wygodnej pozycji. Uczestnicy mają myśleć o czymś pozytywnym.

3. Następnie każdy uczestnik ma narysować siebie w wygodnej pozycji.
4. W głównej części warsztatów każdy otrzymuje modelinę i zakrywa oczy. Uczestnicy mają za zadanie próbę ukształtowania za pomocą modeliny swojej pozycji przedstawionej wcześniej na rysunku.
5. Po warsztacie każdy uczestnik zostaje zapytany o:
   - najważniejszy element w jego pracy;
   - odczucia podczas formowania przedstawiającej go figury z zamkniętymi oczami;
   - (nie)zadowolenie z uformowanego przedstawienia;
   - znaczenie doboru koloru modeliny.

Wariant: Ćwiczenie można przeprowadzić także z wolontariuszami i dziećmi.

Muzyczne krzesła

propozycja **Grace Gogendeau** (Francja) oraz **Sary Cossentino** i **Luki Vincentiego** (Włochy)

Liczba uczestników: minimum 5

Wiek: 6–99 lat

Czas: 10 minut

Potrzebne materiały: krzesła, muzyka z kraju wolontariusza, głośniki

Miejsce: duża sala

Przebieg: Jeden wolontariusz ustawia na środku koła krzesła dla każdego uczestnika, następnie odsuwa na bok jedno krzesło. Potem włącza muzykę ze swojego kraju, a uczestnicy

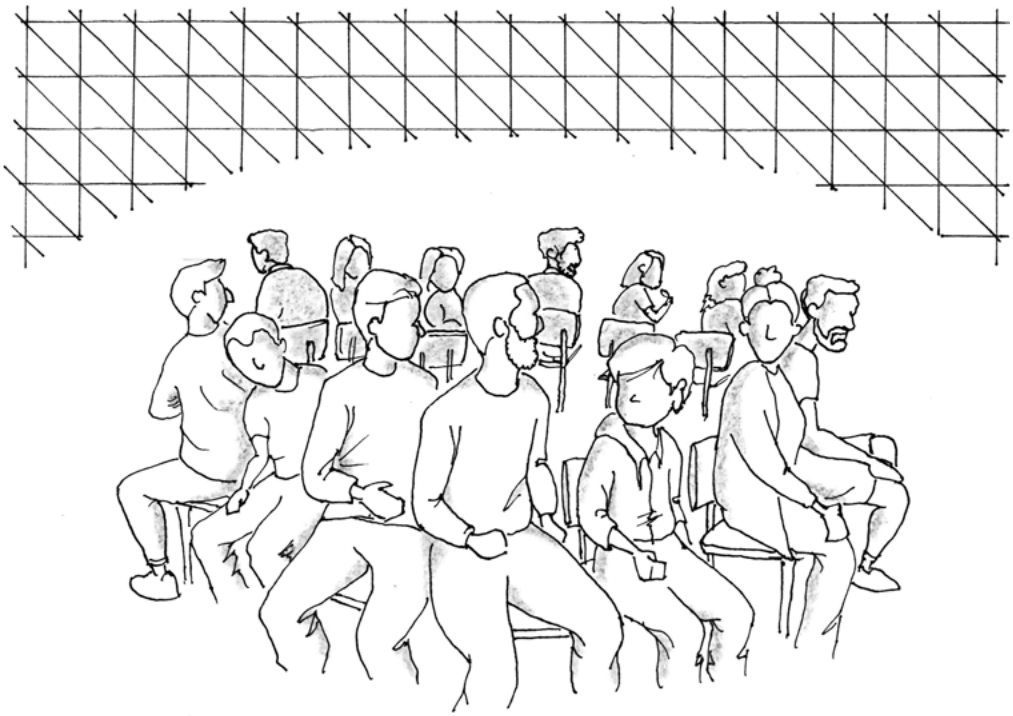

mają za zadanie tańczyć wokół krzeseł. Gdy wolontariusz zatrzyma muzykę, gracze muszą jak najszybciej usiąść na krzesłach. Osoba, która nie zdążyła usiąść na żadnym krześle, odpada z gry. Kolejne krzesło zostaje odstawione na bok. Zabawa trwa, dopóki bierze w niej udział więcej niż jedna osoba.

Wariant: Ćwiczenie można przeprowadzić także z wolontariuszami i dziećmi.

Międzynarodowy Twister

propozycja **Sary Cossentino** (Włochy)

Liczba uczestników: 2–4

Wiek: 6–99 lat

Czas: 10 minut

Potrzebne materiały: zindywidualizowana plansza do Twistera

Miejsce: duża sala

Przebieg: Wolontariusz przygotowuje dużą „planszę" do Twistera z charakterystycznymi przedmiotami z jego kraju, które są podzielone tematycznie. Wolontariusze pochodzący z innych krajów grają w zabawę według zasad gry Twister.

Odgadnij kraj

propozycja **Annalisy Maietty** (Włochy)

Liczba uczestników: minimum 3

Wiek: 18–30 lat

Czas: 30 minut

Potrzebne materiały: tradycyjne dania z krajów wolontariuszy, karteczki z powiedzeniami w językach wolontariuszy, duży stół (stoły)

Miejsce: duża sala lub na wolnym powietrzu

Przebieg: Każdy wolontariusz przygotowuje potrawę typową dla swojego kraju, ale nie najbardziej znaną. Następnie pisze na karteczce typowe powiedzenie z jego kraju i kładzie obie rzeczy na stole w dowolny sposób. Wolontariusze mają za zadanie dopasować potrawy i wyrażenia do kraju. Po porównaniu wypowiedzi i dań wolontariusze dowiadują się, czy poprawnie je rozpoznali – i w ten sposób uczą się czegoś o każdym z państw.

Zabawy służące budowaniu zespołu oraz integracji wolontariuszy

Obchody dnia Św. Jana

propozycja **Rafaela Furlan Battisty** (Brazylia / Włochy)

Liczba uczestników: dowolna

Wiek: 6–99 lat

Czas: klika godzin

Potrzebne materiały: tradycyjne potrawy, gry i zabawy związane z Dniem Św. Jana, muzyka

Miejsce: na wolnym powietrzu

Przebieg: W czerwcu Brazylijczycy przez cały miesiąc obchodzą Dzień Św. Jana. W tym okresie organizują uroczystości, podczas których pali się ogniska i je tradycyjne potrawy. W szkołach dzieci przebierają się i tańczą.

Wolontariusz mógłby zaprosić pozostałych wolontariuszy oraz przedszkola i zorganizować wieczór, podczas którego tańczyliby z dziećmi, grali w tradycyjne gry związane z tym świętem oraz jedli dania przygotowywane specjalnie na ten dzień.

Ognisko

propozycja **Silvii Travasoni** (Włochy)

Liczba uczestników: dowolna

Wiek: 18–99 lat

Czas: kilka godzin

Potrzebne materiały: koce, jedzenie i napoje, patyki do pieczenia, podpałka, środek na komary, gitara albo inny instrument, talerzyki, kubeczki i sztućce

Miejsce: na wolnym powietrzu

Przebieg: Wolontariusze organizują ognisko integracyjne dla siebie i społeczności lokalnej.

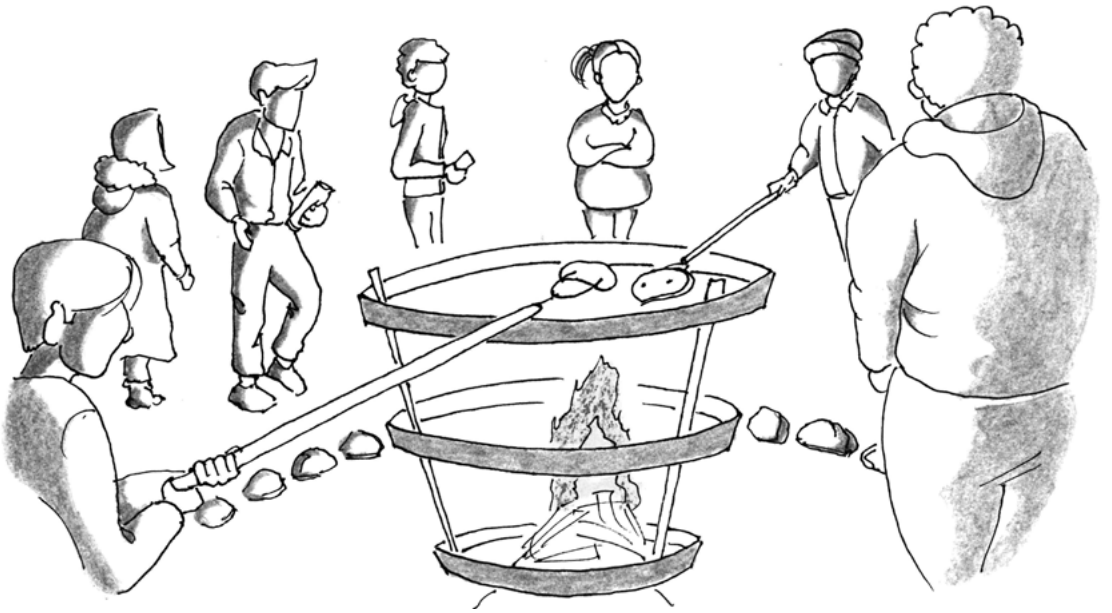

Wieża ze spaghetti

propozycja **Grace Gogendeau** (Francja) i **Kalliopi Krali** (Grecja)

Liczba uczestników: minimum 8–12 (4–6 osób na grupę)

Wiek: 6–99 lat

Czas: 18 minut

Potrzebne materiały: 20 suchych rurek spaghetti, 1 metr nici, 1 metr taśmy klejącej, 1 pianka marshmallow (dla każdej grupy)

Miejsce: duża sala

Przebieg: Wyzwanie: w 18 minut zbudować jak najwyższą wieżę, która utrzyma piankę.

1. Rozdaj materiały każdej z grup.
2. Wyjaśnij wyzwanie.
3. Nastaw stoper na 18 minut.
4. Do dzieła!

Wariant: Ćwiczenie można przeprowadzić także z wolontariuszami i dziećmi.

Głuchy telefon

propozycja **Luki Vincentiego** (Włochy)

Liczba uczestników: minimum 4

Wiek: 5–99 lat

Czas: 10 minut

Potrzebne materiały: krzesła dla uczestników

Miejsce: sala (wielkość sali zależy od liczby uczestników)

Przebieg: Uczestnicy siedzą w kole i wybierają osobę, która zacznie zabawę. Jej zadaniem jest wymyślenie słów lub zdania i wypowiedzenie ich szeptem do innej osoby. Następnie kolejna osoba powtarza dokładnie to, co usłyszała. Czynność ta jest powtarzana do ostatniego uczestnika zabawy. Ostatnia osoba wypowiada na głos to, co usłyszała.

Wariant: Ćwiczenie można przeprowadzić także z wolontariuszami i dziećmi.

Gra wdzięczności

propozycja **Natalii Hasan** (Cypr)

Liczba uczestników: minimum 3

Wiek: 18–30 lat

Czas: 30 minut

Potrzebne materiały: kolorowe naklejki i przewodnik z instrukcjami do każdego koloru

Miejsce: sala lub na wolnym powietrzu

Przebieg: To zajęcie jest grą wdzięczności polegającą na wyborze naklejek. Wolontariusze przygotowują kolorowe naklejki i papierowy przewodnik z instrukcjami do każdego koloru (np. czerwony – podaj imię osoby, której jesteś wdzięczny; niebieski – podaj nazwę rzeczy, za którą jesteś wdzięczny). Następnie biorą udział w tej zabawie.

Zabawy wspomagające współpracę

Wieża z kubeczków

ćwiczenie zaproponowane i przeprowadzone przez **Nafeli Papagiannakou**, koordynatorkę EVS z greckiej organizacji Hellenic Youth Participation, podczas warsztatów o współpracy międzynarodowej 15 listopada 2018 roku

Liczba uczestników: minimum 6 (3 osoby × 2 grupy)

Wiek: 9–99 lat

Czas: 10 minut

Potrzebne materiały: 4 gumki recepturki, 6 plastikowych kubeczków (dla 1 grupy)

Miejsce: duża sala

Cel: Ta zabawa integracyjna ma na celu uświadomienie uczestnikom, co jest konieczne, aby wykonać określone zadanie w zespole. Ćwiczenie wymaga współpracy w grupie, opartej na wyborze strategii (lub różnych strategii), skupieniu i koncentracji ze strony każdej osoby, precyzji, a także wykorzystywaniu metod komunikacji niewerbalnej.

Przebieg: Podziel grupę na kilka 3-osobowych zespołów. Ułóż kubeczki w kształcie piramidy (3 kubeczki na dole, 2 w środku, 1 na górze). Przyczep 3 gumki recepturki do głównej gumki (która powinna być w środku) w jednakowych odstępach.

Każdy członek zespołu może użyć tylko jednego palca do uchwycenia jednej gumki (nie może to być gumka główna-środkowa). Zadaniem uczestników jest wspólne przeniesienie kubeczków z piramidy i zbudowanie takiej samej piramidy obok; muszą pracować w ciszy. Wygrywa drużyna, która pierwsza odbuduje wieżę.

Główne umiejętności rozwijane w ramach tego ćwiczenia:

- nauka wspólnej pracy, stworzenie strategii współpracy;
- zidentyfikowanie, z czym wiąże się praca zespołowa: nowe pomysły, łatwiejsze wykonywanie zadań, bardziej efektywna praca, zasada „jeden za wszystkich, wszyscy za jednego";
- rozwinięcie komunikacji niewerbalnej;
- rozwinięcie empatii;
- nauka, jak rozumieć rolę uczestnika w zespole;
- nauka, jak wnosić wkład do jakiegokolwiek zadania (wkład wolontariusza);
- nauka skupienia nad wykonywanym zadaniem.

Jednoczesne polecenia

ćwiczenie zaproponowane i przeprowadzone przez **Francesca Romano**, koordynatora EVS z włoskiej organizacji SEI Project, podczas warsztatów o współpracy międzynarodowej 15 listopada 2018 roku

Liczba uczestników: cała grupa

Wiek: 12–99 lat

Czas: minimum 30 minut

Potrzebne materiały: brak

Miejsce: duża sala

Przebieg: Grupa staje w okręgu. Uczestnicy wymyślają słowo związane z ich pracą w przedszkolu / szkole oraz słowo w języku polskim (słowa te nie powinny powtarzać się w grupie). Każdy uczestnik zostaje poproszony o wypowiedzenie słów w następującej kolejności:

- swoje imię, np. „Anna";
- swoje słowo związane z przedszkolem / szkołą, np. „zabawka";
- swoje słowo po polsku, np. „dziękuję";

Następnie prowadzący informuje uczestników, kto wypowiada wybrane przez siebie słowa po jakiej osobie i przed jaką osobą.

Po zapamiętaniu przez uczestników tej kolejności prowadzący wybiera osobę, która rozpocznie grę (przez wypowiedzenie swojego imienia). Zabawa opiera się na tym, że odpowiedzi będą się na siebie nakładać, ponieważ prowadzący wybiera osobę rozpoczynającą nową „rundę słów", podczas gdy część grupy nadal kończy poprzednią (np. prowadzący poprosi wybranego przez siebie uczestnika o rozpoczęcie „rundy słów" związanych z przedszkolem / szkołą, podczas gdy część grupy wciąż podaje swoje imiona).

Zabawa trwa, dopóki wszystkie trzy słowa nie zostaną wypowiedziane w odpowiedniej kolejności przez każdego członka grupy.

Główne wnioski

Praca w zespole wymaga bardzo precyzyjnego podziału zadań (podziału obowiązków pomiędzy każdym członkiem zespołu). Każda osoba powinna skoncentrować się wyłącznie na określonych zadaniach, a nie wszystkich zadaniach grupy (w przypadku tego ćwiczenia należy skupić się wyłącznie na podawaniu odpowiedniego słowa i starać się nie słuchać wypowiedzi innych osób).

W pracy zespołowej ważne jest więc skupienie się tylko na swojej roli w zespole (ćwiczenie jest niemożliwe do wykonania, gdy pojedynczy uczestnicy myślą o każdym członku grupy).

Klaskanie w tym samym rytmie

ćwiczenie zaproponowane i przeprowadzone przez **Francesca Romano**, koordynatora EVS z włoskiej organizacji SEI Project, podczas warsztatów o współpracy międzynarodowej 15 listopada 2018 roku

Liczba uczestników: cała grupa

Wiek: 12–99 lat

Czas: minimum 25 minut

Potrzebne materiały: brak

Miejsce: duża sala

Cel: Ćwiczenie to uczy, że praca zespołowa wymaga dobrego podziału zadań i skupienia się wyłącznie na swojej roli. Pomaga w zrozumieniu roli lidera grupy.

W kontekście EVS / EKS umożliwia wolontariuszom dostrzeżenie, że gdy tylko przestaną skupiać się na własnej pracy i wkładzie, a zaczną koncentrować się na pracy i wykonywaniu zadań przez innych, współpraca okaże się niewykonalna. Ćwiczenie pozwala

również uzmysłowić wolontariuszom, że w razie trudności nie powinni czekać na rozwiązanie problemów przez innych – to oni pierwsi powinni działać.

Przebieg: Uczestnicy uczą się, jak wyklaskiwać rytm pokazany przez prowadzącego. Następnie zostają poproszeni o utworzenie par i powtórzenie tego rytmu wspólnie z partnerem. Kiedy uda im się wyklaskać wspólnie rytm, tworzą grupy 4-osobowe i klaszczą wspólnie. Następnie tworzą grupy 8-osobowe, później 16-osobowe, a na końcu wyklaskują rytm całą grupą.

Główne wnioski:

1. Skup się wyłącznie na sobie. Słuchaj własnego „rytmu".
2. Nie staraj się oddziaływać na innych.
3. Kiedy popełnisz błąd, praca całej grupy poniesie porażkę.

Co może się nie udać w tym ćwiczeniu / we współpracy?

1. Ludzie mają różne „rytmy" pracy i strategie wykonywania wspólnie zadań.
2. Brak jednego lidera. Każdy członek zespołu nie może być liderem w każdym działaniu.
3. To ćwiczenie, podobnie jak i inne zajęcia zespołowe, oparte jest na starciu pomiędzy tożsamością jednostki a tożsamością grupy. Praca zespołowa bazuje na sukcesie każdego członka zespołu (nikt nie może się pomylić). Jednakże przed ćwiczeniem, tak jak przed każdym zadaniem zespołowym, konieczne jest wypracowanie wspólnej strategii, do której dostosują się wszyscy członkowie grupy.

Umiejętności przydatne do pomyślnego wykonania ćwiczenia / współpracy w grupie:

- aktywne słuchanie;
- nierozpraszanie się;
- elastyczność / zdolność przystosowywania się;
- bycie uważnym na innych;
- nietracenie motywacji;
- planowanie, tworzenie strategii;
- zarządzanie czasem;
- oszczędzanie siły / energii;
- walka ze stresem;
- poczucie odpowiedzialności za grupę;
- przezwyciężanie trudnych momentów;
- rozwiązywanie problemów – to ty powinieneś działać jako pierwszy! Nie czekaj na rozwiązanie twoich problemów przez innych;
- posiadanie lidera.

Dobry lider:

- koordynuje pracę ludzi;
- zarządza czasem i umiejętnościami;
- skupia się na szerszej perspektywie, nie koncentruje się na zadaniach pojedynczych członków zespołu.

Budowanie konstrukcji w oparciu o projekt innej grupy

ćwiczenie zaproponowane i przeprowadzone przez **Nagore Ferrero** podczas warsztatów z komunikacji międzykulturowej 30 maja 2019 roku

Liczba uczestników: cała grupa

Wiek: 12–99 lat

Czas: minimum 25 minut

Potrzebne materiały: kolorowe klocki o różnych kształtach i rozmiarach, kredki, kartki

Miejsce: duża sala

Cel: Ćwiczenie umożliwia uczestnikom poznanie doświadczenia bardzo podobnego do codziennej sytuacji zagranicznego wolontariusza w polskiej organizacji goszczącej (przedszkolu, szkole itp.). Forma zabawy i oparcie ćwiczenia na pracy w międzynarodowym zespole pozwala uczestnikom na opracowanie strategii, które mogą pomóc im później w dobrym wykonywaniu zadań w pracy. Ćwiczenie to może również zostać z powodzeniem wykorzystane do integracji grupy.

Przebieg: Grupa zostaje podzielona na dwie drużyny. Każda z nich otrzymuje kolorowe klocki o różnych kształtach i rozmiarach i ma za zadanie zbudować z nich jak najbardziej skomplikowaną konstrukcję. Drużynom nie wolno podglądać prac przeciwnej grupy. Po wykonaniu budowli każdy zespół może oddelegować do przeciwnego zespołu 3 osoby w celu obserwacji konstrukcji wykonanej przez tę drużynę, a następnie odtworzenia jej z własną grupą. Każda z tych 3 osób może zobaczyć pracę przeciwników tylko raz i nie może później odtwarzać jej samodzielnie. Podczas ćwiczenia uczestnicy nie mogą używać języka angielskiego.

Drużyna, której uda się zrekonstruować budowlę przeciwnej grupy, wygrywa.

Główne wnioski:

1. Stworzenie strategii grupowych do wykonania zadania (drużyny opracowują strategie, w jaki sposób wykonać konstrukcję przeciwnej grupy):
   - użycie języka ojczystego lub języków obcych znanych dwóm osobom z grupy;
   - tworzenie rysunków / szkiców zaraz po powrocie do własnych zespołów;
   - użycie gestów;
   - wykorzystanie możliwości osobistych i talentów każdego członka grupy.
2. Ustalenie ról, jakie każdy członek zespołu otrzyma w zadaniu:
   - osoby z tego samego zespołu powinny zgodzić się na podział ról pomiędzy członkami grupy przed rozpoczęciem zadania;
   - podczas ćwiczenia może się okazać, że w każdej z drużyn będzie za dużo osób, by przypisać każdemu członkowi zespołu konkretną rolę. Podobne zdarzenie może mieć miejsce w życiu codziennym – często w celu szybszego wykonania zadania niektóre osoby z grupy zostaną „wykluczone" z procesu podejmowania decyzji i wykonywania zadania, stając się obserwatorami.

Podobieństwa pomiędzy ćwiczeniem a pracą w przedszkolu / szkole:

1. Ćwiczenie przypomina pracę z dziećmi – dzieci nie znają języka angielskiego ani języka ojczystego wolontariusza, ale wykorzystują inne sposoby komunikacji, aby pomóc wolontariuszowi zrozumieć, o co im chodzi, czego chcą itp.

2. Pracując z dziećmi, można zauważyć, że zwykle jedno dziecko przybiera rolę lidera i staje się mediatorem pomiędzy wolontariuszem (dorosłym z zagranicy) i innymi dziećmi.
3. Często wolontariusze pracują z tylko jednym nauczycielem mówiącym po angielsku, który musi tłumaczyć i wyjaśniać im, co dzieje się z dziećmi, co robią inni nauczyciele itd.

Appendix

Jak siebie postrzegamy? Jak postrzegają nas obcokrajowcy?

Pomysł na zadanie zagranicznym wolontariuszom pytań o to, jak postrzegają Polaków, widzą polską kulturę i w jaki sposób doświadczają codziennego życia w Polsce, miał w zamierzeniu pomóc nam, koordynatorkom, lepiej przygotowywać nowych wolontariuszy na różnice kulturowe, które mogą oni odczuć po przyjeździe do Polski. Ta część publikacji została zaplanowana także dla wolontariuszy pragnących dowiedzieć się czegoś o kraju ich projektu z pierwszej ręki – od innych wolontariuszy i polskich nauczycieli. Miała również na celu poszerzenie wiedzy osób, które pracują bezpośrednio z wolontariuszami, na temat ich bagażu kulturowego. Oprócz pisemnych odpowiedzi na pytania wolontariusze dyskutowali także o różnicach kulturowych pomiędzy ich krajami a Polską podczas warsztatów z komunikacji międzykulturowej. Przygotowując ten rozdział, miałam też możliwość porozmawiania o tym, jak obcokrajowcy postrzegają polskie społeczeństwo i kulturę, w trakcie luźnych, nieformalnych rozmów z pojedynczymi wolontariuszami.

Może się wydawać, że rozmowa na temat wyobrażeń o całym narodzie prowadzi donikąd. Zdecydowałam się jednak na zadanie tych pytań, ponieważ zauważamy, że w przypadku niektórych wolontariuszy pojedyncze interakcje z Polakami kształtują ich obraz całego narodu. Przeczytanie opinii wolontariuszy i wysłuchanie ich uwag pomaga uświadomić sobie, że nie istnieje coś takiego jak „Polska oczami obcokrajowców" lub „Polacy w postrzeganiu obcokrajowców". Wypowiedzi dobitnie ukazują, że sposób widzenia Polski / Polaków zależy przede wszystkim od ich obserwatorów. To właśnie dlatego odpowiedzi zagranicznych wolontariuszy kierują uwagę przede wszystkim na ich własną różnorodność – jako grupy osób o odmiennym kontekście kulturowym, doświadczeniu czy stosunku do społeczności goszczącej. Pomagają zauważyć, na które aspekty życia codziennego zwracają oni uwagę, pokazują, do jakiego stopnia starają się zrozumieć to, co widzą lub czego doświadczają, a także dostrzec, czy czują się zintegrowani, czy też wyobcowani ze społeczności lokalnej. Ta możliwość poznania wolontariuszy poprzez ich wypowiedzi jest równie wartościowa, co ich opisy kulturowych aspektów związanych z mieszkaniem w Polsce.

Jak Polacy postrzegają siebie?

odpowiedzi zebrane w ramach zadania pisemnego do warsztatów poświęconych komunikacji międzykulturowej z 16 października 2018 roku

[Polacy]:

- piją dużo wódki;
- są gościnni;

- są wierzący, katolicy niepraktykujący;
- narzekają na wszystko;
- będąc za granicą w celach zarobkowych, zmieniają się – potrafią wykorzystać drugiego Polaka.

Anna Socha, Niepubliczne Przedszkole Ekologiczne we Wrocławiu (Polska)

Polacy postrzegają siebie jako osoby przede wszystkim pracowite oraz potrafiące poradzić sobie w wielu sytuacjach. Dlatego też w innych cenimy takie, a nie inne, cechy. Uważamy się za naród raczej wesoły, gościnny, ale mamy także silne przywiązanie do tradycji. Rzadko się do tego przyznajemy, ale lubimy narzekać. Potrafimy ze sobą współpracować, aczkolwiek lubimy też między sobą rywalizować, co może wynikać z kolei z tego, że jesteśmy ambitni.

Karolina Ziewiec-Kamieniecka, Przedszkole nr 49 we Wrocławiu (Polska)

[Kiedy] zapytałem niektórych Polaków o radość z życia, miała miejsce interesująca sytuacja: gdy ludzie wypowiadali się o sobie, mówili, że są bardzo szczęśliwi. Natomiast kiedy zapytałem o Polaków jako społeczeństwo, odpowiadali, że są smutni i nastawieni pesymistycznie oraz że pozwalają, aby to historia i państwo ich definiowały.

Sergio Acción Corral (Hiszpania)

Ludzie z Polski bardzo często narzekają na wszystko i w każdej chwili. Postrzegają siebie jako osoby, którzy dużo pracują i zasługują na dobre pieniądze i odpoczynek.

Nela Babirádová (Czechy)

[...] Polacy postrzegają siebie jako aktywnych politycznie i są głęboko przekonani, że mają poczucie humoru. Oprócz tego wydaje się, że Polacy uważają, że mają w Europie specjalną misję – jako wrota do Unii Europejskiej.

Khrystyna Soltys (Ukraina)

Dla mnie to, [jak postrzegają siebie Polacy], zależy od ich wieku. Pracuję z osobami w wieku od 40 do 60 lat i jednocześnie mam możliwość rozmawiania z młodymi ludźmi. Starsze osoby postrzegają siebie jako bardziej konserwatywne i zorientowane na Wschód. Młodzi ludzie są bardziej prozachodni, uważają siebie za bardziej otwartych.

Alisa Aslanyan (Armenia)

Jak Polaków postrzegają wolontariusze?

odpowiedzi zebrane w ramach zadania pisemnego do warsztatów poświęconych komunikacji międzykulturowej z 16 października 2018 roku

Wiele osób mówiło mi, że Polacy nie są otwarci, są konserwatywni, religijni i nacjonalistyczni. Ja tego nie zaobserwowałem, a wydaje mi się, że rozmawiałem z wieloma osobami [z Polski]. Jednakże być może moje doświadczenie nie jest obiektywne, ponieważ zwykle chodzę w miejsca i na spotkania, na które chodzą osoby otwarte.

Sergio Acción Corral (Hiszpania)

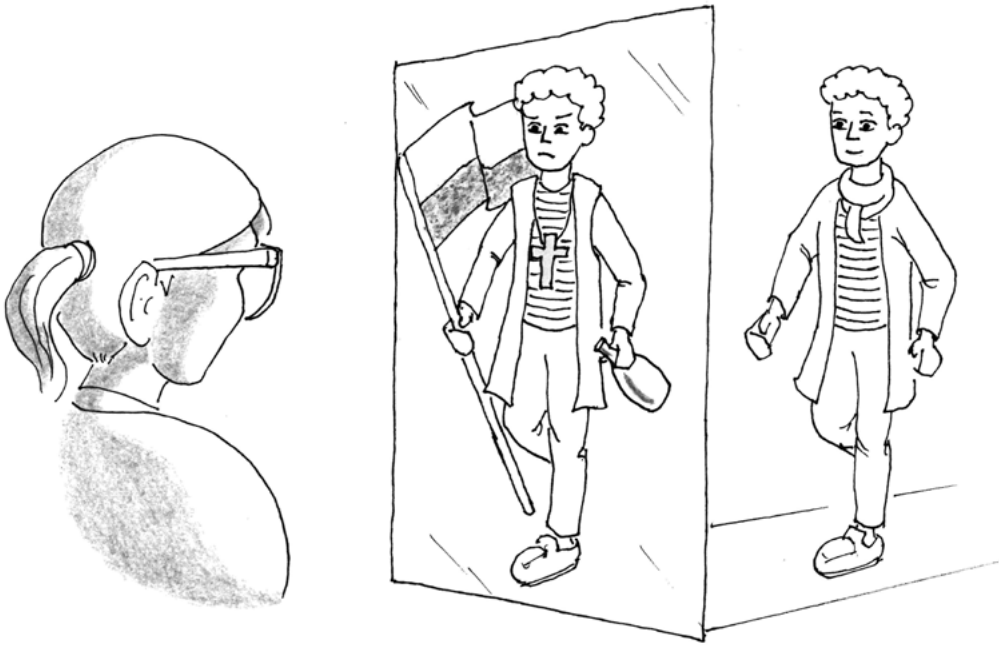

[Polacy] mają bardzo podobny sposób myślenia [co Czesi], ponieważ Czesi również są niezadowoleni z tego, co mają. Chcą więcej i narzekają na wszystko. Jedyne czego im [Polakom] brakuje, to bardzo czarny humor, jaki mamy. Poza tym są bardzo mili, otwarci, pracowici. Starsi i niektórzy młodzi ludzie utrzymują stereotypy, nie chcą niczego zmieniać i są konserwatywni.

Nela Babirádová (Czechy)

Moim zdaniem Polacy są bardzo opiekuńczy, zwłaszcza ci, których znam, ale wydaje się, że nie wszyscy ludzie są otwarci na nawiązywanie nowych kontaktów, zwłaszcza z obcokrajowcami. Polacy są też zakorzenieni w tradycji, jeśli chodzi o święta. Oprócz tego — w kontekście mojego doświadczenia ze współlokatorami oraz doświadczenia innych osób z polskimi współlokatorami — bardzo możliwe, że Polacy nie do końca dbają o czystość w mieszkaniu, ale może jest to tylko moje przeświadczenie.

Khrystyna Soltys (Ukraina)

Miałam możliwość obserwacji Polaków mieszkających we Wrocławiu, a także w Warszawie. Byłam też w Krakowie i Gdańsku, więc chciałabym wypowiedzieć się na temat Polaków w zależności od ich miejsca zamieszkania.

Polacy we Wrocławiu są bardzo życzliwi i pomocni, według mnie postrzegają siebie jako narodowość goszczącą w swoim „domu" inne narody — i jeśli o to chodzi (według moich odczuć), są oni bardzo otwarci. Bardzo ich za to cenię i lubię. Czuję się bardzo bezpiecznie i komfortowo w ich towarzystwie. Te same odczucia towarzyszyły mi w Gdańsku i Krakowie.

Nie mogę powiedzieć tego samego o warszawiakach. Byłam w Warszawie przez tydzień i wszyscy ludzie, których poznałam, byli bardzo zimni i niepomocni.

Alisa Aslanyan (Armenia)

Jakie zauważasz różnice między swoim krajem a Polską?

odpowiedzi zebrane w ramach zadania pisemnego do warsztatów poświęconych komunikacji międzykulturowej z 15 kwietnia 2019 roku

Przestrzeń publiczna

We Francji podczas wyborów plakaty są rozwieszane na ulicach tylko w specjalnie do tego przeznaczonych miejscach, brakuje plakatów w dużym formacie (billboardów), które są widoczne w Polsce.

W Polsce wiele osób posiada prywatną działkę, która jednak nie jest położona obok ich domu. To dlatego, że brak na to miejsca w centrum miasta. We Francji zaś albo jest się posiadaczem domu z ogrodem, albo nie ma się żadnej działki.

We Francji tytoń sprzedawany jest tylko w specjalnie do tego przeznaczonych miejscach zwanych „tobacco", a w Polsce tytoń można kupić np. w supermarkecie czy sklepie.

Grace Gogendeau (Francja)

[...] W mieście jest dużo zielonych przestrzeni i parków.

Beatrice Vetrucci (Włochy)

Pierwszą rzeczą, jaką zauważyłem, jest brak bezpańskich zwierząt (a także bezdomnych ludzi, chociaż widziałem w wiadomościach, że zimą ponad 80 bezdomnych umarło z zimna w Polsce). Wydaje mi się, że im bardziej na północ, tym bardziej państwo powinno dbać o obywateli, ponieważ nikt nie przetrwa 6- czy 7-miesięcznej chłodnej zimy, mieszkając na dworze. Myślę więc, że państwo gwarantuje specjalną pomoc dla bezdomnych zwierząt i ludzi.

Yorgos Tseligkas (Grecja)

Budynki w Polsce w mniejszych miastach i na wsiach są bardzo szare i brudne ze względu na zanieczyszczenie spowodowane węglem – nawet te budynki, które były niedawno / kilka lat temu malowane.

Wzdłuż dróg i ulic w Polsce samochody parkują gdziekolwiek (na chodnikach, trawnikach itp.). Niewiele jest miejsc, w których jest to zakazane, w przeciwieństwie do Niemiec, gdzie mamy co 20 metrów znaki informujące, gdzie można zaparkować, a gdzie nie.

Florian Rotter (Niemcy)

Przestrzeń prywatna

W Polsce niektórzy ludzie śpią na rozkładanych sofach, aby zaoszczędzić miejsce, podczas gdy w Hiszpanii nikt tak nie robi. Hiszpanie posiadają duży pokój w mieszkaniach, ponieważ jest to główny pokój w domu (w którym ludzie się spotykają), a w Polsce niektórzy używają go jako dużego pokoju-sypialni.

Miriam Callealta Verdugo (Hiszpania)

Bardzo dziwi mnie to, że w Polsce nie używacie rolet w oknach. Widzę, że macie zasłony i cienkie żaluzje, ale podobno tylko po to, żeby nie widzieli was sąsiedzi, a przynajmniej to powiedziała nam organizacja goszcząca, kiedy o to zapytaliśmy.

Nie rozumiem, jak możecie spać, gdy słońce wlewa się do całego pokoju nad ranem ☺

Nagore Ferrero (Hiszpania)

[...] W Polsce nigdy nie widziałam bidetu w łazience.

Beatrice Vetrucci (Włochy)

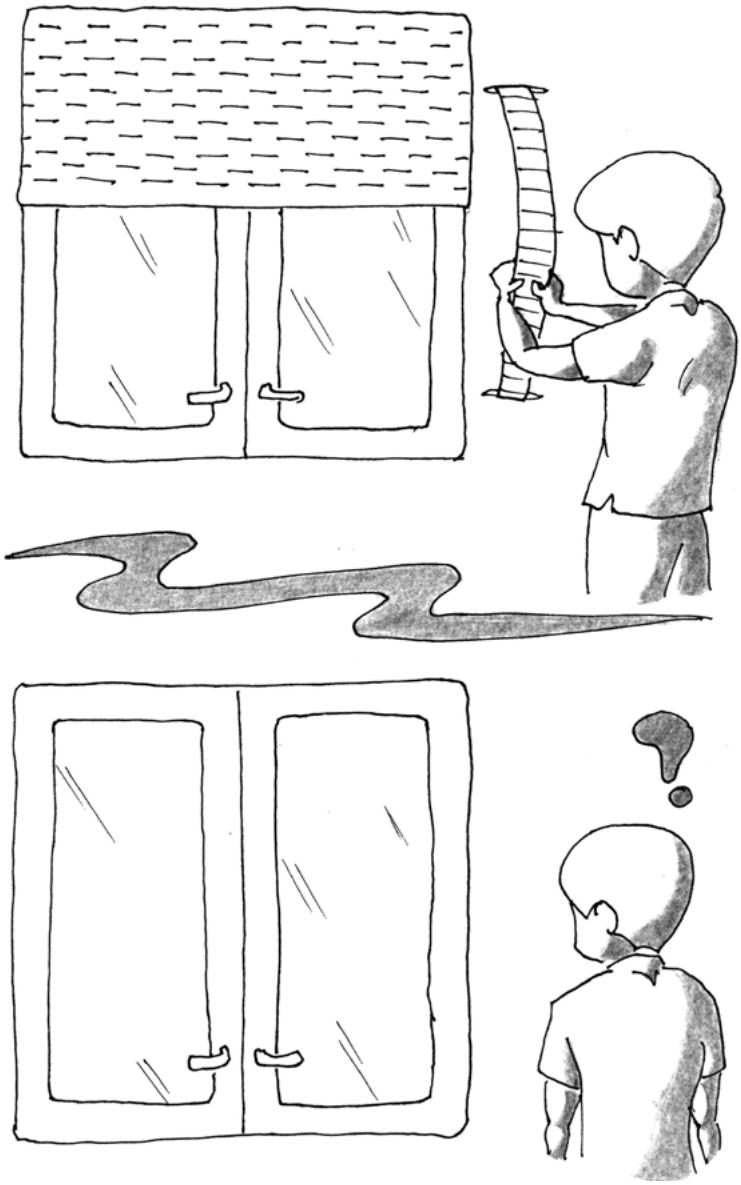

(Nie)wypowiedziane zasady społeczne

W Polsce do trzech okienek ustawia się jedna kolejka. We Francji zaś do trzech okienek ustawiają się trzy różne kolejki.

Grace Gogendeau (Francja)

W Polsce, jeśli jesteś dziewczyną, niektórzy mężczyźni będą czekać, aż pierwsza wejdziesz do tramwaju / autobusu.

W Polsce numery mieszkań zapisuje się, podając numer klatki schodowej i numer mieszkania, ale bez numeru piętra.

Yolanda Velasco Gonzalez (Kraj Basków, Hiszpania)

W Polsce ludzie zachowują się cicho w miejscach publicznych, takich jak transport zbiorowy, zaś Hiszpanie dużo mówią i często zachowują się głośno. Rozmawiałam [na ten temat] z nauczycielkami z mojego przedszkola [...]. Według nich [...], jeśli chodzi o rozmowy w miejscach publicznych, Polacy są świadomi hałasu i uważają, że uprzejmie jest rozmawiać cicho.

Miriam Callealta Verdugo (Hiszpania)

Polacy zachowują się bardzo cicho, gdy korzystają z transportu publicznego. Wydaje mi się, że ludzie starają się być cicho w komunikacji zbiorowej ze względu na szacunek dla prywatności innej osoby. Wiele razy widziałam, jak uczniowie uczą się w tramwaju lub autobusie. Nie mówiąc o licznych osobach, które czytają książki w drodze do lub z pracy. Niektórzy ludzie nawet robią sobie drzemki ☺

Valeriya Telitsina (Rosja)

Duża różnica pomiędzy Włochami a Polską, którą zauważyłam i pod której wrażeniem ciągle jestem, jest związana z sygnalizacją świetlną. Częściowo jest to zjawisko negatywne, ponieważ światła zmieniają się bardzo wolno i za każdym razem musisz czekać, żeby przejść. Z drugiej strony jest to pozytywne, ponieważ miło jest zobaczyć, że społeczeństwo szanuje zasady i czeka, podczas gdy w moim kraju wiele ludzi przechodzi na czerwonym świetle bez czekania.

Beatrice Vetrucci (Włochy)

[...] To, co zrobiło na mnie wrażenie, to szacunek dla przepisów ruchu (ludzie szanują znaki, czekają przed wejściem na pasy, są tu pasy dla rowerzystów!). Z tego, co mogłem zaobserwować w przedszkolu, Polacy są od małego uczeni kultury jazdy.

[...] Chciałbym wspomnieć o zakazie picia alkoholu w miejscach publicznych. Jak sądzę, taka polityka ma na celu pomoc pubom, barom i klubom w zdobyciu klientów, ponieważ w innych miejscach nie można spożywać alkoholu.

Yorgos Tseligkas (Grecja)

Polacy oszczędzają ogrzewanie i wodę.

Zmniejszanie ogrzewania było jedną z pierwszych dużych różnic, jakie zauważyłam w pierwszym tygodniu mojego pobytu w Polsce. W Polsce, kiedy wychodzisz z domu lub

otwierasz okno, ludzie zmniejszają ogrzewanie. Pamiętam, że nawet w tygodniu szkoleń moje koordynatorki zwracały na to uwagę. Uważam, że za tym zjawiskiem stoją dwie przyczyny: 1) jest to oszczędność pieniędzy i środków; 2) warunki pogodowe nie są takie trudne (oczywiście zależy to od regionu, w jakim mieszkasz). Możesz włożyć na siebie dodatkową warstwę odzieży, która sprawi, że będzie ci w domu ciepło, zamiast nastawiać ogrzewanie na maksymalną temperaturę. Zdałam sobie sprawę, że nigdy nie słyszałam, żeby ktokolwiek w Rosji to robił, ani nigdy ja sama tego nie robiłam. Muszę przy tym dodać, że pochodzę z Syberii, w której zmniejszanie ogrzewania nie jest najlepszym pomysłem, bo twoje mieszkanie może stać się lodowate.

Inną największą różnicą, jaką zaobserwowałam, jest to, że Polacy nie marnują wody. Nie chodzi tu tylko o mycie naczyń, ale i branie prysznica. Zauważyłam że Polacy wyłączają wodę wielokrotnie podczas prysznica, zamiast pozwolić wodzie płynąć bez przerwy (do czego ja byłam przyzwyczajona). Uważam to za dobrą praktykę i zamierzam zmienić swój sposób używania wody.

To ty jesteś odpowiedzialny za płacenie za twój bilet, kiedy wsiadasz do autobusu lub tramwaju, i nikt ci tego biletu ciągle nie sprawdza. Jestem przyzwyczajona do płacenia osobie, która pracuje w autobusie / tramwaju i wydaje każdemu bilet. System transportu publicznego jest tu zupełnie inny. Kupujesz bilet w biletomacie na ulicy lub w autobusie / tramwaju i nikt ci go nie sprawdza! Nie zrozum mnie źle, istnieją kontrolerzy, którzy mogą wsiąść do twojego autobusu / tramwaju i sprawdzać bilety (co według mojego doświadczenia zdarza się bardzo rzadko), ale ogólnie należy to do twojej odpowiedzialności. Istnieje też możliwość używania karty miejskiej, którą doładowujesz określoną kwotą pieniędzy, i możesz korzystać ze wszystkich środków transportu zbiorowego. Wyobraź sobie moje zdziwienie, kiedy desperacko szukałam możliwości zeskanowania karty, by później dowiedzieć się, że wystarczy trzymać ją w kieszeni!

Valeriya Telitsina (Rosja)

Na przejściach dla pieszych samochody zatrzymują się częściej niż w Niemczech (w Niemczech niemal nikt się nie zatrzymuje).

Florian Rotter (Niemcy)

Jedzenie i kuchnia

We Francji na obiad podaje się przystawkę, danie główne i deser. W Polsce, np. w moim przedszkolu, podawane są tylko zupa i danie główne.

Grace Gogendeau (Francja)

Polacy niemal codziennie jedzą zupę. Piją codziennie kompot zamiast wody (przynajmniej w przedszkolach). Polacy czasami jedzą makaron z jogurtem.

W Polsce restauracje są otwarte cały dzień, ale zamykane o 22:00. W Hiszpanii restauracje są otwarte tylko w porze lunchu i kolacji i zamykane o północy.

Yolanda Velasco Gonzalez (Kraj Basków, Hiszpania)

Pora jedzenia i potrawy przygotowywane przez Polaków są inne niż w Hiszpanii, w Hiszpanii nie jemy tak dużo zup jak Polacy. Oprócz tego w Polsce normalnym jest jedzenie makaronu z owocami, dżemem, słodkim serkiem itp., co dla Hiszpanów jest dziwne. W Hiszpanii ludzie jedzą późno i zwykle je się 5 posiłków dziennie.

Miriam Callealta Verdugo (Hiszpania)

Porcje jedzenia są ogromne. W Polsce zwykle płacę tyle samo pieniędzy za posiłek, co w Rosji, ale różnica polega na tym, że w Polsce więcej dostaję na talerzu. Muszę przyznać, że jak dotąd bardzo podoba mi się ta różnica, bo mogę zamówić jedno danie na spółkę ze znajomym (wielokrotnie nie byłam w stanie zjeść całej porcji sama), co pozwala na zaoszczędzenie pieniędzy, gdy jesz na mieście. Nie tylko porcje dań, ale i kawy są większe. Kiedy zamówiłam moją pierwszą filiżankę kawy w Polsce, okazało się, że średnia kawa tutaj ma pojemność dużej kawy w Rosji. Od tego czasu zamawiam małe cappuccino za niską cenę i rozkoszuję się średnim cappuccino według rosyjskich standardów ☺

Valeriya Telitsina (Rosja)

Pogoda, klimat i przyroda

Wraz z nadejściem wiosny w Polsce świt nastaje bardzo wcześnie rano.

Yolanda Velasco Gonzalez (Kraj Basków, Hiszpania)

[...] Pogoda [...] zmienia się bardzo szybko i często brakuje tu słońca.

Beatrice Vetrucci (Włochy)

[...] Polacy starają się wykorzystywać słoneczne dni. Zaobserwowałem, że gdy świeci słońce, ludzie wychodzą na dwór i po prostu odpoczywają w parku lub nad rzeką. Nie wydaje mi się, żeby Grecy spędzali podobnie czas wolny, albo może to ja wolę inny rodzaj rozrywki. Z drugiej strony [...] zrozumiałe wydaje się, że Polacy chcą cieszyć się słonecznymi dniami, gdy większość roku jest szarobura.

Yorgos Tseligkas (Grecja)

Zachowania społeczne i kulturowe

[...] Polacy wydają się nie wyrażać emocji publicznie. Pochodzę z kraju, w którym ludzie okazują na ulicy złość, szczęście, rozczarowanie, frustrację, podniecenie, więc jest czymś niecodziennym obserwować ludzi niewyrażających emocji. Po moich badaniach doszłam do wniosku, że obywatele krajów Europy Wschodniej wolą nie okazywać emocji publicznie, zamiast dzielić się nimi z nieznajomymi, ponieważ ich zdaniem twarz pokerzysty sprawia, że wyglądają na silnych, niepodatnych na wpływy i niepokonanych. Oczywiście nie jest to coś nowego, a zwyczaj z przeszłości związany z historią i doświadczeniami, przez które społeczności te przechodziły. Zwyczaj zaś jest czymś trudnym do zmiany, więc ludzie nie uśmiechają się bez przyczyny, bo wyglądałoby to dziwnie.

Natalia Hasan (Cypr)

Kiedy pytasz się Polaków o coś po angielsku, nie chcą odpowiadać, jednakże jeśli zaczniesz rozmowę od „dzień dobry", a później będziesz kontynuować ją w języku angielskim, najprawdopodobniej otrzymasz odpowiedź. Moja kuzynka wyjaśniła mi, że może dzieje się tak z tego powodu, że Polacy mają inny akcent niż Francuzi i obawiają się, że nie zrozumieją mojego pytania, lub też zwyczajnie nie znają [języka] i nie chcą tracić czasu...

Grace Gogendeau (Francja)

Najdziwniejszym zachowaniem, jakie zaobserwowałam jako obcokrajowiec wśród Polaków, jest to, że nie rozmawiają oni z obcokrajowcami i nie znają języków obcych. Trudno jest znaleźć Polaka, który pomoże ci, jeśli go o to poprosisz, gdy nie mówisz po polsku, jeszcze trudniej zaś o osobę, która pomoże ci, gdy wyglądasz na kogoś potrzebującego pomocy, ale o to nie poprosisz. Oprócz tego niecodziennym jest dla nich rozmawiać z nieznajomymi, gdy siedzą w tym samym miejscu, co jest całkowicie normalne dla osób pochodzących z basenu Morza Śródziemnego. Wydaje się, że Polacy nie czują się komfortowo w rozmowach i nie są otwarci na poznawanie nowych ludzi.

Zrobiłam podwójne badania na ten temat. Po pierwsze szukałam informacji w Internecie, a po drugie — podczas mojego szkolenia po przyjeździe — wraz z innym wolontariuszem chodziliśmy po centrum Warszawy, wypytując ludzi na temat komunikacji Polaków i sposobu, w jaki odnoszą się do innych. Zapytaliśmy, czy stereotyp Polaków jako ludzi zimnych i trudnych w nawiązywaniu kontaktów jest prawdziwy, a jeśli tak, to jaka jest tego przyczyna. Niemal wszyscy odpowiedzieli, że istnieje powód, dlaczego Polacy nie są zbyt rozmowni i otwarci. Jak się dowiedzieliśmy, Polska była biednym krajem komunistycznym, w którym ludzie nie byli dobrze traktowani, i sytuacja ich kraju sprawiała, że żyli w strachu. Jak powiedzieli nasi rozmówcy, trudno jest im ufać sobie nawzajem, a jeszcze trudniej obcokrajowcom. Nawet młodzi ludzie, którzy urodzili się po upadku komunizmu, uważają, że wykazują te cechy, ponieważ byli wychowywani przez rodziny, które były tym naznaczone. Podobne wyjaśnienia można znaleźć w Internecie.

Kalliopi Krali (Grecja)

Polacy nie są zbyt otwarci na obcokrajowców. Ta obserwacja jest kontrowersyjna. Wydaje mi się, że bardzo zależy to od sposobu, w jaki zwracasz się do społeczności lokalnej. Zauważyłam, że kiedy starasz się powiedzieć coś najpierw po polsku (nawet łamanym polskim), ludzie chcą ci pomóc. Kiedy natomiast obserwowałam, jak inni zwracają się do Polaków najpierw po angielsku, lub też kiedy robiłam to sama, miałam wrażenie, że ludzie wyrażali mniejszą chęć pomocy. Wydaje mi się, że jest to spowodowane tym, że choć osoba, do której się zwracasz, może znać podstawowy angielski, nie czuje się pewna swoich zdolności językowych. Doszłam do tego wniosku po rozmowie z kilkoma Polakami, którzy twierdzili, że nie mówią dobrze po angielsku, mimo że w moim przekonaniu mówili dobrze. Sądzę, że najlepszym sposobem jest włożenie własnego wysiłku w naukę podstawowych słów i zwrotów w języku polskim i próba użycia ich na początku rozmowy.

Przestrzeń osobista jest tu inna niż w Rosji. To również była jedna z pierwszych oczywistych różnic, jaką dostrzegłam. Polacy, którzy dobrze się znają, utrzymują pomiędzy sobą znacznie mniejszy dystans (w Rosji też tak robimy, ale tutaj dystans jest jeszcze

mniejszy). To spostrzeżenie pochodzi z mojego własnego doświadczenia kontaktu z Polakami, których dobrze znam, i z obserwacji innych osób.

Podejście do pracy. Pracowałam w wielu różnych miejscach w Rosji i mam też pewne doświadczenie w pracy za granicą. Zauważyłam, że wielu Polaków, z którymi utrzymywałam kontakt mailowy lub osobisty, jeśli chodzi o pracę, było bardzo efektywnych i szybko odpowiadało na zapytania. Wygląda na to, że jak tylko jakaś decyzja zostaje podjęta, nie wyparowuje w powietrzu lub zostaje zapomniana, tylko jest wprowadzona w życie.

Valeriya Telitsina (Rosja)

Polacy są bardzo gościnni, kiedy goszczą cię lub zapraszają do swojego domu. Np. podczas imprezy zawsze zapewniają ci jedzenie, napoje itp., podczas gdy w Niemczech każdy prosi cię, abyś przyniósł swoje własne jedzenie i picie. Często oferują też pomoc, kiedy jej potrzebujesz.

Polacy lubią narzekać tak jak Niemcy, ale w Polsce ludzie nie biorą tych narzekań na poważnie.

Polacy lubią wydawać pieniądze / jest tu więcej możliwości konsumpcji:

- więcej galerii handlowych niż w Niemczech;
- dłuższe godziny otwarcia sklepów; w Niemczech (zwłaszcza w Bawarii) sklepy są praktycznie zawsze nieczynne w niedziele, w tygodniu zaś są czynne najdłużej do 20:00;
- małe sklepy, takie jak Żabka, nie są rozpowszechnione w Niemczech;
- większy wybór w sklepach spożywczych w Polsce.

Florian Rotter (Niemcy)

Udogodnienia w życiu codziennym

Polska ma bardzo rozwinięty system płatności kartą i online.

Transport publiczny: tramwaje / autobusy kursują częściej niż w Niemczech; lepsze połączenia kolejowe między miastami, bardziej przystępne cenowo, mniej opóźnień.

Lepszy Internet: publiczne Wi-Fi w wielu miejscach.

Florian Rotter (Niemcy)

Edukacja przedszkolna

Jeśli chodzi o różnice w przedszkolach, polskie dzieci mają drzemkę codziennie, zaś hiszpańskie dzieci nie śpią w przedszkolach, ponieważ przebywają w nich krócej.

Miriam Callealta Verdugo (Hiszpania)

Źródła

Ackerman C., *Drama Therapy: Essential Techniques, Activities & Exercises + Courses*, https://positivepsychology.com/drama-therapy/ (data dostępu: 15.08.2019).

Banasik J., *Masażyki*, https://pm14.edupage.org/text/?text=teachers/-6&subpage=6 (data dostępu: 26.10.2019).

Bennett J. M., *Interactive Methods for Teaching about Cultural Differences*, https://prod.wp.cdn.aws.wfu.edu/sites/18/2016/03/Bennett.Janet_.2016.pdf (data dostępu: 15.08.2019).

Bonnie E., *Ultimate Guide to Team Building Activities That Don't Suck*, https://www.wrike.com/blog/ultimate-guide-team-building-activities/ (data dostępu: 15.08.2019).

Brander P. i in. (red.), *Kompas – edukacja o prawach człowieka w pracy z młodzieżą,* tłum. D. Grzemny, K. Mazur, K. Narkiewicz, Warszawa 2005.

Brunović K., Petrov S., *A guide to interreligious dialogue in youth work and beyond with toolbox of non-formal activities*, Gračac [2018], https://www.salto-youth.net/downloads/toolbox_tool_download-file-1759/A%20guide%20to%20interreligious%20dialogue%20in%20youth%20work%20and%20beyond%20with%20toolbox%20of%20non-formal%20activities.pdf (data dostępu: 15.08.2019).

Coulardeau T., Schweitzer S., *Volunteering in Georgia. A Handbook*, Tbilisi 2013, https://docs.wixstatic.com/ugd/15f6b2_5fb0c6d9db7b43afaae9f012e91cef5d.pdf (data dostępu: 15.08.2019).

Durlik M., Dziarmakowska K., *Miniporadnik ewaluacji dla realizatorów projektów Edukacji kulturalnej*, Warszawa 2013, https://stocznia.org.pl/app/uploads/2016/01/Miniporadnik_ewaluacji_cc_by.pdf (data dostępu: 15.08.2019).

Flowers N., Brederode-Santos M. E., Claeys J., Fazah R., Schneider A., Szelényi Z., *Compasito. Manual on human rights education for children*, Budapest 2009.

Gaweł P., Kakarek M., Bodzan M., *Jak postrzegamy innych? Stereotypy, uprzedzenia, dyskryminacja*, materiał edukacyjny Polskiej Akcji Humanitarnej, e-globalna.edu.pl/filer.php?id=1283 (data dostępu: 15.08.2019).

Gillert A. i in., *Intercultural Learning T-kit. No. 4,* Strasbourg 2000, https://www.salto-youth.net/downloads/toolbox_tool_download-file-112/t%20kit%20intercultural%20learning.pdf (data dostępu: 15.08.2019).

Intercultural Communication: High- and Low-Context Cultures, Southeastern University, kurs e-learningowy, https://online.seu.edu/articles/high-and-low-context-cultures/ (data dostępu: 15.08.2019).

Jadowska U. (oprac.), *Program warsztatów „Od szoku do adaptacji – wsparcie klientów migrujących zawodowo"*, Warszawa 2013, https://www.hfhr.org.pl/wezkurs/e-podrecznik/images/stories/wezkurs/zalacznik391.pdf (data dostępu: 15.08.2019).

Karta dyskusji do filmu „Nie pytaj skąd jestem, zapytaj gdzie jestem lokalny/a". O wielokulturowości, pochodzeniu, tożsamości, lokalności, Polska Akcja Humanitarna, https://www.pah.org.pl/app/uploads/2018/02/2018_materialy_edukacyjne_arta_nie_pytaj_mnie_skad_jestem.pdf (data dostępu: 15.08.2019).

Kimmig M., *Games and Exercises. International workcamps and seminars*, transl. A. Morgan, Bonn 2015, https://www.sci-d.de/sites/default/files/games_and_exercises_neuauflage_2015_0.pdf (data dostępu: 15.08.2019).

Komor M., *Modele komunikacji międzykulturowej*, „Ekonomiczne Problemy Usług" 2019, nr 55, s. 397–408, http://bazhum.muzhp.pl/media//files/Ekonomiczne_Problemy_Uslug/Ekonomiczne_Problemy_Uslug-r2010-t-n55/Ekonomiczne_Problemy_Uslug-r2010-t-n55-s397–408/Ekonomiczne_Problemy_Uslug-r2010-t-n55-s397–408.pdf (data dostępu: 15.08.2019).

Konieczna L. (oprac.), *Pedagogika zabawy – zabawy z chustą animacyjną*, http://www.projektor.ukw.edu.pl/wp-content/uploads/2012/08/zabawy_z_chusta_Clanza.pdf (data dostępu: 26.10.2019).

Marcinkowska K., Miłoń E. (oprac.), *Edukacja miedzykulturowa*, Warszawa 2009, http://www.mlodziez.org.pl/sites/mlodziez.org.pl/files/publication/559/edukacja_pdf_25817.pdf (data dostępu: 15.08.2019).

Martinelli S., Taylor M. (red.), *Uczenie się międzykulturowe. Pakiet szkoleniowy nr 4*, Warszawa 2002, http://www.mlodziez.org.pl/sites/mlodziez.org.pl/files/publication/212/pakiet_szkoleniowy_4_uczenie_sie_miedzykulturowe_p_44370.pdf (data dostępu: 15.08.2019).

Metoda Labana, http://edukacja.andrychow.eu/placowki/przedszkola/przedszkole-nr-2-w-andrychowie-101/dokumenty/metoda-labana-314 (data dostępu: 26.10.2019).

Narayanan A., *Gra słowna pozwalająca komunikować się w dowolnym języku*, tłum. M. Radziwinowicz, TED Talk, https://www.ted.com/talks/ajit_narayanan_a_word_game_to_communicate_in_any_language/transcript?language=pl#t-44910 (data dostępu: 28.10.2019).

Niewiński J., *Akceptująca wielokulturowość na wyciągnięcie ręki*, scenariusz zajęć, https://globalna.ceo.org.pl/scenariusze-i-gry/scenariusz-akceptujaca-wielokulturowosc-na-wyciagniecie-reki-z-lekcji-etyki-w (data dostępu: 15.08.2019).

Niklewicz T., *Pedagogika zabawy – jedną z metod stosowanych w nauczaniu i wychowaniu dzieci w wieku przedszkolnym*, http://www.publikacje.edu.pl/pdf/8333.pdf (data dostępu: 26.10.2019).

Radziejowska M., Gortych D., *Jak współpracować z wolontariuszami? Model rozwojowy*, P. Strzetelska (red.), Warszawa 2015, do pobrania ze strony internetowej: https://www.modelowywolontariat.stocznia.org.pl/ (data dostępu: 15.08.2019).

Radziejowska M., Gortych D., *Jak współpracować z wolontariuszami? Model zespołowy*, P. Strzetelska (red.), Warszawa 2015, do pobrania ze strony internetowej: https://www.modelowywolontariat.stocznia.org.pl/ (data dostępu: 15.08.2019).

Radziejowska M., Gortych D., *Jak współpracować z wolontariuszami? Model razem ze społecznością*, P. Strzetelska (red.), Warszawa 2015, do pobrania ze strony internetowej: https://www.modelowywolontariat.stocznia.org.pl/ (data dostępu: 15.08.2019).

Rustecki W. (red.), *Praktyczny poradnik współpracy z wolontariuszami*, Warszawa 2014, https://stocznia.org.pl/app/uploads/2016/02/Praktyczny-poradnik-wspo%CC%81%C5%82pracy-z-wolontariuszami.pdf (data dostępu: 15.08.2019).

Taylor M., *Simple ideas to overcome language barriers*, Partnership CoE/EC Training Course „Intercultural Language Learning", Francja 1998, https://www.salto-youth.net/downloads/toolbox_tool_download-file-110/Overcoming%20language%20barriers.doc (data dostępu: 15.08.2019).

Zughool S., *Bridging Values*, https://www.salto-youth.net/tools/toolbox/tool/bridging-values.2103/ (data dostępu: 15.08.2019).

Źródła internetowe

Ape Maia Sigla iniziale, https://www.youtube.com/watch?v=dJJb8e8ockI (data dostępu: 20.11.2019).

Barnga, opis gry, http://www.acphd.org/media/271383/barnga_instructions.pdf (data dostępu: 15.08.2019).

Cambridge Dictionary, https://dictionary.cambridge.org/pl/dictionary/english/volunteer (data dostępu: 8.10.2019).

Creative Drama as a Teaching Method, https://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/teacher_academy/catalogue/detail.cfm?id=42934 (data dostępu: 20.11.2019).

Cultural and Linguistic Competence. Icebreakers, Exercises, Videos and Movies. Technical Assistance Partnership, 2012, https://www.yumpu.com/en/document/read/27044063/cultural-and-linguistic-competence-icebreakers-exercises-videos- (data dostępu: 15.08.2019).

Deardorff D.K., *Cross-Cultural Communication Activity: Uncocktail Party*, http://www.ufic.ufl.edu/pd/downloads/ici-Activities/UncocktailParty.pdf (data dostępu: 15.08.2019).

Erasmus+ Glossary, https://www.erasmusplus.org.uk/glossary (data dostępu: 15.08.2019).

Erasmus+. Przewodnik po programie, wersja 2, 2019, https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/resources/documents/erasmus-programme-guide-2019_pl (data dostępu: 15.08.2019).

European Voluntary Service Accreditation Guidelines, wersja 1, 2014, https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/resources/documents/european-voluntary-service-accreditation-guidelines_en (data dostępu: 15.08.2019).

Europejski Korpus Solidarności, Europejski Portal Młodzieżowy, https://europa.eu/youth/solidarity_pl (data dostępu: 15.08.2019).

Evaluation and Reflection Techniques, https://woodcraft.org.uk//sites/default/files/Evaluation%20and%20reflection%20activities.pdf (data dostępu: 15.08.2019).

From Idea to Global Leader. Helen Doron — World Leader in the ESL (English as a Second Language) Industry, https://www.helendoron.com/about-us/ (data dostępu: 28.10.2019).

How to Make a God's Eye | Sophie's World, https://www.youtube.com/watch?v=eBasu24q--xE (data dostępu: 20.11.2019).

Hundreds of useful tools for learning – for youth work and training activities!, https://www.salto-youth.net/tools/toolbox/ (data dostępu: 15.08.2019).
Idea projektu *Brave Kids*, http://bravekids.eu/pl/p/idea (data dostępu: 17.08.2019).
Intercultural Training Exercise Pack, https://www.scribd.com/document/309580249/Cultural-Awareness-Training-Exercise-Pack (data dostępu: 15.08.2019).
Metoda Gimnastyki Twórczej Rudolfa Labana, http://pi12.stalowawola.pl/wp-content/uploads/2015/11/Za%C5%82%C4%85cznik-2i-Metoda-Rudolfa-Labana-1.pdf (data dostępu: 26.10.2019).
Metoda Ireny Majchrzak, https://www.logopedia.net.pl/artykuly/164/metoda-ireny-majchrzak.html (data dostępu: 26.10.2019).
Metoda Labana, metoda Orffa – co to jest?, http://www.junior.sport.pl/junior/1,135918,13547249,Metoda_Labana__metoda_Orffa___co_to_jest_.html (data dostępu: 26.10.2019).
Metoda opowieści ruchowej J.G. Thulina, http://pi12.stalowawola.pl/wp-content/uploads/2015/11/Za%C5%82%C4%85cznik-2h-Metoda-J.G-Thulina-1.pdf (data dostępu: 26.10.2019).
Michael Rosen performs We're Going on a Bear Hunt, https://www.youtube.com/watch?v=-0gyI6ykDwds (data dostępu: 28.10.2019).
Pedagogika zabawy – pojęcie, geneza i wykorzystanie, https://szkolnictwo.pl/index.php?id=PV0055 (data dostępu: 26.10.2019).
Pedagogika zabawy – poszukiwanie nowych metod, szkolnictwo.pl, https://szkolnictwo.pl/index.php?id=PU6765 (data dostępu: 26.10.2019).
Pedagogika zabawy – pojęcie, geneza i wykorzystanie, https://szkolnictwo.pl/index.php?id=PV0055 (data dostępu: 26.10.2019).
Polska wysoko w niechlubnej statystyce UE. Gorzej liczby wyglądają jedynie w Rumunii, Bułgarii i Chorwacji, dziennik.pl, 20.06.2018, https://auto.dziennik.pl/aktualnosci/artykuly/576561,polska-wypadki-drogowe-zabici-raport-unia-europejska.html (data dostępu: 17.08.2019).
Relacje wolontariuszy – final report, Fundacja Centrum Aktywności Twórczej, http://fundacja-cat.pl/news/c-12/evs-relacje-wolontariuszy---final-report/page/1 (data dostępu: 15.08.2019).
Scenariusz warsztatów z wykorzystaniem metod Pedagogiki Zabawy, https://www.szkolnictwo.pl/index.php?id=PU9667 (data dostępu: 26.10.2019).
Silent way, https://www.teachingenglish.org.uk/article/silent-way (data dostępu: 28.10.2019).
Simon Says, https://en.wikipedia.org/wiki/Simon_Says (data dostępu: 20.11.2019).
Teaching primary, British Council, https://www.teachingenglish.org.uk/teaching-kids (data dostępu: 28.10.2019).
The Berlitz Method, https://www.berlitz.com/about/the-berlitz-method/, (data dostępu: 28.10.2019).
The best icebreaker ideas: how to play!, www.icebreakers.ws (data dostępu: 15.08.2019).
The Callan Method, https://www.callan.co.uk/the-method/ (data dostępu: 28.10.2019).
Total physical response – TPR, https://www.teachingenglish.org.uk/article/total-physical-response-tpr (data dostępu: 16.08.2019).
Total Physical Response (TPR), https://www.youtube.com/watch?v=1Mk6RRf4kKs (data dostępu: 28.10.2019).

Youthpass in practice, https://www.youthpass.eu/downloads/13–62–38/Youthpass%20B3.pdf (data dostępu: 15.08.2019).
Zasady akredytacji w ramach Wolontariatu Europejskiego. Program Erasmus+, styczeń 2014, https://erasmusplus.org.pl/wp-content/uploads/2014/07/V_zasady_akredytacji.pdf (data dostępu: 15.08.2019).

Podziękowania

Na początku pragnę bardzo podziękować osobom, które przygotowywały i / lub prowadziły zajęcia w ramach warsztatów oraz pomagały w ich przygotowaniu logistycznym. Są to:

- Khrystyna Soltys, wolontariuszka EVS, Ukraina
- Maria Madalena Dornellas Galvão, wolontariuszka EVS, Portugalia
- Irma Recuero Jimenez, wolontariuszka EVS, Hiszpania
- Beatriz Alcalá García, wolontariuszka EVS, Hiszpania
- Francesca Laurenzio, wolontariuszka EVS, Włochy
- Zita Harangi, wolontariuszka EVS, Węgry
- Evangelia (Eva) Malathriti, wolontariuszka EVS, Grecja
- Theocharoula (Chara) Pyloridou, wolontariuszka EVS, Grecja
- Yolanda Velasco Gonzalez, wolontariuszka EVS, Kraj Basków, Hiszpania
- Tamar Kelaptrishvili, wolontariuszka EVS, Gruzja
- Serena Aznar Ballarin, wolontariuszka EVS, Hiszpania
- Arcangela (Ela) Eleonora Diblasio, wolontariuszka EVS, Włochy
- Dilem Filiz, wolontariuszka EVS, Turcja
- Tuğçe Çelik, wolontariuszka EVS, Turcja
- Valeriya Telitsina, wolontariuszka EVS, Rosja
- Yorgos Tseligkas, wolontariusz EVS, Grecja
- Kalliopi Krali, wolontariuszka EVS, Grecja
- Lavinia Lombardi, uczestniczka programu VET, Włochy
- Nagore Ferrero, uczestniczka programu TLN Mobilcat, Hiszpania
- Anna Iwanowska i Karolina Bobińska, koordynatorki EVS, Fundacja Integracji Społecznej Prom, Polska
- Silvia Padello, koordynatorka EVS, Stranaidea S.C.S. Impresa Sociale Onlus, Włochy
- Luiza Boykanych, przedstawicielka organizacji Union Forum, Ukraina
- Natalia Vlasenko, koordynatorka w organizacji Union Forum, Ukraina
- Nefeli Papagiannakou, koordynatorka EVS, Hellenic Youth Participation, Grecja

- Francesco Romano, koordynator EVS, SEI Project, Włochy
- Joanna Mirocha, Stowarzyszenie Etnologia Wrocławska, Polska
- Agata Niewiadomska, Stowarzyszenie Etnologia Wrocławska, Polska
- Alicja Zaremba, Stowarzyszenie Etnologia Wrocławska, Polska

Chciałabym również serdecznie podziękować poniższym wolontariuszom oraz przedszkolom uczestniczącym w projektach *Happy Kids, Better Europe 3* i *Happy Kids, Better Europe 4* za przesyłanie zadań pisemnych do warsztatów, opisywanie metod i zabaw w pracy z dziećmi, odpowiadanie na pytania, przygotowywanie planów pracy itp.

Wolontariusze:

- Irma Recuero Jimenez, wolontariuszka EVS, Hiszpania
- Bence Bordas, wolontariusz EVS, Węgry
- Sergio Acción Corral, wolontariusz EVS, Hiszpania
- Virginia Fuentes Antúnez, wolontariuszka EVS, Hiszpania
- Nela Babirádová, wolontariuszka EVS, Czechy
- Khrystyna Soltys, wolontariuszka EVS, Ukraina
- Francesca Laurenzio, wolontariuszka EVS, Włochy
- Beatriz Alcalá García, wolontariuszka EVS, Hiszpania
- Maleyka Valiyeva, wolontariuszka EVS, Azerbejdżan
- Alisa Aslanyan, wolontariuszka EVS, Armenia
- Miriam Callealta Verdugo, wolontariuszka EVS, Hiszpania
- Florian Rotter, wolontariusz EVS, Niemcy
- Evangelia Malathriti, wolontariuszka EVS, Grecja
- Theocharoula Pyloridou, wolontariuszka EVS, Grecja
- Beatrice Vetrucci, wolontariuszka EVS, Włochy
- Eszter Nagy, wolontariuszka EVS, Węgry
- Yolanda Velasco Gonzalez, wolontariuszka EVS, Kraj Basków, Hiszpania
- Giuseppina Cacciotti, wolontariuszka EVS, Włochy
- Valeriya Telitsina, wolontariuszka EVS, Rosja
- Sara Cossentino, wolontariuszka EVS, Włochy
- Silvia Travasoni, wolontariuszka EVS, Włochy
- Rafael Furlan Battista, wolontariusz EVS, Brazylia / Włochy
- Marie-Veronique Clavier, wolontariuszka EVS, Francja / Gwadelupa
- Kalliopi Krali, wolontariuszka EVS, Grecja
- Grace Gogendeau, wolontariuszka EVS, Francja
- Annalisa Maietta, wolontariuszka EVS, Włochy
- Luca Vincenti, wolontariusz EVS, Włochy
- Pasquale Calenzo, wolontariusz EVS, Włochy
- Natalia Hasan, wolontariuszka EVS, Cypr
- Marianna Kanelli, wolontariuszka EVS, Grecja
- Doroteja Mazej, wolontariuszka EVS, Słowienia
- Nagore Ferrero, uczestniczka programu TLN Mobilcat, Hiszpania

Wrocławskie przedszkola:

- Niepubliczne Przedszkole Ekologiczne
- Prywatne Przedszkole Językowe eNTe
- Przedszkole nr 2
- Przedszkole nr 27
- Przedszkole nr 36
- Przedszkole nr 49
- Przedszkole nr 87
- Przedszkole nr 104
- Przedszkole nr 147

Dziękuję Valeryi Telitsinie, wolontariuszce EVS z Rosji, a także Annie Iwanowskiej i Karolinie Bobińskiej, koordynatorkom EVS z Fundacji Integracji Społecznej Prom, za wartościowe komentarze i sugestie do tego podręcznika oraz wsparcie w pisaniu.

Pragnę wyrazić wielką wdzięczność Valeriyi Telitsinie, Nagore Ferrero, Yorgosowi Tseligkasowi i Charze Pyloridou za samodzielne przeprowadzenie warsztatów w czasie mojej niedyspozycyjności.

Anna Cwynar

We bring young people together
We make children happy
We create better Europe

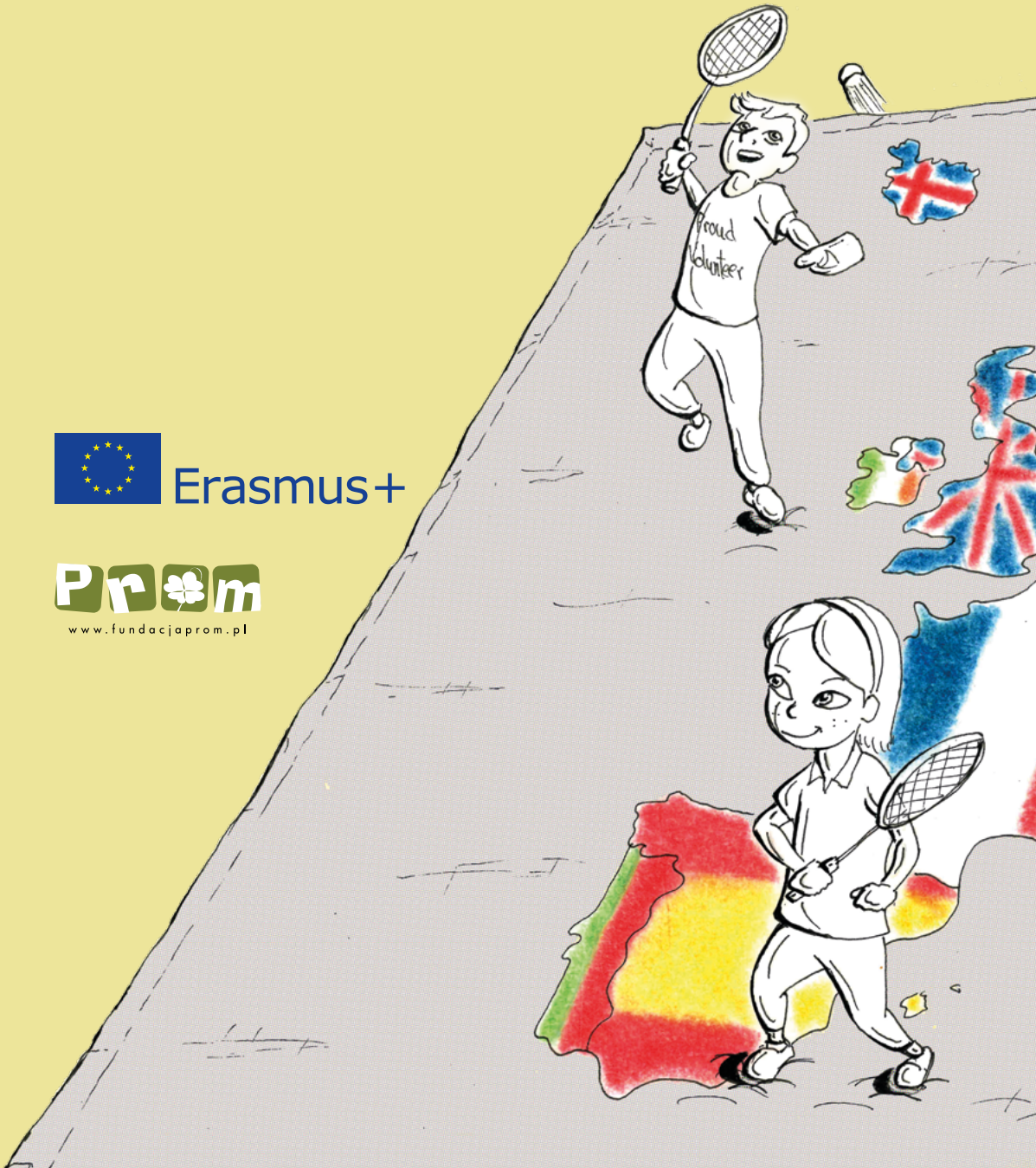

Erasmus+

Prom
www.fundacjaprom.pl